ISSN 2617-572X
DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4

Електронне наукове видання

«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

№ 4 (20) / 2021

Електронне наукове видання

«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

Электронное научное издание

«ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ И НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ»

Electronic scientific publication

«PUBLIC ADMINISTRATION AND NATIONAL SECURITY»

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

№ 4 (20)

Київ 2021

ББК 66.061.43
УДК 351
П88

Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека» зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; Google Scholar; ResearchBib; Electronic Journals Library; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); CrossRef.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включено до Переліку наукових фахових видань
МОН України (категорія Б) з державного управління (спеціальність 074),
на підставі Наказу Міністерства освіти та науки України
№ 358 від 15.03.2019.

У виданні опубліковані наукові статті з висвітленням теоретичних та практичних аспектів у сфері публічного управління та національної безпеки. Для наукових працівників, викладачів, студентів, фахівців у сфері національної безпеки, працівників державних установ, юридичних компаній, судів, правоохоронних органів й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2021
© Електронне наукове видання
«Публічне адміністрування
та національна безпека», 2021

ISSN 2617-572X Elektronne naukove vidannâ "Publìčne admìnìstruvannâ ta nacìonal'na bezpeka"

Редакція

Головний редактор

Головний редактор — **Романенко Євген Олександрович**, доктор наук з державного управління, професор, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету, академік Української Технологічної Академії, академік Міжнародної Кадрової Академії та Академії наук публічного управління, Заслужений юрист України (Київ, Україна)

Заступники головного редактора

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук із державного управління, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти», виконавчий директор президії громадської організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Коваленко Дмитро Іванович — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Київського національного університету технологій та дизайну (Київ, Україна)

Редакційна колегія

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Держаного університету імені Шота Руставель (Грузія)

Ахметова Лайла Сейсембековна — професор політології, доктор історичних наук, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університеті (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан)

Бурик Зоряна Михайлівна — доктор наук з державного управління, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)

Гечбаія Бадрі Нодаровіч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія)

Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, старший дослідник, професор кафедри інформаційної політики та цифрових технологій Національної академії державного управління при Президентові України, перший заступник директора ВГО «Центр дослідження проблем публічного управління» (Київ, Україна)

Гвожьджєвіч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)

Дєгтяр Андрій Олегович — завідувач кафедри менеджменту та адміністрування Харківської державної академії культури Міністерства культури України, доктор наук з державного управління, професор, заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна)

Дєгтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова (Харків, Україна)

Драган Іван Олександрович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету МОН України (Житомир, Україна)

Іваницька Ольга Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)

Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, академік Української академії наук, Академік Національної Академії наук вищої освіти України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Козаков Володимир Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентові України (Київ, Україна)

Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Дніпро, Україна)

Міделський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан)

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України

Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Радченко Олександр Віталійович — доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Польща)

Ромат Євгеній Вікторович — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України (Київ, Україна)

Кухарчук Петро Михайлович — кандидат наук з державного управління, доцент, професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (Житомир, Україна)

Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

Яровой Тихон Сергійович — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна)

Агнєшка Кістер — доцент, доктор наук, Факультет економіки, Університет Марії Склодовської Кюрі (Польща)

Недбалек Карел — докор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату,MBA, адвокат (Чехія)

№ 4 (20)
2021
серпень
ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ
«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»
ЭЛЕКТРОННОЕ НАУЧНОЕ ИЗДАНИЕ
«ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ И НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ»
ELECTRONIC SCIENTIFIC PUBLICATION
«PUBLIC ADMINISTRATION AND NATIONAL SECURITY»

ЗМІСТ

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Сич Тетяна Володимирівна
ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ 7

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

Мельничук Ольга Вікторівна
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ:
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 13

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА БЕЗПЕКИ У СИСТЕМІ СУДОУСТРОЮ, ПРОКУРАТУРИ І АДВОКАТУРИ

**Скриньковський Руслан Миколайович, Глущенко Світлана Володимирівна,
Хмиз Мар'яна Василівна, Гарасим Павло Станіславович, Косюта Михайло Васильович**
ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ
У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ 20

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Прямухіна Наталія Валентинівна
ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІУМУ:
ОКРЕМІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ 29

ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Антоненко Дарина Сергіївна
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ — СУЧАСНА МОВА КОМУНІКАЦІЙ ТА ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 39

Бурик Зоряна Михайлівна
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ 46

**Гудима Віталій Валерійович, Ковалів Мирослав Володимирович,
Приведа Андрій Володимирович, Кайдрович Христина Іванівна,
Хмиз Мар'яна Василівна, Єсімов Сергій Сергійович**
ГАРАНТІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІ 53

Луговенко Наталія Вікторівна
НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ І ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ФУНКЦІЯ»
В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ 60

Прав Роман Юрійович
ВПЛИВ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
РИЗИКАМИ У БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЄКТАХ 67

CONTENTS

REGIONAL MANAGEMENT AND LOCAL SELF-GOVERNMENT

Sych Tetiana
EFFICIENCY OF MANAGEMENT DECISIONS IN LOCAL GOVERNMENT BODIES..... 7

SOCIAL AND HUMANITARIAN POLICY

Melnychuk Olha
ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF STATE REGULATION OF SCIENTIFIC ACTIVITIES IN UKRAINE 13

THEORY AND PRACTICE OF SECURITY IN THE JUDICIARY, PROSECUTION AND ADVOCACY

Skrynkovskyy Ruslan, Hlushchenko Svitlana, Khmyz Mariana, Harasym Pavlo, Kosiuta Mykhailo
STATE PROTECTION AND SECURITY OF PERSONS PARTICIPATING IN CRIMINAL PROCEEDINGS, ACCORDING TO THE LEGISLATION OF UKRAINE..... 20

THEORY AND HISTORY OF PUBLIC ADMINISTRATION

Priamukhina Natalia
EFFICIENCY OF PUBLIC MANAGEMENT OF QUALITY OF LIFE OF THE REGIONAL SOCIETY: CERTAIN ASPECTS OF METHODOLOGY 29

FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS

Antonenko Daryna
SOCIAL MEDIA ARE THE MODERN LANGUAGE OF COMMUNICATIONS AND AN EFFECTIVE MECHANISM OF PUBLIC GOVERNANCE 39

Buryk Zoryana
REFORMING THE PUBLIC GOVERNANCE SYSTEM IN UKRAINE..... 46

Hudyma Vitaliy, Kovaliv Myroslav, Pryveda Andriy, Kaydrovych Khrystyna, Khmyz Mariana, Yesimov Serhii
GUARANTEES AS AN ELEMENT OF THE LEGAL STATUS OF A JUDGE..... 53

Luhovenko Nataliia
SCIENTIFIC JUDGMENT AND PRACTICAL APPLICATION OF THE CONCEPT «FUNCTION» OF PUBLIC ADMINISTRATION 60

Prav Roman
INFLUENCE AND FACTORS OF FORMATION OF PUBLIC RISK MANAGEMENT MECHANISMS IN CONSTRUCTION PROJECTS..... 67

УДК 352.07:005.5

Сич Тетяна Володимирівна
доктор педагогічних наук,
доцент кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Сыч Татьяна Владимировна
доктор педагогических наук,
доцент кафедры публичной службы и управления учебными и социальными учреждениями
ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»
Sych Tetiana
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Public Service and Management of Educational and Social Institutions
State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University»

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7420

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В ОРГАНАХ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ

EFFICIENCY OF MANAGEMENT DECISIONS IN LOCAL GOVERNMENT BODIES

Анотація. *У статті розглянуто деякі чинники, які впливають на ефективність управлінських рішень, що приймаються органами місцевої влади, у сучасних умовах реформування публічного управління та розвитку місцевого самоврядування в Україні. Автором окреслено особливості даної проблеми, основні ознаки державно-управлінських рішень, сутність понять «ефект», «ефективність управлінського рішення», сучасні підходи у науці щодо дослідження проблеми прийняття рішень. Головна увага приділена напряму досліджень, за яким враховується людський фактор. Розглянуто основні ідеї представника цього напряму нобелівського лауреата Д. Канемана, висвітлені у книзі «Шум». У цій роботі підіймається питання системних помилок у тих, хто приймає рішення. Наведено погляди вітчизняного науковця О. Мальцева на означену проблему та положення книги Д. Канемана. Висвітлено результати аналізу науковцями впливу людського фактору та психологічних особливості прийняття управлінських рішень на ефективність рішень. Узагальнено висновки науковців щодо необхідності урахування якостей особистості, яка приймає рішення, та її професійної підготовки. Наведено основні характеристики людини, які впливають на прийняття рішень, які приводяться у вітчизняній науковій літературі з проблем публічного управління. Відповідно до цих ідей розглянуто вимоги до посад державних службовців, органів місцевого самоврядування та сучасний стан підготовки фахівців й керівників у цій сфері. Здійснено висновок, що першочергове значення для прийняття ефективних рішень органами місцевої влади має застосування фахівцями та керівниками сучасних технологій розробки та прийняття управлінських рішень, розвиток у них особистих якостей щодо прийняття управлінських рішень у процесі навчання та отримання спеціалізованої управлінської освіти у ЗВО.*

Ключові слова: *ефективність управлінських рішень, органи місцевої влади, підготовка керівників місцевого самоврядування.*

Аннотация. *В статье рассмотрены некоторые факторы, влияющие на эффективность управленческих решений, принимаемых органами местной власти, в современных условиях реформирования публичного управления и развития местного самоуправления в Украине. Автором очерчены особенности данной проблемы, основные признаки государственно-управленческих решений, сущность понятий «эффект», «эффективность управленческого решения», выделены основные подходы к исследованию проблемы принятия решений. Главное внимание уделено направлению исследований, в которых*

учитывается человеческий фактор. Рассмотрены основные идеи представителя этого направления – нобелевского лауреата Д. Канемана, изложенные в книге «Шум», где поднимается вопрос системных ошибок у тех, кто принимает решения. Приведены взгляды отечественного ученого О. Мальцева на данную проблему и книгу. Рассмотрены результаты анализа влияния человеческого фактора и психологических особенностей принятия управленческих решений на эффективность решений. Обобщены выводы ученых относительно необходимости учета качеств личности, принимающей решения, и ее профессиональной подготовки. Приведены основные характеристики личности, которые влияют на принятие решений, из отечественной научной литературы по проблемам публичного управления. В соответствии с этими идеями рассмотрены требования к должностям государственных служащих, органов местного самоуправления, а также современная практика подготовки специалистов и руководителей этой сферы. Установлено, что первоочередное значение для принятия эффективных решений органами местной власти имеет применение специалистами и руководителями современных технологий разработки и принятия управленческих решений, развитие у них личных качеств по принятию управленческих решений в процессе обучения и получение специализированного управленческого образования в ВУЗах.

Ключевые слова: *эффективность управленческих решений, органы местной власти, подготовка руководителей местного самоуправления.*

Summary. *The article considers the factors influencing the efficiency of management decisions made by local government bodies in the modern conditions of public administration reform and the development of local self-government in Ukraine. The author outlines the features of this problem, the main features of state-management decisions, the essence of the concepts «effect», «efficiency of management decisions», the main approaches to the study of the problem of decision-making are highlighted. The main attention is paid to the direction of research, which takes into account the human factor. The main ideas of the representative of this direction – the Nobel laureate D. Kahneman, presented in the book «Noise», are considered. This work raises the issue of system errors among those who make decisions. The views of the domestic scientist O. Maltsev on the designated problem and the provisions of D. Kahneman's book are presented. The results of the analysis by scientists of the influence of the human factor and psychological characteristics of management decision-making on the efficiency of decisions are reflected. The conclusions of scientists regarding the need to take into account the qualities of a decision-making person and his professional training are summarized. The main characteristics of the personality that influence decision-making are given from the domestic scientific literature on public administration problems. In accordance with these ideas, the requirements for the positions of civil servants, local self-government bodies, as well as the modern practice of training specialists and managers in this field are considered. It is concluded that the primary importance for making effective decisions by local government bodies is the use by specialists and managers of modern technologies for developing and making management decisions, the development of their personal qualities for making management decisions in the process of training and obtaining specialized management education in universities.*

Key words: *efficiency of management decisions, local government bodies, local self-government managers training.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Управлінське рішення — основа діяльності керівника й може розглядатися як основний зміст процесу управління і важливий інструмент системного підходу до управління. На сучасному етапі реформування регіональної системи управління в Україні органи місцевого самоврядування мають широкі повноваження щодо прийняття важливих управлінських рішень. Ці рішення можуть стосуватися як вирішення щоденних проблем у об'єднаних територіальних громадах, так і стратегічних рішень стосовно їхнього розвитку. Наприклад, відносно розвитку системи освіти — це можуть бути рішення щодо формування мережі закладів освіти; призначення керівників; створення інклюзивного, безпечно, здорового освітнього середовища; кадрового забезпечення та професійного розвитку педагогічних працівників; забезпечення прозорості та відкритості управління тощо

Технологія управління на будь-якому рівні влади складається з інформаційної та організаційної взаємодії *трьох основних циклів або процесів*, у межах яких виконуються різні операції та процедури: *інформаційний процес* (пошук, збір, передача, опрацювання і зберігання різних видів інформації), *логіко-розумовий*, або процес вироблення й ухвалення управлінських рішень (дослідження, обробка, розрахунки, прогнози, вироблення рішень), *організаційний процес*, або організаційна дія на об'єкт управління для реалізації управлінських рішень (підбір і розстановка кадрів, доведення завдань до виконавців, оперативне планування, організація праці, координація, контроль за виконанням та ін.) [13]. Отже, під час управлінської діяльності відбувається постійне опрацювання управлінської інформації з метою вироблення, ухвалення і реалізації управлінських рішень. Від ефективності цих рішень залежить ефективність управління в цілому. В умовах реформування вітчизняної системи публічного управління проблема ефективності управлінських рішень, які приймаються органами місцевої влади є особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ефективності та результативності управлінських рішень знаходиться центрі уваги науков-

ців, які досліджують проблеми управління. Теорія та механізми прийняття управлінських рішень розроблялися такими науковцями як В. Бакуменко [1], Л. Бірман [2], А. Дєгтяр [4], Л. Євланов [5], Ю. Єкатеринославський [6], Н. Карданська [7], Б. Літвак [8], В. Спіцнадель [11], В. Степанов [4], С. Тарабан [4], В. Трояновській [14] та ін. Однією з останніх праць з цієї проблеми є книга ізраїльсько-американського психолога, нобелівського лауреата Д. Канемана «Шум» [15], у який підіймається питання системних помилок у тих, хто приймає рішення. Ідей цієї книги розвинув вітчизняний науковець, академік О. Мальцев у своєму курсі лекцій на її основі [12].

Формулювання цілей статті. Розглянути з точки зору інноваційних ідей Д. Канемана та інших науковців, які розробляють теорію прийняття рішень, деякі чинники ефективності управлінських рішень, що приймаються в Україні органами місцевої влади.

Основна частина. Головною особливістю проблеми ефективності управлінських рішень є численність і не однорідність управлінських ситуацій, задач, циклів управління; суб'єктів й об'єктів управління та різноманітних зв'язків між ними; неоднозначності критеріїв ефективності рішень та високий ступень динамізму факторів, які впливають на ефективність рішень у системі публічного управління.

Самі поняття якості та ефективності управлінського рішення досить неоднозначні, по-перше, тому що повною мірою рішення може бути оцінене тільки після того, як буде реалізоване; по-друге, недоліки в реалізації можуть звести нанівець високу якість рішення на етапі теоретичного обґрунтування. Поняття «ефект» та «ефективність» застосовуються у науковій літературі у зв'язку з будь-якою діяльністю. Ефект є результатом усякої взаємодії незважаючи на мету та призначення — і речовинної, і інформаційної. Ефект — це абсолютна характеристика, що виражає результат будь-якої діяльності й може бути основний, і побічний, позитивний і негативний, очікуваний або неочікуваний. Ефективність притаманна лише тій взаємодії чи процесу, які мають певні цілі. Отже ефективність діяльності є співвідношенням результату (ефекту) діяльності до заданих цілей [10]. Відповідно ефективність управлінського рішення є співвідношення результатів до цілей та очікувань після його впровадження. Тому застосування сучасних технологій прийняття управлінських рішень має важливе значення, особливо у державному управлінні та місцевому самоврядуванні, колі ми очікуємо певний результат від управлінських рішень та від цього результату залежіть розвиток регіону, громади та рівень життя мешканців.

В Бакуменко визначає такі основні ознаки державно-управлінських рішень: спрямованість на вирішення проблем державного рівня; прийняття вищими або центральними органами державної влади; оформлення у вигляді нормативно-правових актів, програмно цільових документів, організаційно-розпорядчих рішень; належність до державно-управлінських відносин; формування на їх основі державну управлінських впливів; обов'язковість для виконання всіма зазначеними в них особами, підприємствами, організаціями, установами, органами влади; першочерговість забезпечення необхідними державними ресурсами [1].

Отже, перелічені особливості в цілому характерні для управлінських рішень, які приймаються органами місцевої влади та спрямовуються на реалізацію державних цілей, стратегій, регіональної політики, а також організацію місцевої влади, забезпечення функціонування й розвитку регіону є вирішення інших проблем не рівні місцевого самоврядування.

На початковому етапі розвитку теорії прийняття рішень увага науковців була зосереджена на дослідженні математичних теорій оптимальних рішень, яка була зорієнтована на застосування кількісних методів для вирішення добре структурованих проблем. Про те з огляду на особливості соціальних систем, яким властиві слабоструктуровані та неструктуровані проблеми, у сучасній теорії прийняття рішень визначився напрям, у якому враховуються організаційні, інтелектуальні та психологічні здібності й досвід людей, які приймають ці рішення [3; 7]. Тому в науці управління сформувався напрям підвищення ефективності організації за рахунок підвищення ефективності її руських ресурсів. Науковці відмічають важливість врахування людського фактору при дослідженні проблеми прийняття управлінських рішень. Данієль Канеман у своїй роботі «Шум» [15] теж звертає увагу на людський фактор та психологічні особливості прийняття управлінських рішень. Він розглядає розум людини як інструмент, який вимірює та обробляє дані для аналізу управлінської ситуації, яка має бути вирішена, для пошуку вірного рішення та його впровадження. Під поняттям «шум» науковець розуміє базовий прояв людського фактору у виді небажаної варіативності рішень. У дослідженні, яке він проводив на базі аналізу рішень судової системи 1970-х років у США, виявлено досить великий варіативний розбіг між рішеннями стосовно подібних правопорушень. Вчений з'ясував, що максимально сурові рішення судді виносили в умовах «біологічного протистояння», коли реагували на негативні фактори зовнішнього середи (холод або спеку, спрагу, голод, негаразди у сім'ї та інші). Проте, навіть після доведення, що рішення прийнято під впливом негативних факторів, судді продовжували відстоювати власну думку та розглядали такі висновки як підрив їхнього авторитету. О. Мальцев пояснює це тим, що людина

прагне захистити власну думку, тому що від того, наскільки до цієї думки прислуховуються інші, залежіть статус особистості у суспільстві. Людина прагне досягнути певного статусу щоб стати особливою й не дотримуватися певних правил, прийнятих для звичайних людей [12]. Нажаль, це є мотив, який може приводити людину до статусної посади у суспільстві, яка надає їй владу та можливість щодо прийняття важливих рішень.

Канеман відзначає, що зниження небажаної варіативності, тобто «шуму», можливе шляхом введення об'єктивних критеріїв щодо прийняття цих рішень. На наш погляд, це особливо важливо щодо прийняття управлінських рішень у сфері публічного управління. Також Канеман відмічає необхідність урахування якостей особистості, яка приймає рішення, та її професійної підготовки. Він виділяє 5 рівнів зросту якості особистості та відмічає, що коли людина з «нульовим рівнем» отримує свободу щодо прийняття рішень, це веде до катастрофи. Як відмічає автор, у сучасних умовах тріумфу демократії, говорити, що якість однієї особистості є вищою або нижчою за якісь іншої, є майже не допустимим. Проте ми забуваємо про наслідки коли людина випадково обрана для винесення професійного судження [15].

Людині природно помилятися. Проте ще Цицерон відмічав, що тільки дурень повторює одні й такі ж помилки. Сукупність цих ітерації прийнято називати досвідом, та по дивній причині відноситься до нього з повагою. Як відзначає О. Мальцев, коли рівень розвитку особистості підміняється досвідом (кількістю часу, який людина займається цим предметом), виникає «шумне» відношення до предмету. Ні уявлення людини щодо власної компетенції з предмету, ні її репутація, ні досвід, не забезпечують прийняття нею ефективного рішення. Якість особистості ми можемо виявити відразу по кількості, які вона допускає при прийнятті рішень [12].

Оскільки різні люди мають різну волю та засоби її проявлення, то відрізняються і засоби прийняття рішень. У вітчизняній науковій літературі визначено основні характеристики людини, які впливають на прийняття рішень, а саме: ступінь схильності до ризику; досвід реалізації засобів управлінських впливів; особисті уподобання при виборі засобів досягнення результату; ступень розвитку інтуїції; особисті цілі. Останні визначаються особистісною системою цінностей; матеріальним становищем; віком; оточенням; сімейним станом; станом здоров'я [8, с. 90].

Дійсно, ми можемо спостерігати деякі протиріччя із попередніми судженнями Канемана щодо досвіду, але навіть на основі цих характеристик можуть бути визначені критерії для посад в органах місцевої влади, які, на жаль, відсутні у вітчизняній практиці призначення на посади у місцевому самоврядуванні. На сучасному формування територіальних громад и розвитку місцевого самоврядування спостерігається масове скорочення державних службовців. Деякі фахівці залучаються до управління у громадах, деякі змушені шукати роботу у інших сферах. Проте необхідно звернуті увагу на те, що для посад в органах місцевого самоврядування відсутні вимоги щодо наявності вищої освіти на другому (магістерському) зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування». Це дає можливість залучення на керівні посаді людей, у яких досвід, репутація, зв'язки можуть підмінити професійні якості. Відповідно до висновків Канемана така ситуація на сприяє продукуванню ефективних рішень та може привести до катастрофи! Проте для державних службовців така освіта є обов'язковою серед інших вимог до посади. А той факт, що навчені за кошти держави досвідчені фахівці не знаходять застосування у сфері публічного управління та адміністрування й змушені змінювати свій вид діяльності, свідчить про неефективне використання кадрів державою. Взагалі уявлення щодо необов'язковості спеціальної управлінської освіти для керівних посад різних рівнів управління є застарілим та не відповідає сучасній теорії управління людськими ресурсами. Проте для пострадянських країн такий стан є характерним. У радянські часи керівні посади отримували активні політичні діячі, а спеціальна керівна й навіть професійна освіта могли підмінятися досвідом роботи. У сучасні часи, коли навіть у різних сферах до призначення на керівні посади вводяться механізми конкурсного відбору, наявність спеціальної управлінської освіти теж не є обов'язковою. Наприклад, з 2021 р. діє механізм конкурсного відбору на посаду директора ЗЗСО. За «Типовим положенням про конкурс на посаду керівника державного, комунального закладу загальної середньої освіти» з обов'язкових вимог є громадянство України, відсутність судимості, наявність диплому про вищу освіту не нижче ступеня магістра (спеціаліста) та стаж педагогічної діяльності не менше 3 років [9]. Як видно, мова не йде не тільки про спеціальну управлінську освіту, а навіть про педагогічну...

На сучасному етапі формування ОТГ переважно ведеться навчання керівних кадрів у межах міжнародних грантових проєктів у формі тренінгів, нарад, круглих столів, вебінарів та ін. До реалізації цих проєктів залучаються зарубіжні фахівці, вітчизняні науково-педагогічні працівники ЗВО, досвідчені державні службовці. Прикладом такого проєкту є Швейцарсько-український проєкт DECIDE — «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (https://decide.in.ua/). Проте всі грантові проєкти обмежені у термінах дії й не можуть вважатися системною формою підготовки керівних кадрів. На наш погляд, реалізація цілей

цих проєктів має доповнюватися й узгоджуватися з освітньою діяльністю ЗВО щодо підготовки професійних керівних кадрів.

У теорії менеджменту пропонується декілька методів вирішення управлінської ситуації та прийняття управлінських рішень, що зумовлені характеристикою ситуації, вибором стратегії управління, власними особливостями керівника тощо. Серед таких методів є реактивне реагування, аналоговий, дослідницький, інтуїтивний методи [6, с. 115]. У практиці найбільше розповсюдженими є інтуїтивний метод (не передбачає логічної перевірки сутності явища), метод реактивного реагування (ґрунтується на однозначності відносин безлічі ситуацій і реакцій на неї) та метод аналогів (базується на досвіді вирішення ситуацій, які виникали вже неодноразово). Проте у нових або критичних управлінських ситуаціях, коли відомі шляхи рішення не придатні та необхідне оригінальне рішення ці методи не придатні. Тут мають буті застосовані дослідницькі методи: метод дискусії, метод мозкового штурму тощо. При недостатній підготовці керівників щодо використання таких методів, недостатньому розвитку навиків аналізу ситуації існує загроза щодо отримання невірного судження. А коли керівник покладається тільки на власній досвід при прийнятті унікального рішення, унікальним воно може бути тільки для нього.

З цього приводу цікавою є концепція обмеженої раціональності, обґрунтована ще одним нобелівським лауреатом — Г. Саймоном. Відповідно до її положень людина, яка приймає рішення, через обмеженість особистісних факторів прагне до спрощення реальної ситуації, розглядаючи лише невелику кількість альтернатив та їхніх можливих наслідків, а також до спрощення проблеми вибору, що установлюють рівні досягнень або прагнень за всіма можливими наслідками, до яких може привести та або інша альтернатива. Обирається перша альтернатива, що найбільше задовольняє всім рівням досягнень. Отже, об'єктивною основою такого вибору є обмеженість часу й ресурсів та суб'єктивне бажання людини якомога швидше вирішити проблему [14, с. 107]. Проте встановлення обмежень та розроблення критеріїв оцінки ефективності й вибору управлінського рішення є важливим елементом алгоритму його прийняття. Обмеження — «установлені в умовах ситуації можливі межі зміни характеристик об'єкта або процесу» [2, с. 112]. Залежно від джерел виникнення вони можуть містити як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Об'єктивні обмеження можуть формуватися під впливом як зовнішнього (економічні, політичні, технічні, юридичні, природні та ін.), так і внутрішнього середовища (цільові, ресурсні, управлінські та ін.). Обмеження існують незалежно від волі людей, і тому їхню дію неможливо скасувати, а в багатьох випадках — перебороти [11, с. 149].

Для забезпечення певної впевненості у ступені повноти генерованої безлічі рішень для прийняття оптимального рішення Л. Євланов [5, с. 91] пропонує сформулювати два крайні варіанти рішень так, щоб між ними було потенціальне оптимальне рішення (ідеальний та найгірший варіанти). О. Мальцев рекомендує для прийняття вірних рішень завжди брати до уваги катастроф до якої може привести невірне рішення, перестати користуватися власними судженнями замість об'єктивних критеріїв. Саме наявність об'єктивних критеріїв звужує «шумність» рішень. Також вчений рекомендує формувати у процесі навчання якості, які дозволять приймати ефективні рішення [12].

Висновки. Отже, коли ми говоримо про управління групами людей на відповідальних посадах — найбільш ефективним варіантом для прийняття рішень стають технології, які гарантують точність прогнозів та забезпечують реалізацію цих рішень. Застосування таких технологій потребує спеціальної підготовки керівників, спеціальної управлінської освіти. Першочергове значення для прийняття ефективних рішень органами місцевої влади має науковий підхід до управління, обізнаність й використання керівниками сучасних технологій розробки та прийняття управлінських рішень, розвиток особистих якостей щодо прийняття управлінських рішень у процесі навчання, отримання спеціалізованої управлінської освіти у ЗВО.

Література

1. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень: Проблеми теорії, методології, практики: Моногр. Київ: Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.

2. Бирман Л. А. Управленческие решения: учеб. Пособие. Москва: Дело, 2004. 208 с.

3. Гвишиани Д. М. Организация и управление: Социологический анализ буржуазных теорий. Москва: Наука, 11970. 383 с.

4. Дєгтяр А. О., Степанов В. Ю., Тарабан С. В. Управлінські рішення в органах державної влади: Монографія. Харків: Вид-во «С.А.М.», 2010. 276 с.

5. Евланов Л. Г., Капустин С. Н. Задачи принятия решений. Москва: АНХ СССР, 1980. 14 с.

6. Екатериносла́вский Ю. Ю. Управленческие ситуации: анализ и решения. Москва: Экономика, 1988. 91 с.

7. Карданская Н.Л. Основы принятия управленческих решений: Учеб. пособ. Москва: Рус. деловая лит., 1998. 288 с.

8. Литвак Б.Г. Управленческие решения. Москва: Ассоциация авторов и издателей «Тандем»; Изд-во ЭКМОС, 1998. 248 с.

9. Про затвердження Типового положення про конкурс на посаду керівника державного, комунального закладу загальної середньої освіти. Наказ МОН України від 28.03.2018 № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0454-18#n14 (Дата звернення 08.07.2021 р.).

10. Сич Т.В. Розвиток методології дослідження проблем управління освітою в історії вітчизняної педагогічної науки (друга половина XX — початок XXI століття). Харків, 2020. 761 с.

11. Спицнадель В.В. Теория и практика принятия оптимальных решений. СПб.: Бизнес-пресса, 2000. 243 с.

12. Тайна системной ошибки для тех, кто принимает решения. Новый курс по книге «Шум» нобелевского лауреата Д. Канемана. URL: https://un-sci.com/ru/2021/07/05/tajna-sistemnoj-oshibki-dlya-teh-kto-prinimaet-resheniya-novyj-kurs-po-knige-shum-nobelevskogo-laureata-d-kanemana/ (Дата звернення 08.07.2021 р.).

13. Технология управления. URL: http://infomanagement.ru/lekciya/Tehnologia_upravleniya. (дата звернення: 12.05.2021).

14. Трояновский В.М. Разработка управленческого решения. Москва: РЛД, 2003. 208 с.

15. Kahneman D., Sunstein C., Sibony O. Noise: A Flaw in Human Judgment. 2021. URL: https://smartreading.ru/summary-by-alias/shum-izyany-chelovecheskogo-suzhdeniya (Дата звернення 08.07.2021 р.).

References

1. Bakumenko V.D. Formuvannja derzhavno-upravlinsjkykh rishenj: Problemy teoriji, metodologhiji, praktyky [Formation of public management decisions: problems of theory, methodology, practice]: Monoghr. Kyjiv: Vyd-vo UADU, 2000. 328 s.

2. Birman L.A. Upravlencheskie resheniya [Management decisions]: ucheb. Posobie. Moskva: Delo, 2004. 208 s.

3. Gvishiani D.M. Organizatsiya i upravlenie: Sotsiologicheskiy analiz burzhuaznykh teoriy [Organization and Management: A Sociological analysis of bourgeois theories]. Moskva: Nauka, 11970. 383 s.

4. Djeghtjar A.O., StepanovV. Ju., Taraban S.V. Upravlinsjki rishennja v orghanakh derzhavnoji vlady [Management decisions in public authorities]: Monoghrafija. Kharkiv: Vyd-vo «S.A.M.», 2010. 276 s.

5. Yevlanov L.G., Kapustin S.N. Zadachi prinyatiya resheniy [Decision-making tasks]. Moskva: ANKh SSSR, 1980. 14 s.

6. Yekatirinoslavskiy Yu. Yu. Upravlencheskie situatsii: analiz i resheniya [Management situations: analysis and solutions]. Moskva: Ekonomika, 1988. 91 s.

7. Kardanskaya N.L. Osnovy prinyatiya upravlencheskikh resheniy [Fundamentals of management decision-making]: Ucheb. posob. Moskva: Rus. delovaya lit., 1998. 288 s.

8. Litvak B.G. Upravlencheskie resheniya [Management decisions]. Moskva: Assotsiatsiya avtorov i izdateley «Tandem»; Izd-vo EKMOS, 1998. 248 s.

9. Pro zatverdzhennja Typovogho polozhennja pro konkurs na posadu kerivnyka derzhavnogho, komunaljnogho zakladu zaghaljnoji serednjoji osvity [On the approval of the Standard regulation on the competition for the position of the head of a state or municipal institution of general secondary education]. Nakaz MON Ukrajiny vid 28.03.2018 # 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0454-18#n14 (Дата звернення 08.07.2021 р.).

10. Sych T.V. Rozvytok metodologhiji doslidzhennja problem upravlinnja osvitoju v istoriji vitchyznjanoji pedaghoghichnoji nauky (drugha polovyna KhKh — pochatok KhKhI stolittja) [Development of research methodology of education management problems in history of domestic pedagogical science (the second half of the 20th — the beginning of the 21st century)]. Kharkiv, 2020. 761 s.

11. Spitsnadel V.V. Teoriya i praktika prinyatiya optimalnykh resheniy [Theory and practice of making optimal decisions]. SPb.: Biznes-pressa, 2000. 243 s.

12. Tayna sistemnoy oshibki dlya tekh, kto prinimaet resheniya. Novyy kurs po knige «Shum» nobelevskogo laureata D. Kahnemana [The secret of a system error for those who make decisions. A new course on the book «Noise» by the Nobel laureate D. Kahneman]. URL: https://un-sci.com/ru/2021/07/05/tajna-sistemnoj-oshibki-dlya-teh-kto-prinimaet-resheniya-novyj-kurs-po-knige-shum-nobelevskogo-laureata-d-kanemana/ (Data zvernennia: 08.07.2021 p.).

13. Tekhnologiya upravleniya [Management technology]. URL: http://infomanagement.ru/lekciya/Tehnologia_upravleniya. (Data zvernennia: 12.05.2021).

14. Troyanovskiy V.M. Razrabotka upravlencheskogo resheniya [Development of a management solution]. Moskva: RLD, 2003. 208 s.

15. Kahneman D., Sunstein C., Sibony O. Noise: A Flaw in Human Judgment. 2021. URL: https://smartreading.ru/summary-by-alias/shum-izyany-chelovecheskogo-suzhdeniya (Data zvernennia: 08.07.2021 p.).

Стаття надійшла до редакції 14.07.2021

УДК 342. 9

Мельничук Ольга Вікторівна
кандидат історичних наук,
завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності
ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права»
Мельничук Ольга Викторовна
кандидат исторических наук,
заведующая кафедрой документоведения и информационной деятельности
ПВУЗ «Академия рекреационных технологий и права»
Melnychuk Olha
Candidate of Historical Sciences,
Head of the Department of Scientific Discipline of
Documentation and Information Technologies
Private Higher Education Institution
«Academy of Recreational Technologies and Law»
ORCID: 0000-0001-5852-6433

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7441

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ: ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

ORGANIZATIONAL AND LEGAL ASPECTS OF STATE REGULATION OF SCIENTIFIC ACTIVITIES IN UKRAINE

***Анотація**. Стаття присвячена дослідженню правових та організаційних аспектів державного регулювання наукової і науково-технічної діяльності. Необхідність пріоритетної підтримки з боку держави саме наукової і науково-технічної діяльності визначається значенням науки на сучасному етапі формування постіндустріального суспільства. Поступальний розвиток науки значною мірою залежить від результативного державного регулювання, яке здійснюються відповідними уповноваженими суб'єктами за допомогою визначених правових засобів. У статті розглянуто законодавство про наукову і науково-технічну діяльність як сукупність нормативно-правових актів, а саме: Конституції України, законів України та підзаконних актів. У науковій розвідці акцентується увага на визначенні переліку основоположних нормативно-правових актів, де відображено норми, якими врегульовано суспільні відносини в науковій сфері. Окрім того, досліджено їхні окремі положення й надано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства з питань наукової та науково-технічної діяльності з метою подальшого використання в практичній площині для отримання належних результатів. У роботі порушено та проаналізовано ще недостатньо досліджені проблеми, що пов'язані з сучасним станом та перспективами розвитку законодавчого забезпечення наукової діяльності. Зокрема обґрунтовано необхідність внесення змін у законодавче забезпечення наукової діяльності, що забезпечить зростання ефективності використання науково-технічного та кадрового потенціалу України. Узагальнено пропозиції щодо вдосконалення забезпечення на державному рівні регулювання наукової та науково-технічної діяльності в Україні. Наукове дослідження ґрунтовно розкриває основний зміст державного управління науковою діяльністю й пропонує практичні рекомендації щодо вдосконалення даного процесу.*

***Ключові слова:** нормативно-правовий акт, законодавче регулювання, наукова сфера, наукова діяльність, державне регулювання, законодавство.*

Аннотация. *Статья посвящена исследованию правовых и организационных аспектов государственного регулирования научной и научно-технической деятельности. Необходимость приоритетной поддержки со стороны государства научной и научно-технической деятельности определяется значением науки на современном этапе формирования постиндустриального общества. Прогресс науки во многом зависит от эффективности государственного регулирования, которое осуществляется соответствующими уполномоченными субъектами регулирования посредством установленных правовых способов. В статье рассмотрено законодательство о научной и научно-технической деятельности как совокупность нормативно-правовых актов, а именно: Конституция Украины, законы Украины и подзаконные акты. В научной разведке акцентируется внимание на определении перечня основных нормативно-правовых актов, в которых получили свое отражение нормы, которыми урегулированы общественные отношения в научной сфере. Кроме того, проведены исследования их отдельных положений и предоставлены предложения по совершенствованию действующего законодательства по вопросам научной и научно-технической деятельности с целью дальнейшего использования в практической сфере для получения надлежащих результатов. В работе нарушены и проанализированы еще недостаточно исследованные проблемы, которые взаимосвязаны с современным состоянием и перспективами развития законодательного обеспечения научной деятельности. В частности обоснована потребность внесения изменений в законодательное обеспечение научной деятельности, что позволит обеспечить рост эффективности использования научно-технического и кадрового потенциала Украины. Обобщены предложения по поводу улучшения обеспечения на государственном уровне регулирования научной и научно-технической деятельности в Украине. Научное исследование раскрывает основную сущность государственного управления научной деятельностью и предлагает практические рекомендации улучшения данного процесса.*

Ключевые слова: *нормативно-правовой акт, законодательное регулирование, научная сфера, научная деятельность, государственное регулирование, законодательство.*

Summary. *The article is the result of the comprehensive investigation of legal and organizational aspects of state regulation in the field of scientific and technical activities. Science is a decisive factor in the progress of society and source of economic growth of the state. It is undeniable that in the modern world the value of science prompted the importance of reliable and substantial state support of this sphere. State establishes the recognition of science as a socially significant industry and the maintenance of science as the basic principle of scientific policy and the priority state task. In the article the legislation on scientific activities is represented normative and legal acts, namely: the Constitution of Ukraine, the laws and the subordinate acts of Ukraine. In this paper defined legislative support of the process of state regulation of research activities, in particular examines the development of the system of state regulation of research. The focus is determined on the list of basic legal acts, which were reflected the standards that regulate social relations in the sphere of science. In addition, for obtaining the appropriate results were conducted researches of their certain provisions and submitted proposals for improvement of the current legislation on issues of scientific and technical activity with the purpose of their further use in a practical way. In this article were analyzed the unexplored problems associated with the current state and prospects of the legislative support for public administration of the research activities, including the necessity of amending the legislative support of scientific activities to ensure more effective use of scientific, technical and human resources in Ukraine. The proposals concerning improvement of the public regulation of the scientific and scientific-technical activity in Ukraine have been developed. Scientific research thoroughly reveals the main content of the public administration of the research activities and offers practical recommendations for improving the process.*

Key words: *legal act, legal regulation, scientific sphere, scientific activity, public regulation, legislation.*

Постановка проблеми. Наукова галузь України постійно розвивається та вдосконалюється з урахуванням та використанням передового світового досвіду. Для ефективного здійснення наукової діяльності необхідна наявність дієвого організаційно-правового фундаменту. Тому вивчення особливостей правових засад здійснення наукової діяльності в Україні, а також їх вдосконалення із врахування зарубіжного досвіду є актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Науковцями часто вивчаються особливості державного регулювання наукової роботи за кордоном. Водночас ряд дослідників вивчали організаційно-правову основу здійснення наукової діяльності в Україні. Так, дане питання частково висвітлювалося науковцями С. Бубликом [1], І. Даниловою [2], М. Колесніковою та В. Соколовою [2], М. Кизим [18], О. Нагорічною та Ю. Коноваловим [21], Л. Рябовол [29] та ін. Тому дана проблематика потребує більш глибокого аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексний аналіз організаційно-правової бази України у науковій галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективний розвиток будь-якої суспільної галузі залежить від результативного керівництва нею, що у свою чергу ґрунтується на чіткій, узгодженій та сучасній нормативно-правовій системі. У цьому контексті існує потреба стандартизації та систематизації нормативно-правових документів, їх узгодження з іншими галузями законодавства й результатами економічного зростання держави [18, с. 37].

Впорядкування суспільних взаємин у науковій та науково-технічній галузі можливе в основному через державне регулювання. Відмінність

останнього від державного управління у його здійсненні впливу і на об'єкт управління, і на суспільство загалом через використання широкого кола організаційно-правових засобів. Нормативно-правовий фундамент державного регулювання, на відміну від такої ж бази державного управління, ширший. Вплив держави на наукову сферу має бути достатнім через застосування методів стимулювання, фінансової підтримки тощо, проте не адміністративних засобів [22, с. 5]. Загалом роль політики держави у науковій галузі повинна обмежуватися визначенням стратегічного розвитку науки у державі, розробки дієвого законодавства, фінансування у необхідних обсягах, реалізації наукових програм у пріоритетних для країни напрямках [19, с. 102]. Згідно з визначенням І. Данилової нормативно-правовим актом, який здійснює регулювання суспільних взаємин у науковій галузі, є офіційним письмовим документом, який затверджується відповідними уповноваженими органами влади у певному порядку і має відношення до регулювання наукової та науково-технічної галузі [2, с. 17].

Здійснення наукової діяльності в Україні здійснюється на основі законів та підзаконних актів (зокрема актами Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств, а також рішеннями місцевих органів влади та самоврядування) [2, с. 17]. Л. Рябовол вважає, що до даного переліку слід додати й міжнародні угоди та договори у сфері наукової діяльності, до яких приєдналася Україна [29, с. 5]. У зв'язку з цим відзначимо, що основними суб'єктами державного управління науковою галуззю в Україні на сучасному етапі на найвищому рівні є: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України [19, с. 101]. Їхні повноваження закріплені у Конституції України. Інші ж інституції — Міністерство освіти і науки, Національна академія наук України, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України та ін. — здійснюють свої повноваження згідно чинних вітчизняних нормативно-правових документів [21].

Основоположним документом, на основі якого затверджуються нормативні акти нижчого рівня у науковій сфері є Конституція України. Згідно ст. 54 громадянам нашої держави гарантовано свободу наукової творчості, захист авторських прав тощо [20].

Одним із перших було прийнято Закон України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» (1991) [13], який згодом замінив Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1998 [5]; нова редакція прийнята у 2015 [9]) у зв'язку з невідповідністю першого вимогам часу. Тоді оновлене законодавство було прийнято у зв'язку з необхідністю створення умов для ефективної наукової діяльності та забезпечення поступу усіх галузей суспільного життя. Даний Закон окреслив фундаментальні цілі та коло обов'язків державної політики в науково-технічній роботі, перелік суб'єктів наукової роботи та їх правовий статус тощо. У підсумку такі положення повинні були сприяти результативному використанню наукового потенціалу країни, в т.ч. державної підтримку усіх суб'єктів наукової роботи в Україні. Незважаючи на позитивний ефект від прийняття даного нормативного акту, фахівці відзначають наявність низки його недоліків. Так, даний Закон, на думку експертів, оперує застарілими поняттями («науковий підрозділ», «молодий вчений», «наукова установа», «наукове забезпечення», «науково-педагогічний працівник» тощо), які слід оновити, а також увести низку інших термінів, що відповідає вимогам часу. Вбачається необхідною деталізація суб'єктів наукової роботи у відповідній статті цього Закону. Доцільним було б уведення у цьому документі положення про регулювання робочого режиму науковців. Враховуючи вимоги часу та значну відповідальність і масив роботи, слід доповнити законодавство положенням щодо керівника наукової установи, чітко визначивши критерії до професійних якостей кандидатів на цю посаду. На законодавчому рівні слід також внести доповнення та поправки стосовно соціального захисту державою молодих вчених, про співпрацю наукових та бізнес-структур, способи стимулювання таких взаємин на державному рівні. Загалом даний Закон не повинен існувати «відірвано» від інших галузей суспільного життя, а бути взаємопов'язаним з вітчизняним культурним й освітнім поступом та відповідним законодавством. Такі поправки безумовно вплинуть якісно на економічний та науковий поступ України [2, с. 17]. Проте окремі положення цього Закону України знайшли свій поглиблений розвиток в інших нормативних документах [21; 29, с. 6].

З часу відновлення Україною незалежності було прийнято низку інших вагомих для розвитку науки нормативно-правових актів. Так, у 1993 р. прийнято Закон України «Про науково-технічну інформацію», який заклав фундаментальні засади державної політики щодо науково-технічних відомостей, порядок їх реалізації у практичній площині задля наукового та економічного зростання держави. Фактично Закон окреслив правові рамки отримання та використання інформації наукового характеру; відносини між суб'єктами, які виникають у процесі створення, використання тощо науково-технічних відомостей; форми міжнародної співпраці у цьому напрямку [10].

Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» (1995) унормував організаційно-правові та фінансові складові експертної роботи у науково-технічній галузі, основоположні принципи регулювання взаємин у сфері здійснення науково-технічної експертизи. Цей Закон був покликаний розпочати об'єктивне оцінювання результативності

використання наукового потенціалу країни, результатів досліджень окремих наукових проєктів. Даний нормативно-правовий документ містить положення з переліком правопорушень у цій галузі [11]. Проте у цьому Законі відсутні санкції за вчинення злочинів. Тому існує потреба даний документ доповнити положенням щодо видів санкцій у випадку вчинення правопорушень [2, с. 18].

Наступним етапом стало затвердження Верховною Радою України «Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України» (1999). У цьому документі вміщені пріоритетні напрями та цілі державної політики у науково-технічній сфері тощо [24]. Експерти вважають, що головним недоліком даного документа є невелика його актуальність (з огляду на час набуття чинності (більше 20ти років) та водночас швидкий поступ галузі, яку він регламентує); відсутність чіткості у визначенні механізмів реалізації основних положень Концепції тощо [18, с. 41]. У тому ж році набув чинності Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», який унормував правові рамки роботи технопарків у країні [17]. На думку фахівців, саме такі структури, як технопарки, є чи не найбільш ефективними у здійсненні інноваційної роботи в нашій державі [21]. До фундаментальних нормативно-правових актів у цій галузі слід віднести Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2001). Ним врегульовано інституційні, організаційно-правові основи визначення та розвитку найважливіших напрямів науково-технологічної галузі України [16].

Форми державної підтримки та інші рамки регулювання інноваційного розвитку нашої країни запроваджено Законами України «Про інноваційну діяльність» (2002) [8], «Про особливості правового режиму майнового комплексу Національної академії наук України...» (2002) [14]. Серед інших слід відзначити Розпорядження Кабінету Міністрів «Про схвалення Концепції реформування державної політики інноваційній сфері» (2012) [26]. Даний документ прийнято з метою встановлення концептуальних основ державного регулювання в інноваційній галузі, інституційного фундаменту тощо. У тому ж році прийнято Розпорядження «Про схвалення Концепції реформування системи фінансування та управління науковою і науково-технічною діяльністю» [27] (втрата чинності у 2016 р.) задля підвищення результативності розподілу і використання засобів державного бюджету, реформування інституційних засад в управлінні науково-технічною роботою, оптимізації наукових інституцій у зв'язку з результатами державних атестацій тощо.

У 2004 році набув чинності Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» [7]. Нові складові вітчизняної інноваційної системи було закріплено «Концепцією розвитку національної інноваційної системи» (2009) [25], що знайшло своє продовження у «Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р.» (2019) [28]. Обидва документи, на думку дослідників, не позбавлені недоліків, не зовсім між собою узгоджені й в недостатній мірі враховують вимоги часу. Наприклад, у «Стратегії...» відсутні положення про підтримку фундаментальних досліджень в Україні тощо [18, с. 42].

Фахівцями та дослідниками неодноразово наголошувалося про вагому роль у розвитку чи відставанні наукової галузі саме податкового, а також патентно-ліцензійного законодавства [29, с. 5]. Так, систему останнього складають Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (1993) [15], «Про авторське право і суміжні права» (1993) [3] та низка ін. Якщо перший згаданий документ заклав основи правової охорони винаходів та корисних моделей як результатів науково-дослідної діяльності, критерії їх охороноздатності, права та обов'язки патентовласника, то другий — регулює, серед іншого, порядок отримання правовласниками та охорони авторських та суміжних прав на наукові твори. Захист майнових прав на вітчизняні технології за кордоном, напрямки міжнародного співробітництва та інші аспекти застосування науково-технічного потенціалу нашої країни визначено Законом України «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» (2006) [6].

У разі правопорушення у сфері інтелектуальної власності суб'єкти цих прав та зацікавлені особи звертаються до правових положень цивільного, адміністративного та кримінального законодавства, які визначають відповідні види відповідальності за скоєні злочини. Тому зазначені нормативні документи теж розглядаються як складова системи законодавства про науково-дослідну діяльність [29, с. 7].

Окремо слід зауважити й про нормативні документи, які регулюють освітню галузь. Так, згідно Закону України «Про освіту» (2017) державне регулювання у цій сфері здійснюється на базі наукових досліджень. З іншого боку, цим Законом декларується науковий характер освітньої діяльності [12]. Закон України «Про вищу освіту» (2014), окрім іншого, окреслено правові рамки співіснування освітньої й наукової галузей та виробництва; державна політика у цій галузі здійснюється через взаємодію вітчизняних систем освіти, науки, бізнес-структур та держави тощо [4].

Окремі аспекти наукової галузі врегульовано підзаконними нормативними актами, зокрема: положення «Про національний науковий центр» (1994), «Про Національну раду України з питань розвитку науки і технологій» (2017), «Про Національний фонд досліджень України» (2018) та багатьма іншими [29, с. 7].

На сучасному етапі наукова складова стала об'єктом вітчизняного державного регулювання

з точки зору забезпечення національної безпеки країни. Так, Президентом України (водночас є головою Ради національної безпеки та оборони) підписано Указ «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України» (2006, втратив чинність у 2014 р.) [30]. Даний документ окреслив основні завдання у роботі виконавчих органів влади у даній галузі задля охорони національної безпеки через поглиблення взаємозв'язку освіти, науки та виробництва тощо.

Висновки. На сучасному етапі сформовані правові рамки здійснення наукової та науково-технічної діяльності в Україні. Вище проаналізовані нормативні документи, які мають відношення до регулювання наукової діяльності і належать до різних правових галузей — конституційна, цивільна, адміністративна, кримінальна та ін. Тому правовий фундамент здійснення наукової роботи на сучасному етапі складає масив документів з різною юридичною силою. У практичній площині використання окреслених нормативно-правових актів не завжди є ефективним. Фахівці констатують про практичне невиконання більшості положень даних документів. Значна частина чинного сьогодні законодавства ухвалена була ще у 1990х рр., тому є необхідність припинення чинності застарілої нормативної бази, або кардинальне її оновлення. Тому українська законодавча база потребує значної трансформації. Теоретики та практики зауважують про необхідність внесення поправок у низку нормативних документів, які здійснюють регулювання наукової галузі в Україні, приведення вітчизняного законодавства у відповідність з європейськими стандартами. З іншого боку, існує думка стосовно інтегрування різноманітних актів у науковій галузі в єдиний нормативно-правовий документ. Експерти зауважують про необхідність встановлення ієрархії основоположних документів у сфері державного регулювання науковою діяльністю (взявши за взірець, наприклад, систему нормативно-правових актів Ради національної безпеки та оборони України). Поступу наукової галузі України сприятиме запровадження на законодавчому рівні взаємовигідних взаємин між державою, науковцем та соціумом, активізація партнерства між державними та бізнесовими структурами, створення правової бази для комерціалізації результатів наукових досліджень, ствердження принципів академічної доброчесності в освітніх та наукових закладах.

Література

1. Бублик С. Основні чинники формування державної науково-технологічної політики. Вісник Національної академії державного управління. 2010. № 4. С. 65–72.

2. Данилова І. П. Законодавче регулювання наукової сфери України: теоретико-правовий аспект. Загальна проблематика на сучасному етапі держави. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 32. Т. 3. С. 15–19. Серія: Право.

3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text

4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

5. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» від 01.12.1998 № 284-XIV. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-14#Text

6. Закон України «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 № 143-V. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16

7. Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» від 09.04.2004 № 1676-IV. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1676-15#Text

8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text

9. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text

10. Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 № 3322-XII. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text

11. Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text

12. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

13. Закон України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» від 13.12.1991 № 1977-XII. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-12#Text

14. Закон України «Про особливості правового режиму майнового комплексу Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» від 07.02.2002 № 3065III. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3065-14#Text

15. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 № 3687-XII. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text

16. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» 11.07.2001 № 2623-III. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text

17. Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 № 991-XIV Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991–14#Text

18. Кизим М.О. та ін. Ієрархія керівних документів державної політики з питань забезпечення наукової та науково-технічної діяльності в Україні. Бізнес-Інформ. 2020. № 8. С. 37–45.

19. Колеснікова М.В., Соколова В.В. Загальна характеристика забезпечення державної політики у сфері науки. Право і суспільство. 2018. № 5–2. С. 99–102.

20. Конституція України від 28.06.1996 р. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

21. Нагорічна О.С., Коновалов Ю.О. Законодавче забезпечення процесу державного регулювання наукової діяльності. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_5_12

22. Неколяк Р.В. Державне регулювання наукової і науково-технічної діяльності: організаційно-правовий аспект автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2018. 22 с.

23. Пахомова А.О. Загальна характеристика законодавства у сфері проведення науково-дослідних робіт. Вісника Академії адвокатури України. 2011. Ч. 2 (21). С. 52–58.

24. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» від 13.07.1999 № 916-XIV. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14#Text

25. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції національної інноваційної системи» від 17.06.2009 № 680-р Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80#Text

26. Розпорядження Кабінету Міністрів «Про схвалення Концепції реформування державної політики інноваційній сфері» від 10.09.2012 № 691р. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2012-%D1%80#Text

27. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування системи фінансування та управління науковою і науково-технічною діяльністю» від 08.10.2012 № 780-р. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2012-%D1%80#Text

28. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 р.» від 10.07.2019 р. № 526-р. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text

29. Рябовол Л.Т. Система законодавства про наукову і науково-технічну діяльність. Наукові записки. 2018. Вип. 5. С. 4–10. Серія: «Право».

30. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 р. «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України» від 11.07.2006 № 606/2006. Веб-сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606/2006#Text

References

1. Bublyk S. Osnovni chynnyky formuvannja derzhavnoji naukovo-tekhnologhichnoji polityky. Visnyk Nacionaljnoji akademiji derzhavnogho upravlinnja. 2010. № 4. S. 65–72.

2. Danylova I.P. Zakonodavche reghuljuvannja naukovoji sfery Ukrajiny: teoretyko-pravovyj aspekt. Zaghaljna problematyka na suchasnomu etapi derzhavy. Naukovyj visnyk Uzhghorodsjkogho nacionaljnogho universytetu. 2015. Vyp. 32. T. 3. S. 15–19. Serija: Pravo.

3. Zakon Ukrajiny «Pro avtorsjke pravo i sumizhni prava» vid 23.12.1993 № 3792-XII. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text

4. Zakon Ukrajiny «Pro vyshhu osvitu» vid 01.07.2014 № 1556-VII. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text

5. Zakon Ukrajiny «Pro vnesennja zmin do Zakonu Ukrajiny «Pro osnovy derzhavnoji polityky u sferi nauky i naukovo-tekhnichnoji dijaljnosti» vid 01.12.1998 № 284-XIV. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-14#Text

6. Zakon Ukrajiny «Pro derzhavne reghuljuvannja u sferi transferu tekhnologhij» vid 14.09.2006 № 143-V. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16

7. Zakon Ukrajiny «Pro Zaghaljnoderzhavnu kompleksnu proghramu rozvytku vysokykh naukojemnykh tekhnologhij» vid 09.04.2004 № 1676-IV. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1676-15#Text

8. Zakon Ukrajiny «Pro innovacijnu dijaljnistj» vid 04.07.2002 № 40-IV. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text

9. Zakon Ukrajiny «Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu dijaljnistj» vid 26.11.2015 № 848-VIII. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text

10. Zakon Ukrajiny «Pro naukovo-tekhnichnu informaciju» vid 25.06.1993 # 3322-XII. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text

11. Zakon Ukrajiny «Pro naukovu ta naukovo-tekhnichnu ekspertyzu» vid 10.02.1995 № 51/95-VR. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text

12. Zakon Ukrajiny «Pro osvitu» vid 05.09.2017 № 2145-VIII. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

13. Zakon Ukrajiny «Pro osnovy derzhavnoji polityky u sferi nauky i naukovo-tekhnichnoji dijaljnosti» vid 13.12.1991 № 1977-XII. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-12#Text

14. Zakon Ukrajiny «Pro osoblyvosti pravovogho rezhymu majnovogho kompleksu Nacionaljnoji akademiji nauk Ukrajiny, nacionaljnykh ghaluzevykh akademij nauk ta statusu jikh majnovogho kompleksu» vid 07.02.2002 № 3065III. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3065-14#Text

15. Zakon Ukrajiny «Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli» vid 15.12.1993 № 3687-XII. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text

16. Zakon Ukrajiny «Pro priorytetni naprjamy rozvytku nauky i tekhniky» 11.07.2001 № 2623-III. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text

17. Zakon Ukrajiny «Pro specialjnyj rezhym investycijnoji ta innovacijnoji dijaljnosti tekhnologhichnykh parkiv» vid 16.07.1999 № 991-XIV. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text

18. Kyzym M.O. ta in. Ijerarkhija kerivnykh dokumentiv derzhavnoji polityky z pytanj zabezpechennja naukovoji ta naukovo-tekhnichnoji dijaljnosti v Ukrajini. Biznes-Inform. 2020. № 8. S. 37–45.

19. Kolesnikova M.V., Sokolova V.V. Zaghaljna kharakterystyka zabezpechennja derzhavnoji polityky u sferi nauky. Pravo i suspiljstvo. 2018. № 5–2. S. 99–102.

20. Konstytucija Ukrajiny vid 28.06.1996 r. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

21. Naghorichna O.S., Konovalov Ju.O. Zakonodavche zabezpechennja procesu derzhavnogho reghuljuvannja naukovoji dijaljnosti. Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok. 2014. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_5_12

22. Nekoljak R.V. Derzhavne reghuljuvannja naukovoji i naukovo-tekhnichnoji dijaljnosti: orghanizacijno-pravovyj aspekt avtoref. dys. ... kand. juryd. nauk: 12.00.07. K., 2018. 22 s.

23. Pakhomova A.O. Zaghaljna kharakterystyka zakonodavstva u sferi provedennja naukovo-doslidnykh robit. Visnyk Akademiji advokatury Ukrajiny. 2011. Ch. 2 (21). S. 52–58.

24. Postanova Verkhovnoji Rady Ukrajiny «Pro Koncepciju naukovo-tekhnologhichnogho ta innovacijnogho rozvytku Ukrajiny» vid 13.07.1999 № 916-XIV. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14#Text

25. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrajiny «Pro skhvalennja Koncepciji nacionaljnoji innovacijnoji systemy» vid 17.06.2009 № 680-r Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80#Text

26. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv «Pro skhvalennja Koncepciji reformuvannja derzhavnoji polityky innovacijnij sferi» vid 10.09.2012 № 691r. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2012-%D1%80#Text

27. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrajiny «Pro skhvalennja Koncepciji reformuvannja systemy finansuvannja ta upravlinnja naukovoju i naukovo-tekhnichnoju dijaljnistju» vid 08.10.2012 № 780-r. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2012-%D1%80#Text

28. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrajiny «Pro skhvalennja Strateghiji rozvytku sfery innovacijnoji dijaljnosti na period do 2030 r.» vid 10.07.2019 r. № 526-r. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text

29. Rjabovol L.T. Systema zakonodavstva pro naukovu i naukovo-tekhnichnu dijaljnistj. Naukovi zapysky. 2018. Vyp. 5. S. 4–10. Serija: «Pravo».

30. Ukaz Prezydenta Ukrajiny «Pro rishennja Rady nacionaljnoji bezpeky i oborony Ukrajiny vid 6 kvitnja 2006 r. «Pro stan naukovo-tekhnologhichnoji sfery ta zakhody shhodo zabezpechennja innovacijnogho rozvytku Ukrajiny» vid 11.07.2006 № 606/2006. Veb-sajt Verkhovnoji Rady Ukrajiny. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606/2006#Text

Стаття надійшла до редакції 25.07.2021

УДК 347.97/.99

Скриньковський Руслан Миколайович
кандидат економічних наук, професор, професор кафедри
Львівський університет бізнесу та права
Скрыньковский Руслан Николаевич
кандидат экономических наук, профессор, профессор кафедры
Львовский университет бизнеса и права
Skrynkovskyy Ruslan
PhD in Economics, Professor, Professor of the Department
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0002-2180-8055

Глущенко Світлана Володимирівна
доктор юридичних наук, заслужений юрист України,
заступник Міністра
Міністерство економіки України
Глущенко Светлана Владимировна
доктор юридических наук, заслуженный юрист Украины,
заместитель Министра
Министерство экономики Украины
Hlushchenko Svitlana
D. Sc. (Law), Honored Lawyer of Ukraine, Deputy Minister
Ministry of Economy of Ukraine
ORCID: 0000-0001-7207-3557

Хмиз Мар'яна Василівна
доктор філософії в галузі права, викладач кафедри
Львівський університет бізнесу та права
Хмыз Марьяна Васильевна
доктор философии в области права, преподаватель кафедры
Львовский университет бизнеса и права
Khmyz Mariana
PhD in Law, Lecturer of the Department
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0003-3553-8022

Гарасим Павло Станіславович
кандидат юридичних наук, доцент, полковник поліції,
начальник Львівського районного управління поліції № 1
Головне управління Національної поліції у Львівській області
Гарасим Павел Станиславович
кандидат юридических наук, доцент, полковник полиции,
начальник Львовского районного управления полиции № 1
Главное управление Национальной полиции во Львовской области
Harasym Pavlo
PhD in Law, Associate Professor, Police Colonel,
Head of the Lviv District Police Directorate № 1
General Directorate of the National Police in the Lviv Region
ORCID: 0000-0002-0336-4710

Косюта Михайло Васильович
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
Національний університет «Одеська юридична академія»

Косюта Михаил Васильевич
доктор юридических наук, профессор, профессор кафедры
Национальный университет «Одесская юридическая академия»
Kosiuta Mykhailo
D. Sc. (Law), Professor, Professor of the Department
National University «Odesa Law Academy»
ORCID: 0000-0001-8021-0873

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7500

ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ, ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЗАЩИТА И ОБЕСПЕЧЕНИЕ БЕЗОПАСНОСТИ ЛИЦ, УЧАСТВУЮЩИХ В УГОЛОВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ, В СООТВЕТСТВИИ С ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ УКРАИНЫ

STATE PROTECTION AND SECURITY OF PERSONS PARTICIPATING IN CRIMINAL PROCEEDINGS, ACCORDING TO THE LEGISLATION OF UKRAINE

Анотація. *У статті розкрито особливості державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, за законодавством України. З'ясовано, що правові засади державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в Україні регулюються положеннями нормативних документів, зокрема такими, як: а) Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»; б) Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»; в) Постанова Пленому Верховного Суду України «Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві»; г) Рішення Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства»; ґ) Рекомендація № R (97) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 600 засіданні заступників міністрів 10 вересня 1997 року; е) Рекомендація Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 924 засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року. Встановлено, що право на захист та забезпечення безпеки за рахунок застосування спеціальних заходів мають особи, що зробили заяву до відповідного правоохоронного органу про кримінальне правопорушення, особи, які у іншій формі брали участь у кримінальному судочинстві, потерпілий (потерпілі) чи його представник (представники) у кримінальному провадженні, обвинувачений, підозрюваний, законні представники та захисники, цивільний позивач та цивільний відповідач, а також їхні представники у справі щодо відшкодування шкоди, яка завдана внаслідок вчинення кримінального правопорушення, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється судочинство, працівники органу пробації, свідок, викривач, спеціаліст, експерт, понятий та перекладач, члени сімей і близькі родичі вищеперелічених осіб, з метою недопущення впливу на дії та свідчення учасників кримінального судочинства. Визначено, що органами, до компетенції яких належить забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному судочинстві, є державні органи України, які приймають відповідні рішення щодо застосування заходів забезпечення безпеки, а також безпосередньо здійснюють заходи безпеки. Зазначено, що перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження особливостей програми захисту свідків в України та її удосконаленні, враховуючи зарубіжний досвід, зокрема досвід США у цьому напрямку.*

Ключові слова: *суд, судочинство, кримінальне судочинство, учасники кримінального судочинства, державний захист, безпека осіб.*

Аннотация. *В статье раскрыты особенности государственной защиты и обеспечения безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве, в соответствии с законодательством Украины. Выяснено, что правовые основы государственной защиты и обеспечения безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве, в Украине регулируются положениями нормативных документов, в частности такими, как: а) Закон Украины «Об обеспечении безопасности лиц, участвующих в уголовном судопроизводстве»; б) Закон Украины «О государственной защите работников суда и правоохранительных органов»; в) Постановление Пленума Верховного Суда Украины «О применении законодательства, что предусматривает государственную защиту судей, работников суда и правоохранительных органов и лиц, участвующих в судопроизводстве»; г) Решение Совета судей Украины «О мерах обеспечения безопасности судов и судей, охране судей и лиц, которые участвуют в осуществлении судопроизводства»; д) Рекомендация № R (97) 13 Комитета Министров Совета Европы государствам-членам относительно запугивания свидетелей и прав стороны защиты, принятой Комитетом Министров Совета Европы на 600 заседании заместителей министров 10 сентября 1997 года; е) Рекомендация Rec (2005) 9 Комитета Министров Совета Европы государствам-членам по защите свидетелей и лиц, сотрудничающих с правосудием, принятой Комитетом Министров Совета Европы на 924 заседании заместителей министров 20 апреля 2005 года. Установлено, что право на защиту и обеспечение безопасности за счет применения специальных мер имеют лица, которые сделали заявление в соответствующий правоохранительный орган об уголовном правонарушении, лица, которые в иной форме участвовали в уголовном судопроизводстве, потерпевший (потерпевшие) или его представитель (представители) в уголовном производстве, обвиняемый, подозреваемый, законные представители и защитники, гражданский истец и гражданский ответчик, а также их представители по делу о возмещении ущерба, который нанесен в результате совершения уголовного преступления, представитель юридического лица, в отношении которого осуществляется судопроизводство, работники органа пробации, свидетель, обличитель, специалист, эксперт, понятой и переводчик, члены семей и близкие родственники вышеперечисленных лиц, с целью недопущения влияния на действия и свидетельства участников уголовного судопроизводства. Определено, что органами, в компетенцию которых входит обеспечение безопасности лиц, участвующих в судопроизводстве, в частности в уголовном судопроизводстве, являются государственные органы Украины, которые принимают соответствующие решения по применению мер обеспечения безопасности, а также непосредственно осуществляют меры безопасности. Отмечено, что перспективами дальнейших исследований в этом направлении является исследование особенностей программы защиты свидетелей в Украине и ее совершенствовании, учитывая зарубежный опыт, в частности опыт США в этом направлении.*

Ключевые слова: *суд, судопроизводство, уголовное судопроизводство, участники уголовного судопроизводства, государственная защита, безопасность лиц.*

Summary. *The article reveals the features of state protection and security of persons participating in criminal proceedings, according to the legislation of Ukraine. It was found that the legal foundations of state protection and security of persons involved in criminal proceedings, in Ukraine are governed by the provisions of regulatory documents, in particular, such as: a) the Law of Ukraine «On ensuring the safety of persons participating in criminal proceedings»; b) the Law of Ukraine «On State Protection of Employees of the Court and Law Enforcement Agencies»; c) Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine «On the application of legislation, which provides for state protection of judges, employees of the court and law enforcement agencies and persons involved in legal proceedings»; d) Decision of the Council of Judges of Ukraine «On measures to ensure the safety of courts and judges, the protection of judges and persons who participate in the implementation of legal proceedings»; e) Recommendation No. R(97) 13 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States Concerning Intimidation of Witnesses and the Rights of the Defence, adopted by the Committee of Ministers on 10 September 1997 at the 600th meeting of the Ministers' Deputies; f) Recommendation Rec (2005) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the protection of witnesses and collaborators of justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 20 April 2005 at the 924th meeting of the Ministers' Deputies. It has been established that the right to protection and security through the use of special measures has the persons who made a statement to the relevant law enforcement agency about a criminal offense, persons who otherwise participated in criminal proceedings, the victim (victims) or his representative (representatives) in criminal proceedings, an accused, a suspect, legal representatives and defenders, a civil plaintiff and a civil defendant, as well as their representatives in a case for compensation for damage caused as a result of a criminal offense, a representative of a legal entity in respect of which the proceedings are being carried out, employees of the probation body, witness, accuser, specialist, expert, attesting witness and translator, family members and close relatives of the above persons, in order to prevent influence on the actions and testimonies of participants in criminal proceedings. It has been determined that the authorities responsible for ensuring the safety of persons involved in legal proceedings, in particular in criminal proceedings, are the state bodies of Ukraine, which make appropriate decisions on the application of security measures, as well as directly implement security measures. It is noted that the prospects for further research in this direction are the study of the features of the witness protection program in Ukraine and its improvement, taking into account foreign experience, in particular the USA experience in this direction.*

Key words: *court, judicial proceedings, criminal proceedings, participants in criminal proceedings, state protection, security of persons.*

Постановка проблеми. Сучасна практика показує, що завжди існують ситуації, за яких безпека осіб, що беруть участь у судочинстві, а особливо у кримінальному судочинстві, перебуває під особливою загрозою. Випадки посягання на життя, здоров'я, майно чи житло таких осіб, а також на життя, здоров'я, майно чи житло членів їх сімей, з кожним роком частішають, оскільки значними темпами розвивається злочинність у сучасному світі.

На відміну від інших держав, до прикладу США, в Україні механізм державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, є недосконалим, оскільки рівень державного захисту та забезпечення безпеки таких осіб не завжди є високим. Тому, враховуючи такі проблеми, в основі актуальності тематики цього дослідження закладено розкриття особливостей захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика захисту та забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у судочинстві, включаючи при цьому окремі криміналістичні аспекти, лежить в основі досліджень багатьох науковців і практиків, зокрема ґрунтовні дослідження у кримінальному судочинстві належать таким дослідникам, як: Н. Краснікова [1], Т. Матюшкова [2], В. Навроцька [3], О. Ромців [4], Т. Семків [5] та інші.

Так, Т. Семків [5] стверджує, що в Україні процедура захисту та забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному провадженні, є не досконалою та неефективною, оскільки програми захисту як такої, що дійсною ефективно працює на практиці, немає. Тому, враховуючи результати особистих досліджень, науковець наголошує на тому, що необхідно удосконалити наявний в Україні законодавчий механізм захисту та забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному провадженні, у відповідності до міжнародних, зокрема європейських, норм і стандартів, якими регламентуються положення захисту та забезпечення безпеки таких осіб.

Науковець Н. Краснікова [1], розглядаючи процесуальні засади забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, також наголошує на тому, що в Україні процедура забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, у тому числі в кримінальному судочинстві, є не досконалою. Науковець пропонує законодавство України доповнити положеннями, за якими буде передбачено соціальний захист та забезпечення безпеки таких осіб.

Водночас О. Ромців [4] зазначає і обґрунтовує думку про те, що в Україні є доволі широкий перелік органів, якими передбачається захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, але доволі часто ефективність застосовуваних такими органами заходів забезпечення захисту і надання безпеки є вкрай низькою. Це пояснюється насамперед браком спеціально навчених працівників у таких органах, які би змогли об'єктивно оцінювати рівень наявної загрози, а також можливі наслідки такої загрози, з метою її попередження через застосування конкретних заходів безпеки.

Своєю чергою, В. Навроцька [3] у процесі дослідження розкриває особливості посилення кримінально-правових гарантій щодо забезпечення безпеки осіб, що беруть безпосередню участь у кримінальному, а також у інших видах судочинства. У підсумку дослідження науковцем [3] сформульовано загальний висновок, що, незважаючи на гарантії, які сьогодні надаються особам, як учасникам судочинства, стосовно їх захисту і забезпечення безпеки, вони все-таки не є на високому рівні і не забезпечують безпеки таким особам повністю.

З огляду на такий висновок, В. Навроцька [3] пропонує закріпити у законодавстві України деякі положення, згідно яких особи, які даватимуть свідчення у розгляді судової справи, та відчувають, що їм не надано належного рівня безпеки, мають право відмовитись надавати свідчення і стосовно них не будуть застосовані санкції через їх обґрунтований страх розправи.

Поряд з тим, Т. Матюшкова [2], розглядаючи особливості забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, виокремлює три криміналістичні аспекти, поетапна реалізація яких сприяє захисту та безпеці таких осіб. В контексті цього зазначено, що забезпечення безпеки осіб, як учасників кримінального судочинства, ґрунтується на техніко-криміналістичному, тактико-криміналістичному та методико-криміналістичному аспектах [2].

За результатами проведеного аналізу наукових праць [1–5] встановлено, що проблематика захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, є до кінця не розкритою і потребує проведення більш ґрунтовних досліджень у цьому напрямі.

Мета статті. Метою статті є виявити і дослідити основні особливості державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, за законодавством України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ході розкриття правових засад державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, необхідно, насамперед, розглянути законодавчо-правову базу, якою регламентуються положення такого захисту та забезпечення такої безпеки.

Так, до прикладу, звертаючи увагу на забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному судочинстві, то відповідно до статті 1 «Поняття забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному

судочинстві» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] така процедура полягає у встановленні, попередженні, недопущенні подальшого впливу, розкритті чи розслідуванні правопорушень кримінального характеру, а також кримінальних справ — у судовому розгляді. З огляду на це, правоохоронні органи зобов'язані здійснювати правові, організаційно-технічні, а також інші заходи, що націлені на захист життя, здоров'я, житла і майна учасників такого судочинства від впливу протиправних посягань і створенням на цій основі потрібних умов для здійснення належного проведення правосуддя.

Відповідно до статті 2 «Особи, які мають право на забезпечення безпеки» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] право на захист та забезпечення безпеки за рахунок застосування спеціальних заходів мають такі особи (при чому за наявності відповідних на те підстав), як:

- особи, які зробили заяву до відповідного правоохоронного органу про кримінальне правопорушення;
- особи, які у іншій формі брали участь у кримінальному судочинстві, тобто сприяли встановленню, попередженню, припиненню дії чи розкриттю кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень);
- потерпілий (потерпілі) чи його представник (представники) у кримінальному провадженні;
- обвинувачений, підозрюваний, законні представники та захисники;
- цивільний позивач та цивільний відповідач, а також їхні представники у справі щодо відшкодування шкоди, яка завдана внаслідок вчинення кримінального правопорушення;
- представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється судочинство;
- працівники органу пробації;
- свідок, викривач, спеціаліст, експерт, понятий та перекладач;
- члени сімей і близькі родичі осіб, які перелічені у вищезазначених пунктах, оскільки у випадку виявлення погроз чи інших протиправних дій стосовно них для того, щоб якось вплинути на дії та свідчення учасників кримінального судочинства [6].

Щодо органів, до компетенції яких належить забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному судочинстві, то згідно статті 3 «Органи, які забезпечують безпеку» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] такими органами є державні органи. Ці органи приймають відповідні рішення щодо застосування заходів забезпечення безпеки, а також безпосередньо здійснюють заходи безпеки.

Рішення про застосування відповідних заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема кримінальному судочинстві, приймає слідчий, дізнавач, прокурор, суд чи орган (або підрозділ), до компетенції якого належить здійснення оперативно-розшукової діяльності відносно осіб, які брали участь чи сприяли встановленню, попередженню, припиненню дії кримінального правопорушення [6].

Виконувати рішення, прийняте слідчим, дізнавачем, прокурором, судом чи органом (або підрозділом), до компетенції якого належить здійснення оперативно-розшукової діяльності відносно осіб, які брали участь чи сприяли встановленню, попередженню, припиненню дії кримінального правопорушення, зобов'язані: а) органи служби безпеки; б) Державне бюро розслідувань; в) органи внутрішніх справ; г) органи Національної поліції України; д) Національне антикорупційне бюро України [6].

У випадку, якщо кримінальні провадження, за якими передбачається забезпечення безпеки учасників судочинства, є у провадженні податкової поліції чи суду, то забезпечувати таку безпеку у відповідності до їх рішення зобов'язаний: а) орган служби безпеки; б) орган Державного бюро розслідувань; в) орган внутрішніх справ; г) орган Національної поліції; д) Національне антикорупційне бюро України; е) орган або установа виконання покарань; є) слідчий ізолятор [6].

Основними правами осіб, як учасників судочинства, яким надається державний захист та забезпечується безпека, є (відповідно до статті 5 «Права і обов'язки осіб, щодо яких здійснюються заходи забезпечення безпеки» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6]):

- право на подання клопотання стосовно вжиття необхідних заходів безпеки чи скасування таких заходів;
- право на знання інформації стосовно застосування заходів безпеки;
- право вимагати від слідчого, прокурора, дізнавача, суду застосовувати додаткові заходи безпеки чи скасувати здійснення таких заходів;
- право оскаржувати незаконно прийняті рішення або дії органів, якими забезпечується безпека, у відповідному органі вищого рівня, прокурором чи судом;
- право оскаржувати незаконно ухвалені рішення або дії органів, якими забезпечується безпека, у відповідному органі вищого рівня, прокурором чи судом.

Своєю чергою, обов'язками осіб, які є учасниками судочинства та яких взято під захист і яким має бути забезпечено безпеку, є [6]:

- виконання умов здійснення заходів безпеки, а також законних вимог органів, якими забезпечується їх безпека;

– інформування в обов'язковому порядку спеціально уповноважених на те органів про кожен випадок виявлення погрози чи інших протиправних дій відносно них;
– обережне поводження із майном, а також документами, що надавались їм органом, що забезпечує їх безпеку, для тимчасового користування у відповідності до установлених законодавством правил.

Важливою засадою розкриття мети цього дослідження виступає також виокремлення прав органів, до компетенції яких належить прийняття рішення про захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, та виокремлення прав органів, до компетенції яких належить безпосередньо захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві.

Так, відповідно до статті 6 «Права і обов'язки органів, які забезпечують безпеку» Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [6] основними правами органів, до компетенції яких належить прийняття рішення про застосування ряду заходів захисту та забезпечення безпеки осіб, які є учасниками судочинства, є:
– право на вимагання необхідних матеріалів та право на одержання пояснень без відповідного провадження слідчих дій за відповідними заявами та повідомленнями щодо наявності загрози безпеці осіб, відносно яких було прийнято рішення про застосування стосовно них заходів безпеки;
– право на скасування таких заходів у повному чи частковому обсягах.

Своєю чергою, правами органів, що здійснюють безпосередній захист та забезпечення безпеки осіб, які є учасниками судочинства, є [6]:
– визначення заходів безпеки, а також засобів і методів їх застосування, а у випадку виявлення необхідності, то їх змінювання та доповнення;
– вимагання від осіб, які є учасниками судочинства та яких взято під захист, додержуватись вимог та умов здійснення заходів із забезпечення їх безпеки;
– вимагання від осіб, які є учасниками судочинства та яких взято під захист, виконувати законні розпорядження, що прямо пов'язані із застосуванням таких заходів;
– звертатись до слідчого, прокурора, дізнавача, суду щодо провадження із клопотанням про прийняття відповідного рішення про застосування заходів безпеки при здійсненні процесуальних дій чи скасуванні таких заходів безпеки.

Водночас, окрім прав, органи, до компетенції яких належить застосування ряду заходів захисту та забезпечення безпеки осіб, які є учасниками судочинства, зобов'язані [6]:
– у негайному випадку реагувати на настання кожного із випадків вчинення протиправних дій, які стали відомими відносно осіб, що беруть участь у судочинстві;
– забезпечувати захист життя та здоров'я, а також майна та житла у відповідності до характеру загрози, що настала;
– вчасно повідомляти осіб, які є учасниками судочинства та яких взято під захист про те, що можливі зміни у заходах чи скасування таких заходів відносно забезпечення їм безпеки.

Акцентуючи увагу на захисті та забезпеченні безпеки свідків, як учасників судочинства, то відповідно до положень Рекомендації № R (97) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 600 засіданні заступників міністрів 10 вересня 1997 року [7] та Рекомендації Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 924 засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року [8], основними принципами захисту та забезпечення безпеки свідків виступають:
1) принцип застосування належних заходів забезпечення безпеки свідків законодавчого та практичного характеру з ціллю надання свідками своїх свідчень без будь-якого залякування;
2) принцип організування захисту свідків, а також членів їх сім'ї, у тому числі захист їх життя на час та після судових слухань;
3) принцип покарання винних за залякування свідків;
4) принцип врахування особливостей того, як може залякування впливати на свідчення свідків;
5) принцип заохочення свідків до свідчення у судових слуханнях, зокрема за допомогою правових привілеїв;
6) принцип використання різних способів свідчення свідків у судових слуханнях, до прикладу, в окремому приміщенні;
7) принцип належного та обачного підходу до розгляду судової справи за участь свідчень свідків, яким може загрожувати залякування.

У контексті розкриття особливостей захисту та забезпечення безпеки учасників судочинства необхідно особливу увагу звернути на Постанову Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві» [9]. У цьому документі зазначено, що стан захисту суддів, а також працівників суду, як учасників судочинства, є загалом незадовільним.

Що стосується заходів забезпечення безпеки осіб, які є учасниками судочинства, то згідно Рішення Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства» [10],

заходи забезпечення безпеки таких осіб полягають у виконанні функцій стосовно державного забезпечення безпеки усіх учасників судового процесу підрозділами Національної гвардії України та Національної поліції України.

Не менш важливе значення для забезпечення безпеки учасників судочинства, зокрема суддів, має Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [11]. Відповідно до положень цього документу суддям, як учасникам судочинства, надаються такаж заходи забезпечення їх безпеки. Так, суддям гарантується захист від посягання на їх життя, здоров'я, майно та житло, а також від посягання на життя, здоров'я, майно та житло членів їх сімей у випадку вчинення ними судочинства та виконання на цій основі законом установлених обов'язків.

На ідеї реалізації електронного судочинства наголошує член Комітету з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України С. Сидоренко [12]. Завдяки електронному судочинству має бути створена та належно захищена матеріально-правова база стосовно захисту інформації у електронному вигляді, тому що від цього, насамперед, залежить рівень безпеки осіб, що беруть участь у кримінально-процесуальних відносинах. Окрім того, реалізація електронного судочинства дозволить зробити судовий процес і рішення, ухвалені за ним, прозорими, законними, справедливими, рівними і неупередженими.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами опрацювання наукових праць та джерел [1–13] розкрито особливості державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, за законодавством України.

З'ясовано, що правові засади державного захисту та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, в Україні регулюються положеннями нормативних документів, зокрема такими, як:

1) Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»;
2) Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»;
3) Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві»;
4) Рішення Ради суддів України «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства»;
5) Рекомендація № R (97) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 600 засіданні заступників міністрів 10 вересня 1997 року;
6) Рекомендація Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 924 засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року.

Встановлено, що право на захист та забезпечення безпеки за рахунок застосування спеціальних заходів мають особи, які зробили заяву до відповідного правоохоронного органу про кримінальне правопорушення, особи, які у іншій формі брали участь у кримінальному судочинстві, потерпілий (потерпілі) чи його представник (представники) у кримінальному провадженні, обвинувачений, підозрюваний, законні представники та захисники, цивільний позивач та цивільний відповідач, а також їхні представники у справі щодо відшкодування шкоди, яка завдана внаслідок вчинення кримінального правопорушення, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється судочинство, працівники органу пробації, свідок, викривач, спеціаліст, експерт, понятий та перекладач, члени сімей і близькі родичі вищеперелічених осіб, оскільки можливі погрози чи інші протиправні дії стосовно них з метою вплинути на дії та свідчення учасників кримінального судочинства.

Визначено, що органами, до компетенції яких належить забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, зокрема у кримінальному судочинстві, є державні органи України, які приймають відповідні рішення щодо застосування заходів забезпечення безпеки, а також безпосередньо здійснюють заходи безпеки.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження особливостей програми захисту свідків в України та її удосконаленні, враховуючи зарубіжний досвід, зокрема досвід США у цьому напрямку.

Література

1. Краснікова Н. А. Процесуальні аспекти забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. Вип. 1(2). С. 90–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2015_1_16 (дата звертання: 01.04.2021 р.).

2. Матюшкова Т.П. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства: криміналістичні аспекти // Право і безпека. 2020. № 4(79). С. 73–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2020_4_13 (дата звертання: 01.04.2021 р.).

3. Навроцька В.В. Зміцнення кримінально-правових гарантій забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному та інших видах судочинства, а також учасників провадження в Конституційному Суді України // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2021. Вип. 1(93). С. 154–166. doi: https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.154-166.

4. Ромців О.І. Особливості забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в Україні // Правові горизонти. 2020. № 23(36). С. 68–72. doi: http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i23.p68.

5. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 3(15). С. 119–128. URL: http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2017/semkiv.pdf (дата звертання: 01.04.2021 р.).

6. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 р. № 3782-XII (із змінами і доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text (дата звертання: 01.04.2021 р.).

7. Рекомендація № R (97) 13 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо залякування свідків і прав сторони захисту: Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 600 засіданні заступників міністрів 10 вересня 1997 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_97_13_1997_09_10.pdf (дата звертання: 01.04.2021 р.).

8. Рекомендація Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям: Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 924 засіданні заступників міністрів 20 квітня 2005 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2005_9_2005_04_20.pdf (дата звертання: 01.04.2021 р.).

9. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.06.1999 р. № 10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-99#Text (дата звертання: 01.04.2021 р.).

10. Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства: Рішення Ради суддів України від 26.10.2018 р. № 65. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065414-18#Text (дата звертання: 01.04.2021 р.).

11. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII (із змінами і доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text (дата звертання: 01.04.2021 р.).

12. Сидоренко С. Реалізація ідеї електронного судочинства // Матеріали Національної асоціації адвокатів України (unba.org.ua, 29.01.2020). URL: https://unba.org.ua/publications/print/5139-realizaciya-idei-elektronnogo-sudochinstva.html (дата звертання: 01.04.2021 р.).

13. Коновалова Н.Т.. Юридична відповідальність винних осіб за неповагу до суду: дис. ... доктора філософії: спец. 081 — Право (наук. кер. — Р.М. Скриньковський) / Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права». Львів. 2021. 208 с.

References

1. Krasnikova N.A. Protsesualni aspekty zabezpechennia bezpeky osib, shcho berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi // Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy. 2015. Vyp. 1(2). S. 90–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2015_1_16 (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

2. Matiushkova T.P. Zabezpechennia bezpeky uchasnykiv kryminalnoho sudochynstva: kryminalistychni aspekty // Pravo i bezpeka. 2020. № 4(79). S. 73–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2020_4_13 (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

3. Navrotska V.V. Zmitsnennia kryminalno-pravovykh harantii zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu ta inshykh vydakh sudochynstva, a takozh uchasnykiv provadzhennia v Konstytutsiinomu Sudi Ukrainy // Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka. 2021. Vyp. 1(93). S. 154–166. doi: https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.154-166.

4. Romtsiv O.I. Osoblyvosti zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi, v Ukraini // Pravovi horyzonty. 2020. № 23(36). S. 68–72. doi: http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i23.p68.

5. Semkiv T. Udoskonalennia zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu provadzhenni // Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy. 2017. № 3(15). S. 119–128. URL: http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/3-2017/semkiv.pdf (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

6. Pro zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3782-XII (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

7. Rekomendatsiia № R (97) 13 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo zaliakuvannia svidkiv i prav storony zakhystu: Ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 600 zasidanni zastupnykiv ministriv 10 veresnia 1997 roku. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_97_13_1997_09_10.pdf (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

8. Rekomendatsiia Rec (2005) 9 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo zakhystu svidkiv ta osib, yaki spivpratsiuiut z pravosuddiam: Ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 924 zasidanni zastupnykiv ministriv 20 kvitnia 2005 roku. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2005_9_2005_04_20.pdf (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

9. Pro zastosuvannia zakonodavstva, shcho peredbachaie derzhavnyi zakhyst suddiv, pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv ta osib, yaki berut uchast u sudochynstvi: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 18.06.1999 r. № 10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-99#Text (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

10. Pro zakhody zabezpechennia bezpeky sudiv i suddiv, okhorony sudiv ta osib, kotri berut uchast u zdiisnenni sudochynstva: Rishennia Rady suddiv Ukrainy vid 26.10.2018 r. № 65. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065414-18#Text (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

11. Pro derzhavnyi zakhyst pratsivnykiv sudu i pravookhoronnykh orhaniv: Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3781-XII (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

12. Sydorenko S. Realizatsiia idei elektronnoho sudochynstva // Materialy Natsionalnoi asotsiatsii advokativ Ukrainy (unba.org.ua, 29.01.2020). URL: https://unba.org.ua/publications/print/5139-realizaciya-idei-elektronnogo-sudochinstva.html (data zvertannia: 01.04.2021 r.).

13. Konovalova N.T.. Yurydychna vidpovidalnist vynnykh osib za nepovahu do sudu: dys. ... doktora filosofii: spets. 081 — Pravo (nauk. ker. — R.M. Skrynkovskyy) / Zaklad vyshchoi osvity «Lvivskyi universytet biznesu ta prava». Lviv. 2021. 208 s.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2021

УДК 351/354

Прямухіна Наталія Валентинівна
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри політології та державного управління
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Прямухина Наталья Валентиновна
доктор экономических наук, доцент,
профессор кафедры политологии и государственного управления
Донецкий национальный университет имени Василия Стуса
Priamukhina Natalia
Doctor of Economics, Associate Professor,
Professor of the Department of Political Science and Public Administration
Vasyl Stus Donetsk National University

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7499

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СОЦІУМУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ЖИЗНИ РЕГИОНАЛЬНОГО СОЦИУМА: ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ МЕТОДОЛОГИИ

EFFICIENCY OF PUBLIC MANAGEMENT OF QUALITY OF LIFE OF THE REGIONAL SOCIETY: CERTAIN ASPECTS OF METHODOLOGY

Анотація. *В статті розглядаються окремі аспекти методології оцінки ефективності державного управління якістю життя населення регіону. Обґрунтовано: життєдіяльність людини пов'язана з поняттями «потреби» та «інтереси», оскільки лише задовольняючи потреби, втілені в усвідомлених інтересах, індивід може досягти певного рівня та якості життя. Визначено, що управління якістю життя обумовлено особливостями модернізаційних процесів, де основою розвитку стає людина, її інтелектуальний, творчий та фізичний потенціал. Сучасне суспільство, як «суспільство ризику» звужує життєвий простір індивіда, виступає каталізатором зростання невдоволення умовами життя та невпевненості в завтрашньому дні, тому запобігання можливих ризиків та створення безпечних умов існування є невід'ємним компонентом якості життя населення. Доведено, що дослідження методології оцінки ефективності державного управління якістю життя населення регіону має спиратися на поняття «системності», відносній незалежності якості життя населення регіону від навколишнього світу, а також на те, що як система показників, якість життя населення емерджентна, оскільки її системна результативність є чимось більшим, ніж сукупність результатів складових її елементів і підсистем. Розглянуто особливості самоорганізації якості життя населення регіону, обґрунтовано що при оцінці ефективності діяльності органів державного управління щодо забезпечення якості життя населення враховуються економічна та соціальна ефективність. Загальним висновком дослідження є актуальність використання індикативної моделі державного управління із закладанням в його основу системи якості життя населення, зокрема сукупності параметрів: добробут; «якість» населення, представлена системою охорони здоров'я та освіти; умови життя; соціальна та екологічна безпека; умови для різнобічного розвитку особистості.*

Ключові слова: *державне управління, якість життя населення, регіон, методологічні підходи до оцінки ефективності управління.*

Аннотация. *В статье рассматриваются отдельные аспекты методологии оценки эффективности государственного управления качеством жизни населения региона. Обоснованно: жизнедеятельность человека связана с понятиями «потребности» и «интересы», поскольку только удовлетворяя потребности, воплощенные в осознанных интересах, индивид*

может достичь определенного уровня и качества жизни. Определено, что управление качеством жизни обусловлено особенностями модернизационных процессов, где основой развития становится человек, его интеллектуальный, творческий и физический потенциал. Современное общество, как «общество риска» сужает жизненное пространство индивида, выступает катализатором роста недовольства условиями жизни и неуверенности в завтрашнем дне, поэтому предотвращение возможных рисков и создания безопасных условий существования является неотъемлемым компонентом качества жизни населения. Доказано, что исследования методологии оценки эффективности государственного управления качеством жизни населения региона должны опираться на понятие «системности», относительной независимости качества жизни населения региона от окружающего мира, а также на то, что как система показателей, качество жизни населения эмерджентно, поскольку ее системная результативность нечто большее, чем совокупность результатов составляющих ее элементов и подсистем. Рассмотрены особенности самоорганизации качества жизни населения региона, обосновано что при оценке эффективности деятельности органов государственного управления по обеспечению качества жизни населения учитываются экономическая и социальная эффективность. Общим выводом исследования является актуальность использования индикативной модели государственного управления с закладкой в основу системы качества жизни населения, в частности совокупности параметров: благосостояние; «Качество» населения, представлена системой здравоохранения и образования; условия жизни; социальная и экологическая безопасность; условия для разностороннего развития личности.

Ключевые слова: *государственное управление, качество жизни населения, регион, методологические подходы к оценке эффективности управления.*

Summary. *The article considers some aspects of the methodology for assessing the effectiveness of public management of the quality of life of the population of the region. It is substantiated: human life is connected with the concepts of «needs» and «interests», because only by satisfying the needs embodied in conscious interests, an individual can achieve a certain level and quality of life. It is determined that the management of quality of life is due to the peculiarities of modernization processes, where the basis of development is a person, his intellectual, creative and physical potential. Modern society, as a «risk society» narrows the living space of the individual, acts as a catalyst for growing dissatisfaction with living conditions and uncertainty in the future, so preventing possible risks and creating safe living conditions is an integral component of quality of life. It is proved that the study of the methodology for assessing the effectiveness of public management of the quality of life of the region should be based on the concept of «system», the relative independence of quality of life from the region, and the fact that as a system of indicators is something greater than the set of results of its constituent elements and subsystems. The peculiarities of self-organization of the quality of life of the population of the region are considered, it is substantiated that in assessing the effectiveness of public administration to ensure the quality of life of the population, economic and social efficiency are taken into account. The general conclusion of the study is the relevance of using an indicative model of public administration with the foundation of the quality of life system, in particular the set of parameters: welfare; The «quality» of the population represented by the health care and education system; living conditions; social and environmental security; conditions for the diverse development of personality.*

Key words: *public administration, quality of life of the population, region, methodological approaches to the assessment of management efficiency.*

Постановка проблеми. Цілі та завдання, пов'язані з переходом до постіндустріального типу розвитку, який характеризується зміною технологічних укладів, переважанням в суспільному виробництві сфери послуг, науки й освіти, формують особливі вимоги до суспільства. Трансформації стосуються всіх сфер життя населення, змінюється місце кожного громадянина в суспільстві — він набуває статусу генератора інноваційних ідей, а тому перетворюється на рушійну силу прогресу й основний фактор виробництва. Інтелектуальні та творчі здібності індивіда перестають бути його особистісними характеристиками, а стають національним багатством і ресурсом розвитку.

За таких умов якість людського потенціалу набуває стратегічного значення, а тому задоволення лише основних (базових) потреб людини є вже недостатнім. Швидкість суспільної еволюції диктує необхідність задоволення більш високих і складних потреб членів суспільства, таких, що ґрунтуються на творчих цінностях, пов'язаних із самоактуалізацією особистості.

Поряд із цим, сучасне суспільство розвивається у різній динамічній складності, в світі та в Україні існують осередки, не змінені глобалізацією. Якість життя населення диференціюється в залежності від країни і навіть регіону.

У звіті ПРООН 2020 року представлені дані за Індексом Розвитку Людського Потенціалу (ІРЛП), що охоплюють 189 держав, де Україна посідає лише 74 місце (0,63 бали) [1; 2]. Диференціація за рівнем розвитку спостерігається і серед регіонів нашої держави: за статистичними даними в 2019 році показник якості життя населення, що відображається в індексі регіонального людського розвитку, коливався від 0,724 у Львівському та Київському регіонах до 0,608 у Кіровоградському [3].

Зазначене актуалізує перегляд параметрів регіоноорієнтованої методології державного управління, з метою взяти до уваги територіальні, соціальні,

культурні, етнічні та інші особливості регіонального соціуму, що стає дедалі важливішим при розробці програм та стратегій підвищення рівня якості життя населення країни.

Актуальність статті визначається ще й тим, що існуючі методики оцінки ефективності управління в сфері якості життя населення перевантажені економічними й технічними розрахунками. Економічно-статистичний вектор не враховує людського чинника як об'єкту управлінських відносин, хоча нове розуміння ролі й місця людини в системі суспільних відносин вимагає трансформації підходів до державного управління, зокрема, переходу від традиційних форм і методів управління до індивідоорієнтованої моделі економіки, соціальної сфери, політики, заснованої на підвищенні якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми якості життя населення стали предметом дослідження різних наук, починаючи з другої половини XX століття. Увагу до сутності категорії «якість життя» приділяли Дж. Муллінз, О. Грішнова, М. Кизим, Л. Шаульська, О. Рябека, огляд специфіки якості життя соціуму в контексті концептуальних моделей якості життя здійснено в працях І. Романюка, Є. Приступи, Н. Добрєвої та ін. Вплив на якість життя науково-технічного прогресу й економічного зростання у своїх наукових працях досліджували Н. Федорова, П. Сидоренко, І. Романюк.

Потужний внесок до сукупності підходів з розв'язання поставленої проблеми здійснив Е. Тоффлер, який через використання соціальних індикаторів, спрямованих на вимірювання «соціального самопочуття» та спираючись на психологічні критерії, здійснив спробу визначити якість життя населення.

Серед авторів, які присвятили наукові дослідження розробці системи індикаторів й методик оцінки якості життя слід згадати Е. Лібанова, О. Гладуна, Л. Лісогора, І. Марченко.

Проблеми, принципи управління соціально-економічними системами висвітлено в працях Г. Хакена. Дослідження форм і методів державного регулювання економіки представлено в працях І. Ансоффа, П. Самуельсона, Проблемам оцінки ефективності управлінської діяльності присвячені праці П. Друкера, Т. Пітерса, Д. Сінка, Р. Уотермена, Й. Шумпетера та ін.

Завершуючи огляд літератури, підкреслимо, що існуючі теоретико-методологічні підходи та наукові уявлення про таку складну соціально-економічну категорію, як «якість життя», характеризуються деякою фрагментарністю, неточністю і зосередженістю на окремих сторонах, що певною мірою пояснюється конкретними дослідницькими цілями і завданнями. Якість життя населення стає основним показником ефективності діяльності державних органів управління, що дозволяє на основі міжрегіональних, міждержавних порівнянь визначити місце держави чи регіону в міжнародних або міжрегіональних рейтингах. Існуючі моделі аналізу якості життя населення країни, регіону, які націлені на проведення міжрегіональних і міждержавних порівнянь, не завжди враховують специфіку об'єкта управління, що знижує їх цінність з точки зору валідності й надійності.

Метою статті є огляд параметрів методології оцінки ефективності державного управління якістю життя населення регіону.

Виклад основного матеріалу. В сучасному суспільстві проблеми якості життя, виробництва та обігу товарів і послуг є найважливішими чинниками, що забезпечують поступальний розвиток всієї соціально-економічної системи. Результатом різних досліджень є концептуальне бачення якості життя населення, як однієї з фундаментальних категорій, що визначають соціальну та економічну основу для успішного розвитку держави. А. Субетто пропонує розглянути якість з позиції соціальної ноосферної кваліметрії та через систему соціального кругообігу якості дослідити якісну сторону відтворення суспільства, на основі чого виокремлює «велике» (матеріальне) і «мале» (духовне) соціальні кола якості. Через призму кіл якості досліджується система відтворення життєвих сил людини й суспільства, головним критерієм якої є відтворення якості життя. Зазначене стало підставою для теоретико-методологічного огляду якості життя з позиції антропоцентричного підходу.

Для досягнення поставленої мети важливо виокремити етапи становлення понятійного апарату «якості життя населення», на кожному з яких розроблялися власні методичні підходи.

Перший етап — становлення — 50–60 роки XX століття, пов'язаний із виникненням поняття «якість життя» у вигляді спроби опису Дж. К. Гелбрейтом (США) побутових і соціально-культурних аспектів рівня життя [4].

Другий — етап трьох підходів до вивчення якості життя: індикативного (Р. Бауер) [5], футурологічного (О. Тоффлер) [6] і психологічного (А. Маслоу) [7]. Принципи індикативного управління, впроваджені до управлінських процесів більшості розвинених країн дозволили оцінити проблему забезпечення якості життя, виходячи з певної сукупності показників й емпіричних індикаторів. Футурологічний підхід передбачає осмислення проблеми якості життя з позиції глибинного вивчення соціальної, економічної, політичної систем. Психологічний підхід, який став логічним доповненням двох попередніх — висвітлює розуміння якості життя через усвідомлення та задоволення життєвих інтересів й потреб особистості. Створення цього підходу, по-суті, є етапом концептуалізації. Саме він поклав початок створення концепціям «людського розвитку»

(Я. Майлз, С. Коул, Дж. Галтунг, А. Вірак та ін.) та «відчутної якості життя» (А. Кемпбелл), яка виходить із соціально-психологічних та торкається економіко-політичних механізмів задоволення потреб людей. Якість життя з позиції останніх є стратегічною метою й продуктом суспільного розвитку. Категорія «якість життя» набуває статусу категорії, що відбиває інтегральне благополуччя індивіда.

Слід пам'ятати, що концептуальне бачення якості життя населення передбачає використання двох підходів: *об'єктивістський* та *суб'єктивістський*. Перший розглядає якість життя через поєднання соціальної та фізичної систем навколишнього середовища, що дає можливості індивіду реалізувати свої потреби. Другий — висвітлює якість життя, як сукупність ціннісних установок людини, а економічне зростання й науково-технічну революцію як фактори, що погіршують якість життя та сприяють дегуманізації суспільства.

Досліджуючи та оцінюючи зазначене вище як платформу для необхідності більш глибокого розуміння трансформованого нині поняття якості життя населення в контексті регіональної диференціації, очевидним є наступне: життєдіяльність людини пов'язана з поняттями «потреби» та «інтереси», оскільки лише задовольняючи потреби, втілені в усвідомлених інтересах, індивід може досягти певного рівня та якості життя. Інтереси виступають своєрідним посередником між людиною — носієм потреби та навколишнім середовищем, та є формою вираження та способом реалізації потреб в життєвому просторі людини. Матеріальні інтереси є основними, сприяють формуванню інших інтересів, реалізуються через такі компоненти якості життя, як добробут, умови життя, умови праці та ін.

Управління якістю життя обумовлено особливостями модернізаційних процесів, де основою розвитку стає людина, її інтелектуальний, творчий та фізичний потенціал, а життєвий простір сучасного соціуму характеризується, з одного боку, підвищенням комфортності умов життя і розширенням сфери споживання, з іншого — появою різного роду загроз і ризиків, які супроводжують зростання промислового виробництва. Сучасні тенденції формування інтересів і потреб населення, а також значною мірою визначають якість життя, характеризуються макдональдизацією системи освіти, охорони здоров'я, культури. У прагненні до нової раціональності втрачається сутність явища, перетворюючи все на процес надання послуг швидкого обслуговування (Дж. Рітцер, А. Хабермас) [8]. Макдональдизація суспільного життя цілком корелюється із сучасними практиками людей у різних сферах, де водночас присутні елементи ефективності, передбачуваності та контролю, хоча при цьому спостерігається зниження якості послуг через виключення з процесу людського фактору та втрату ексклюзивності.

Не слід також забувати про те, що сучасне суспільство являє собою «суспільство ризику» (У. Бек) [9], оскільки подальше нарощування виробництва, розробка й впровадження нових технологій та використання досягнень науково-технічного прогресу призводять до зростання кількості й масштабів ризиків та загроз. Ризики «звужують» життєвий простір індивіда, виступають каталізатором зростання невдоволення умовами життя та невпевненості в завтрашньому дні, тому запобігання можливих ризиків та створення безпечних умов існування є невід'ємним компонентом якості життя населення.

З огляду на структурну складність якості життя, як соціально-економічного феномена сучасного суспільства, слід відзначити, що методики дослідження параметрів якості мають враховувати функціональні можливості їх охоплення та аналізу.

Для дослідження якості життя населення та параметрів цієї системної категорії на рівні регіону, на наш погляд, є доречним використання системного (Л.фон Берталанфрі) [10] та синергетичного підходів, оскільки якість життя населення на субнаціональному рівні є самоорганізованою системою, яка потребує впорядкування, управління та організації. Синергетичний підхід, як більш пізнє відгалуження класичної загальної теорії систем, дозволяє істотно підвищити якість теоретичних досліджень та практичного управління якістю життя населення регіону з урахуванням модернізаційних процесів, що відбуваються в суспільному житті.

При дослідженні якості життя населення регіону виходимо з таких понять і тверджень.

По-перше, спираємося на поняття «система», як сукупність взаємопов'язаних й взаємозалежних елементів та підсистем (матеріальний добробут, соціальні умови життя, безпека життєдіяльності та ін.). Структура якості життя населення, відповідно до вимог системного підходу, розглядається як сукупність складних, повторюваних, стійких зв'язків між його компонентами (наприклад, стійка кореляційна залежність між «економічними умовами», «трудовою зайнятістю» та «матеріальним добробутом родини»).

По-друге, враховуємо, що якість життя населення регіонів є відносно незалежною від навколишнього світу й аналогічних систем. Так, якість життя населення Вінницького регіону є, за першої апроксимації, самостійною величиною, порівняно з якістю життя населення України, і в той же час відмінною від інтегрального показника якості життя населення інших регіонів.

По-третє, як система показників, якість життя населення емерджентна, оскільки її системна результативність є чимось більшим, ніж сукупність результатів складових її елементів і підсистем: добробут, якість, умови життя населення; умови

для розвитку особистості; безпека життєдіяльності тощо, які, в свою чергу, являють собою сукупність елементів і підсистем.

По-четверте, якість життя населення, як система, має елементи спонтанності, самоорганізації та самоврядування, проте, в ній домінують випадкові, ірраціональні моменти, що погано піддаються управлінському впливові (Н. Вінер) [11].

По-п'яте, якість життя, як соціальна система, являє собою сукупність життєвих інтересів соціальних акторів — соціальних груп та індивідів, що переслідують власні цілі, спрямовані на задоволення індивідуальних й групових потреб. У цьому якість життя як система близька до стану хаосу, проте різного роду соціально-управлінські регулятори (норми, правила, мораль, культура і т.д.) сприяють формуванню громадської гомеостазу, «гасять» ентропію соціальної системи та є основою збереження в ній порядку.

Величезний вплив на функціонування складних систем, таких, як якість життя населення, здійснюють зовнішні чинники, які знижують ефективність загальноприйнятих класичних методів управління, а в деяких випадках є неприйнятними в управлінському процесі. Зазначену обмеженість кібернетичного підходу певною мірою дозволяє подолати синергетика, як особливий метод системного аналізу (І. Пригожин) [12].

Спираючись на принципи синергетики, розглянемо особливості самоорганізації якості життя населення регіону.

Якість життя населення з позиції синергетики є типовою системою, соціальні характеристики якої визначаються станами: «доіндустріальний» — «індустріальний» — «постіндустріальний», «домодерністський» — «модерністський» — «постмодерністський» тощо. Кожен із зазначених станів якості життя населення можна розглядати як систему особливого роду, становлення, функціонування і розпад якої підкоряються законам синергії. Наприклад, якість життя населення сучасної України формується за умов переходу від індустріального до постіндустріального типу суспільства, її можна визначити як рівноважну і нерівноважну систему водночас. Новий тип суспільства, який приходить на зміну попередньому, на початкових етапах формування не має чітких меж, його процеси переважно нелінійні. В той же час він стає дедалі регульованим, основні параметри нового типу якості життя визначаються досить швидко, хоча говорити про жорстку фіксацію всіх показників, що характеризують його динамічну ієрархічність поки складно. Гомеостатичність й жорстка ієрархічність ще не властиві новій якості життя, проте, спираючись на синергетичну парадигму, можна визначити основний тренд її розвитку. Відповідно до синергетичних постулатів, якість життя з часом має досягти стану гомеостазу, однак, досягнувши його, буде в подальшому рухатися до стану хаосу, як і будь-яка сформована стійка дисипативна система («атрактор»).

На основі зазначеного, зауважимо, що якість життя населення сучасної України слід визначити як систему, близьку до стану рівноваги, яка припускає і передбачає здійснення певного управлінського впливу на неї, хоча при цьому зберігаються деякі елементи нерівноважної системи з домінуванням «неконтрольованих флуктуацій». Прикладом елемента такої нерівноважної системи є вітчизняна система освіти, яка має суттєві флуктуації у вигляді протиріч: потреби держави та її регіонів в інноваційному розвитку та невідповідність системи освіти цілям такого розвитку; необхідність підвищення якості освіти на всіх рівнях та переважання нової раціональності у вигляді макдональдизації системи освіти тощо, врешті призводить до усереднення навчання за названими вище принципами «ефективності, передбачуваності та контролю» (Дж. Рітцер) [13].

Флуктуації, на зразок зазначених, являють собою обурення, характерні для перетворень, переходу від одного стану до іншого, вони стимулюють систему до еволюціонування до нового стану, відмінного від попередніх з мінімумом ентропії.

У станах політичної, економічної, соціальної тощо нерівноваги, флуктуації можуть викликати навіть глобальну еволюцію системи. Особливо нестійким стан системи стає на переломних етапах розвитку, коли флуктуації перетворюються на точки біфуркації, досягаючи яких система може розвиватися в різних (навіть протилежних та несподіваних) напрямах. При цьому система переходить через кілька зон нестійкості, в кожній з яких її характеристики будуть змінюватися.

Таким чином, використання системного підходу при дослідженні якості життя населення дозволяє оцінювати загальний стан, тенденції та перспективи розвитку якості життя населення регіону, а також виявити особливості її трансформації від одного стану до іншого. Крім того, використання системного підходу для конструювання індикативної моделі оцінки якості життя населення регіону безпосередньо пов'язано з ефективністю державного управління, що є одним із стратегічних завдань держави в контексті реформ, спрямованих на поліпшення якості та рівня життя населення.

Слід констатувати: при оцінці ефективності діяльності органів державного управління використовуються різні терміни (оцінка результативності, оцінка якості, оцінка ефективності).

Оцінка результативності в даному випадку — це ступінь досягнення очікуваного результату, оцінка якості — це оцінка відповідності властивостей предмета або явища їх сутності.

Ефект від державного управління — це здатність суб'єкта державного управління цілеспрямовано

впливати на об'єкт з метою досягнення поставлених завдань за умов, що змінюються.

З позиції розуміння поставленої у статті проблеми варто відзначити, що система якості життя населення змінюється під впливом суб'єкта (органу державного управління) тією мірою результативно, якою досягається бажаний результат, що дозволяє індивіду бути максимально задоволеним умовами життя.

При оцінці ефективності діяльності органів державного управління щодо забезпечення якості життя населення враховуються:
- економічна ефективність — кількісна оцінка відношення ефекту до витрат, що характеризує вартість заощаджуваних ресурсів при функціонуванні системи за визначених умов;
- соціальна ефективність — якісна оцінка діяльності, що виражає відповідність мети органу державної влади потребам населення.

На відміну від економічного, соціальний ефект часто неможливо виміряти кількісними методами, його можна визначити лише якісними перетвореннями, які відбуваються в середині соціально-економічної системи: підвищення якості та зменшення часу обслуговування, покращення морального клімату, поліпшення соціально-психологічної обстановки тощо. Соціальний ефект є показником результативності та раціональності державних, громадських структур і регуляторів (наприклад, розвиток виробництва, досягнутий за рахунок шкоди навколишньому середовищу або здоров'ю населення, не можна вважати соціально ефективним).

Отже, ефективність державного управління не може бути виміряна одним показником, а визначається як результат складної взаємодії різних факторів (природних, людських, соціальних, економічних, екологічних та ін.), що впливають на прийняття й реалізацію управлінських рішень, тобто є деякою інтегральною сумою ефективностей. Це дозволяє виокремити внутрішню і зовнішню ефективність державного управління. Внутрішня ефективність визначається ефективністю роботи органів державної влади та полягає в розробці, прийнятті та організації виконання управлінських рішень, що сприяють підвищенню якості життя населення. Зовнішня ефективність — це рівень задоволення запитів населення, що проживає на території держави чи регіону.

При цьому головним результатом діяльності органів державної влади, безумовно, є загальний соціальний ефект, у якому ми вбачаємо створення сприятливих умов для життєдіяльності на території регіону або держави, що виражається в якості життя населення. При оцінці загальної соціальної ефективності державного управління системний підхід дозволяє враховувати інтереси й потреби суспільства, виявити глибинні проблеми соціальної сфери, відштовхуючись від наступних теоретико-методологічних основ:

а) якість життя населення має забезпечуватись через систему управління, яка ґрунтується на зосередженні та вирішенні конкретних потреб людей;

б) аналіз і оцінка наслідків управлінських рішень має здійснюватись з позиції соціальної, а не лише управлінської чи економічної ефективності;

в) при напрацюванні та реалізації управлінських рішень слід виходити з досягнення взаємоузгодженості інтересів різних суб'єктів;

г) необхідним є зміцнення ролі людського фактора як суб'єкта та об'єкта управлінських відносин та пріоритетності громадянського суспільства перед інтересами держави через вирішення соціальних проблем, виходячи з принципів гуманістичного підходу.

Використання індикативного управління як ефективного підходу до розвитку економіки й соціальної сфери країни та регіону не викликає сумнівів. Однак, саме соціальна сторона індикативного управління, зокрема, можливість його застосування для підвищення якості життя населення регіону, залишається складним та недостатньо дослідженим аспектом.

Як відомо, індикативне управління виходить з пріоритету суспільних потреб над приватними та являє собою досить ефективний інструмент економічно-політичного впливу. На державному рівні його можна визначити як механізм координації інтересів державних та недержавних суб'єктів управління економікою, що поєднує державне регулювання з ринковим і неринковим саморегулюванням й ґрунтується на системі показників (індикаторів) соціально-економічного розвитку. Нерозривно пов'язане з індикативним управлінням індикативне планування, яке слід розглядати як наслідок та передумову першого, є результатом конкретної соціально-економічної ситуації. При цьому визначення та досягнення планових показників встановлює межі і окреслює можливий майбутній стан економіки.

Використання індикативної моделі державного управління з закладанням в його основу системи якості життя населення ґрунтується на врахуванні таких вимог:
1) розробка системи індикаторів зазначеної моделі повинна враховувати національні та регіональні особливості функціонування соціально-економічної системи;
2) при побудові, використанні та вдосконаленні моделі необхідно визначати роль людського фактору, як чільну;
3) основним концептуальним підходом до зазначеної моделі є багатоваріантний сценарій розвитку соціально-економічних систем.

Індикативний підхід до управління дозволяє оперативно визначати рівень соціального й еко-

номічного благополуччя регіонів. У сучасних умовах політики децентралізації наголос в управлінні розвитком територій має бути здійснено на органи місцевого самоврядування, як на рушійну силу, здатну забезпечити якість життя регіонального соціуму. На цьому наголошує також наявний досвід стратегічного планування розвитку муніципальних утворень, як і на перспективності методів індикативного управління. Зазначене обґрунтовує реальну можливість досягти та забезпечити комплексний розвиток субнаціональних утворень через систему індикаторів, які характеризують соціально-економічні процеси регіонів з урахуванням основних цілей і поставлених завдань. Індикативне управління територіями через моніторинг параметрів, що характеризують якість життя населення, дає можливість побудувати правильні прогнозні моделі й вказати найбільш оптимальні шляхи їх реалізації, а також сконцентрувати зусилля на досягненні основної мети — підвищення якості життя населення регіону. При цьому індикатори є параметрами діапазонів, в межах яких складна система, яка включає інші такі ж складні системи (організаційні, інформаційні, техніко-технологічні, матеріальні, фінансові тощо), може стійко функціонувати і розвиватися.

Існують підходи, які з успіхом використовуються для вимірювання окремих індикаторів якості життя, засновані на різних методологічних базах. Найбільш відомою методикою є оцінка індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП), розроблений і введений в обіг у 1990 р. пакистанським економістом Махбубом-уль-Хаком, який використовується ООН з 1993 р. у звітах про розвиток потенціалу людини [14]. Ці методики, хоча і передбачають різні підходи до вивчення проблеми, їх об'єднує те, що вони відображають сутнісні умови існування індивіда, що виражаються в інтегральних індикаторах. Недоліком є те, що вони (методики), як такі, що побудовані переважно на технічних підходах, не враховують модернізаційні процеси та складні багатогранні тенденції розвитку сучасного суспільства.

Тому систему якості життя також необхідно дослідити в контексті модернізації, через призму трансформацій базових цінностей, традицій суспільного життя, що проявляється в процесах урбанізації, впровадженні інновацій у виробництво, розширенні ринків із переважанням сфери виробництва послуг над іншими сферами суспільного виробництва, раціоналізації свідомості громадян тощо. Система якості життя, її модернізація і трансформація не лише взаємопов'язані, вони взаємозалежні: не лише модернізаційні процеси впливають на якість життя населення й суспільну свідомість, але й система якості життя здійснює не менш потужний вплив на модернізаційні процеси (А. Абдель-Малек, А. Турен, Ш. Ейзенштадт). Успішність модернізаційних процесів будь-якого суспільства полягає в тісному взаємозв'язку з існуючими національними та регіональними традиціями.

Розвиток інформаційних технологій є важливою умовою підвищення якості життя населення регіону через забезпечення рівного доступу громадян до якісних й своєчасних державних послуг незалежно від місця проживання, соціального стану та ін. Інформаційні технології дозволяють економити час індивіду, а для влади стають важливим механізмом зворотної комунікації. Інформаційні системи безпосередньо впливають на соціальне самопочуття соціуму шляхом вирішення багатьох соціальних, економічних питань, поліпшення якості життя населення за рахунок полегшення умов життя і праці.

Інформатизація, яка нині є не стільки технологічною, скільки соціальною складовою системи якості життя населення, пов'язана, передусім, зі змінами в способі життя населення. Особливого значення при цьому набуває вільний час індивіда, як соціальний ресурс, в межах якого змінюється система цінностей. Оновлена система цінностей характеризується зростаючим попитом на знання як основу інформаційного суспільства. У зв'язку з цим до складу інтегрального індикатора «якість життя населення» слід включити новий індикатор — рівень інформатизації.

Підсумуємо, складовими системи якості життя населення є інтегральні індикатори, які відображають найбільш суттєві сторони його життєдіяльності:

1) добробут, який відображає ступінь задоволення матеріальних потреб населення;
2) «якість» населення, представлена системою охорони здоров'я та освіти;
3) умови життя, що включають: житлові умови (забезпеченість населення потужностями інфраструктури, комунікаціями), рівень інформатизації (забезпеченість інтернет-зв'язком, стільниковим телефонним зв'язком, цифровим телебаченням тощо);
4) соціальна та екологічна безпека, яка відображає умови забезпечення безпеки життя та екологічної безпеки;
5) умови для різнобічного розвитку особистості, втілені в наявності ефективної системи влади та управління, стан культури, спорту тощо.

Зазначена система індикаторів ураховує основні фактори системи якості життя населення регіону за сучасних умов і дозволяє об'єктивно оцінювати ефективність державного управління якістю життя населення.

Одним з найбільш важливих складників системи якості життя є рівень матеріального забезпечення населення, що відбивається на матеріальному забезпеченні та загальній економічній ситуації

регіону. На рівні кожного субнаціонального утворення тією чи іншою мірою проявляється ряд соціально-економічних проблем: зростання цін на товари і послуги, безробіття, погане матеріальне становище громадян. Поряд із цим, нестабільна економічна ситуація на рівні держави та її регіонів характеризується зростанням обсягів грошових доходів фізичних і юридичних осіб. 84,3% населення мають середньодушовий дохід менше розміру середньої заробітної плати, 4% — приблизно такий же [15]. Згідно з даними КМІС, за останні два роки більше половини українців (54,4%) відчули погіршення свого матеріального становища. У третини опитаних воно не змінилося (33,6%), а покращилося тільки у 11,3% [16]. Відповідно, частка громадян, незадоволених матеріальним становищем зростає (46,3%), що особливо загострюється на фоні зростання вартості комунальних та інших послуг, які характеризуються нееластичним попитом. Так, за період 2017–2021 рр. середня вартість газу для населення зросла на 57% [17], вартість кВт електроенергії — на 136% [18], проїзду громадським транспортом — в Києві — 2 рази [19]. Таким чином, матеріальний добробут населення, як найважливіший компонент якості життя, свідчить про загальну незадоволеність громадян діями місцевої та державної влади, наявною політикою, прийнятими законами, що призводить до зростання протестних настроїв.

Щодо забезпечення громадської безпеки, важливим інструментом є правоохоронні органи, націлені на боротьбу зі злочинністю та різного роду правопорушеннями, а також проявами соціальних девіацій. Ситуація нині характеризується такими показниками. У 2020 р. порівняно з 2010 р. кількість зареєстрованих злочинів у регіонах України на 10 тис. населення зросло на 73% (у 2010 р. — 108,9 випадків на 10 тис. населення; у 2020 р. — 188,5) [20]. Показники боротьби зі злочинністю відбиваються на громадській думці, яка (при проведенні соціальних опитувань) вказує на недостатньо ефективну боротьбу з великою злочинністю, корупцію в рядах правоохоронних органів, неуважність співробітників до проблем населення.

При побудові індикативної моделі державного управління якістю життя населення автор пропонує використовувати п'ять груп інтегральних індикаторів, що відображають основні соціально-економічні умови життєдіяльності населення: «добробут населення», «умови життя населення»; «якість населення»; «безпека», «умови для розвитку особистості». Самі індикатори представлені рядом показників. Наприклад, інтегральний індикатор «добробут населення» включає показники:
- частку респондентів, задоволених соціально-економічною ситуацією в регіоні;
- частку респондентів, задоволених матеріальним становищем;
- частку респондентів, що мають офіційно оформлені, постійні трудові відносини.

Побудована з урахуванням зазначених показників індикативна модель державного управління якістю життя населення дозволить виявити і відстежувати динаміку якості життя у районах і містах, як в цілому, так і за окремими індикаторами.

Висновки. В результаті огляду методологічних засад управління якістю життя населення регіону слід відзначити важливість урахування в параметрах соціальних чинників, здатних висвітлювати поточний стан та формувати основу для перспективних показників якості життя населення.

В процесі формування ефективної моделі державного управління якістю життя населення регіону варто віддати перевагу індикативному підходу, що забезпечує:
1) можливості для регулювання внутрішньосистемних процесів;
2) реальну оцінку ефективності вжитих органами державної влади та управління заходів щодо вдосконалення якості життя;
3) можливість державі розумно, не пригнічуючи ініціативи економічних суб'єктів і територій, сприяти підвищенню ефективності діяльності державних органів управління;
4) формування якісної регіональної основи для перетворення політики виживання на політику зростання.

Література

1. Шевчук І. Україна піднялася на 14 сходинок у рейтингу Індексу людського розвитку за 2020 рік. Шпальта. [Електронний ресурс]. 16.12.2020. URL: https://shpalta.media/2020/12/16/ukra%D1%96na-pidnyalasya-na-14-sxodinok-u-rejtingu-indeksu-lyudskogo-rozvitku-za-2020-rik/

2. Звіти про розвиток людського потенціалу. Програма розвитку ООН. (Human Development Index (HDI) Ranking From the 2020 Human Development Report). URL: http://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking

3. Розрахунок індексу регіонального людського розвитку за 2019 рік. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/rozrahunok-indeksu-regionalnogo-lyudskogo-rozvytku-za-2019-rik.pdf

4. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества. / Под общ. ред. и с предисл. Н.Н. Иноземцева, А.Г. Милейковского. Москва: Прогресс, 1976. 408 с.

5. Bauer J. Social Indicators. Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1966. 554 p.

6. Toffler A. Future shock. New York: Random House, 1970. 505 p.

7. Maslow Abraham H. The Psychology of Science: A Reconnaissance, New York: Harper & Row, 1966.

8. Павлова Т.С., Кисленко А.Г. Класична раціональність та соціальна філософія. «Гілея: науковий вісник». Збірник наукових праць. Серія Філософія. 2020. Вип. 152. С. 177–179.

9. Beck Ulrich. Risk Society: Towards a New Modernity. New Delhi: Sage. (Translated from the German Risikogesellschaft). 1986.

10. Л. фон Берталанфрі. Общая теория систем — обзор проблем и результатов, в кн.: Системные исследования. Ежегодник 1969, Москва, 1969. С. 30–54.

11. Винер Н. Нелинейные задачи в теории случайных процессов. Москва: ИЛ, 1961. 158 с.

12. Гленсдорф П., Пригожин И. Термодинамическая теория структуры, устойчивости и флуктуаций. Москва: Мир, 1973. 280 с.

13. Ритцер Дж. Современные социологические теории. 5-е изд. СПб.: Питер, 2002. 688 с.

14. Пальчук О.І. Розвиток людських ресурсів — найважливіший фактор економічного зростання. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. № 4. 2017. С. 13–17.

15. Укрстат. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2020/gdvdg/rzd/arh_rzd_u.htm

16. Як за два роки змінилося фінансове становище українців. Слово і діло. Аналітичний портал. 25 червня 2021. URL: https://www.slovoidilo.ua/2021/06/25/infografika/suspilstvo/yak-dva-roky-zminylosya-finansove-stanovyshhe-ukrayincziv

17. Ціна на газ в Україні: як вартість змінювалася в 1992–2020 роках. Слово і діло. Аналітичний портал. 21.07.2020. URL: https://www.slovoidilo.ua/2020/07/21/infografika/suspilstvo/czina-haz-ukrayini-yak-vartist-zminyuvalasya-1992-2020-rokax

18. Мінфін. Офіційний сайт. URL: https://index.minfin.com.ua/tariff/electric/

19. Скільки в Україні коштує проїзд у громадському транспорті та як ціна змінювалася у столиці. Слово і діло. Аналітичний портал. 4 червня 2021. URL: https://www.slovoidilo.ua/2021/06/04/infografika/suspilstvo/skilky-ukrayini-koshtuye-proyizd-hromadskomu-transporti-ta-yak-czina-zminyuvalasya-stolyczi

20. Укрстат. Чисельність наявного населення. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html

References

1. Shevchuk I. Ukrajina pidnjalasja na 14 skhodynok u rejtynghu Indeksu ljudsjkogho rozvytku za 2020 rik. Shpaljta. [Elektronnyj resurs]. 16.12.2020. URL: https://shpalta.media/2020/12/16/ukra%D1%96na-pidnyalasya-na-14-sxodinok-u-rejtingu-indeksu-lyudskogo-rozvitku-za-2020-rik/

2. Zvity pro rozvytok ljudsjkogho potencialu. Proghrama rozvytku OON. (Human Development Index (HDI) Ranking From the 2020 Human Development Report). URL: http://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking

3. Rozrakhunok indeksu reghionaljnogho ljudsjkogho rozvytku za 2019 rik. Ministerstvo rozvytku ghromad ta terytorij Ukrajiny. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/rozrahunok-indeksu-regionalnogo-lyudskogo-rozvytku-za-2019-rik.pdf

4. Gelbreyt Dzh. K. Ekonomicheskie teorii i tseli obschestva. / Pod obsch. red. i s predisl. N.N. Inozemtseva, A.G. Mileykovskogo. Moskva: Progress, 1976. 408 s.

5. Bauer J. Social Indicators. Cambridge, Mass.: The MIT Press, 1966. 554 r.

6. Toffler A. Future shock. New York: Random House, 1970. 505 p.

7. Maslow Abraham H. The Psychology of Science: A Reconnaissance, New York: Harper & Row, 1966.

8. Pavlova T.S., Kyslenko A. Gh. Klasychna racionaljnistj ta socialjna filosofija. «Ghileja: naukovyj visnyk». Zbirnyk naukovykh pracj. Serija Filosofija. Vyp. 152. 2020. S. 177–179.

9. Beck Ulrich. Risk Society: Towards a New Modernity. New Delhi: Sage. (Translated from the German Risikogesellschaft) 1986.

10. L. fon Bertalanfri. Obschaya teoriya sistem — obzor problem i rezultatov, v kn.: Sistemnyie issledovaniya. Ezhegodnik 1969, Moskva, 1969. S. 30–54.

11. Viner N. Nelineynyie zadachi v teorii sluchaynyih protsessov. Moskva: IL, 1961. 158 s.

12. Glensdorf P., Prigozhin I. Termodinamicheskaya teoriya strukturyi, ustoychivosti i fluktuatsiy. Moskva: Mir, 1973. 280 s.

13. Rittser Dzh. Sovremennyie sotsiologicheskie teorii. 5-e izd. SPb.: Piter, 2002. 688 s.

14. Pal'chuk O.I. Rozvytok lyuds'kykh resursiv — nayvazhlyvishyy faktor ekonomichnoho zrostannya. Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny. #4. 2017. S.13–17.

15. Ukrstat. Rozpodil naselennja za rivnem serednjodushovykh ekvivalentnykh zaghaljnykh dokhodiv. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2020/gdvdg/rzd/arh_rzd_u.htm

16. Jak za dva roky zminylosja finansove stanovyshhe ukrajinciv. Slovo i dilo. Analitychnyj portal. 25 chervnja 2021. URL: https://www.slovoidilo.ua/2021/06/25/infografika/suspilstvo/yak-dva-roky-zminylosya-finansove-stanovyshhe-ukrayinczіv

17. Cina na ghaz v Ukrajini: jak vartistj zminjuvalasja v 1992–2020 rokakh. Slovo i dilo. Analitychnyj portal. 21.07.2020. URL: https://www.slovoidilo.ua/2020/07/21/infografika/suspilstvo/czina-haz-ukrayini-yak-vartist-zminyuvalasya-1992-2020-rokax.

18. Minfin. Oficijnyj sajt. URL: https://index.minfin.com.ua/tariff/electric/

19. Skiljky v Ukrajini koshtuje projizd u ghromadsjkomu transporti ta jak cina zminjuvalasja u stolyci. Slovo i dilo. Analitychnyj portal. 4 chervnja 2021. URL: https://www.slovoidilo.ua/2021/06/04/infografika/suspilstvo/skilky-ukrayini-koshtuye-proyizd-hromadskomu-transporti-ta-yak-czina-zminyuvalasya-stolyczi

20. Ukrstat. Chyseljnistj najavnogho naselennja. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.htm

Стаття надійшла до редакції 25.08.2021

УДК 351 (477)

Антоненко Дарина Сергіївна
аспірант
Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Антоненко Дарина Сергеевна
аспирант
Учебно-научного института публичного управления и государственной службы
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
Antonenko Daryna
Postgraduate Student of the
Educational and Scientific Institute of Public Management and Public Service of
Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: 0000-0002-7211-6606

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7472

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ – СУЧАСНА МОВА КОМУНІКАЦІЙ ТА ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ – СОВРЕМЕННЫЙ ЯЗЫК КОММУНИКАЦИЙ И ЭФФЕКТИВНЫЙ МЕХАНИЗМ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ

SOCIAL MEDIA ARE THE MODERN LANGUAGE OF COMMUNICATIONS AND AN EFFECTIVE MECHANISM OF PUBLIC GOVERNANCE

Анотація. *У статті визначені переваги використання соціальних мереж та виокремлені недоліки традиційного спілкування між представниками органів влади та громадян. Оскільки соціальні медіа сьогодні є величезною віртуальною спільнотою, особливості комунікації на таких платформах відкриває нові можливості зв'язку з різними аудиторіями, а присутність громадян в соціальних мережах акцентує увагу на потребі їх залучення у державну взаємодію. Ця стаття розглядає онлайн-платформу як одну із соціальних комунікаційних мереж та створює основу для вимірювання показників ефективного спілкування. У свою чергу, це передбачає такі поняття як прозорість, залученість, співпраця та комфорт. А на основі проведеного аналізу конкретної соціальної мережі у матеріалі визначені індикатори успішної комунікації як невід'ємної складової публічного управління. Крім, того комунікація в соціальних мережах між державою та громадянами розглядається через формування поетапності: від ініціювання однією стороною до повноцінної взаємодії обох сторін, коли аудиторія зосереджує увагу на адвокативний позиції щодо сторони-ініціатора, абстрагуючись від зовнішніх обставин. В матеріалі акцентовано увагу і на фактори впливу під час прийняття рішення щодо використання соціальних мереж представниками публічного управління. Так дослідження ефективності використання соціальних мереж розглядає складові результативного двостороннього спілкування. І у цьому випадку підтверджує ефективність використання соціальних онлайн-платформ для реалізації у майбутньому інформаційних кампаній вже як складової удосконаленого процесу комунікації. Так як процес віртуалізації змінює сам шлях передачі інформації аудиторії – використання соціальних мереж посилює роль оновленого механізму управління через онлайн-канали. Тому зазначені у статті показники вимірювання якості взаємодії корелюють з поняттям формування іміджу публічних представників у сучасному інформаційному просторі і мають перспективи щодо обов'язкового застосування як конкретними особистостями, так і групами, і установами.*

Ключові слова: *соціальні мережі, онлайн-комунікація, Facebook, ефективна взаємодія.*

Аннотация. *В статье определены преимущества использования социальных сетей и выделены недостатки традиционного общения между представителями органов власти и граждан. Поскольку социальные медиа сегодня являются огромным виртуальным сообществом, особенности коммуникации на таких платформах открывает новые возможности коммуникации с различными аудиториями, а присутствие граждан в социальных сетях акцентирует внимание на необходимости их привлечения в государственное взаимодействие. Эта статья рассматривает онлайн-платформу как одну из социальных коммуникационных сетей и создает основу для измерения показателей эффективного общения. В свою очередь, это предполагает такие понятия как прозрачность, вовлеченность, сотрудничество и комфорт. А на основе проведенного анализа конкретной социальной сети в материале определены индикаторы успешной коммуникации как неотъемлемой составляющей публичного управления. Кроме того, коммуникация в социальных сетях между государством и гражданами рассматривается через формирование поэтапности от инициирования одной стороной к полноценному взаимодействию обеих сторон, когда аудитория сосредотачивает внимание на адвокативной позиции к стороне-инициатору, абстрагируясь от внешних обстоятельств. В материале акцентировано внимание и на факторы влияния при принятии решения по использованию социальных сетей представителями публичного управления. Так исследования эффективности использования социальных сетей рассматривает составляющие результативного двустороннего общения. И в этом случае подтверждает эффективность использования социальных онлайн-платформ для реализации в будущем информационных кампаний уже как составляющей усовершенствованного процесса коммуникации. Так как процесс виртуализации меняет сам путь передачи информации аудитории – использование социальных сетей усиливает роль обновленного механизма управления через онлайн-каналы. Поэтому указанные в статье показатели измерения качества взаимодействия коррелируют с понятием формирования имиджа публичных представителей в современном информационном пространстве и имеют перспективы относительно обязательного применения как конкретными личностями, так и группами, и учреждениями.*

Ключевые слова: *социальные сети, онлайн-коммуникация, Facebook, эффективное взаимодействие.*

Summary. *The article identifies the advantages of using social networks and highlights the disadvantages of traditional communication between government officials and citizens. As social media is a huge virtual community today, the peculiarities of communication on such platforms open new opportunities for communication with different audiences, and the presence of citizens on social networks emphasizes the need to involve them in government interaction. This article considers the online platform as one of the social communication media and provides a basis for measuring the indicators of effective communication. In turn, this implies concepts such as transparency, involvement, cooperation and comfort. And based on the analysis of a particular social network in the material identified indicators of successful communication as an integral part of public administration. In addition, communication in social networks between the state and citizens is viewed through the formation of a phased approach from initiation by one party to full interaction of both parties, when the audience focuses on the advocacy position towards the initiating party, abstracting from external circumstances. The article also focuses on the factors of influence to make decisions for the use of social networks by representatives of public administration. Thus, research on the effectiveness of the use of social networks examines the components of effective two-way communication. And in this case, it confirms the effectiveness of using social online platforms for the implementation of information campaigns in the future, already as a component of an improved communication process. Since the process of virtualizing changes the very way of transmitting information to the audience. The use of social networks enhances the role of the updated management mechanism through online channels. Therefore, the indicators for measuring the quality of interaction indicated in the article correlate with the concept of forming the image of public representatives in the modern information space and have prospects for mandatory use by both specific individuals and groups, and institutions.*

Key words: *social networks, online communication, Facebook, effective interaction.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток мережі інтернет став невід'ємною частиною сучасного світу. Інтернет вплинув на всі складові особистого та публічного життя, змінив процес надання послуг та продовжує змінювати формат комунікацій та позиціонування особистості серед аудиторії. Уряди країн намагаються використовувати можливості онлайн-простору для покращення ефективності роботи та відповідності реакцій на запити щодо державних послуг, що надаються різним зацікавленим сторонам: громадянам, бізнесу та самому уряду. Проте впродовж останніх років мережа інтернет у вигляді соціальних мереж стає єдиним перспективним та ключовим механізмом публічного управління, що має реальний вплив на аудиторію. За рахунок формування віртуального образу представники органів влади чи самі установи можуть виховувати прихильників, протидіяти опонентам та своєчасно та безперервно аналізувати реакції громадян та реагувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове обґрунтування ефективності соціальних мереж як механізму публічного управління в Україні є недостатнім. Ця проблема перебуває на початковому етапі дослідження. Адже здебільшого питання публічного управління та формування комунікації

розглядається за рамками технологічного розвитку мережі інтернет та її соціальних платформ. Окремі дослідження стосуються впливу традиційної комунікації на репутацію та імідж публічних представництв. Утім, ці та інші наукові праці не висвітлюють досліджуване питання крізь призму діджиталізації публічного управління. Натомість наукові дослідження ефективності соціальних мереж є достатньо розглянуті в роботах американських вчених [1]. Поряд із цим у високорозвинених країнах функціонує окреме правове поле, яке регулює діяльність онлайн-простору. Враховуючи важливість використання онлайн-технологій представниками публічних/державних установ та несформованість нормативно-правового забезпечення в Україні, стаття присвячена аналізу соціальних мереж.

Мета статті — вивчення переваг соціальних медіа як інструменту спілкування у соціальному просторі задля визначення системи ефективної комунікації, яка на прикладі конкретної онлайн-мережі включатиме індикатори успішної комунікації та невід'ємної складової механізму публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Розвиток мережі інтернет продукує еволюцію роботи урядів, коли відбувається перехід не лише до послуг електронного урядування й до соціального управління, коли представники органів влади починають надавати свої послуги через соціальні медіа, такі як Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube та ін. Соціальні медіа можна визначити, як групу програм побудованих на ідеологічних та технологічних засадах Web 2.0, що дозволяють створювати та обмінюватися контентом в інтернеті [2]. До соціальних медіа належать Facebook, Instagram, Google, Twitter, YouTube, блоги та ін. В свою чергу, соціальні мережі визначаються як мережеві платформи, що охоплюють всі залучені в онлайн пристрої, котрі заохочують створення контенту, комунікацію та обмін інформацією [3]. Відповідно до результатів дослідження, які наводить фахівець у сфері соціальних мереж та електронної комерції Микита Семенов, у світі зі 100 найбільш відвідуваних сайтів, 20 — класичні соціальні мережі, ще 60 — в тій чи іншій мірі соціалізовані. Понад 78% людей довіряють інформації з соціальних мереж, і більше 80% комерційних організацій і компаній по всьому світу використовують соціальні мережі в роботі [4]. У випадку з представниками державних установ, недостатнє забезпечення ресурсами для онлайн комунікацій у соціальних медіа — одна з найпоширеніших проблем на шляху взаємодії та інформування, включаючи навіть межі своєї установи, коли ієрархічна структура на кожній наступній сходинці втрачає першочерговий обсяг інформації.

У сучасному світі уряд країни повинен вчасно та у повній мірі надавати інформацію громадянам задля спілкування з ними. Але представництва державного управління мають проблеми у спілкуванні через низьке бюджетування, адже процес комунікації із зацікавленими сторонами вони не ідентифікують як пріоритетний. Крім того, часто керівники публічних органів використовують традиційні методи спілкування, такі як газети, радіо та телебачення, що, в першу чергу, відображає одностороннє спілкування, низький рівень зворотного зв'язку та низький рівень залученості з боку громадян. Державний сектор України страждає від багатьох комунікаційних проблем, деякі з них є внутрішніми, інші — глобальними чи регіональними. Серед загальновизнаних недоліків: низька довіра до влади, обмежена підзвітність, відсутність прозорості та низька якість послуг, пов'язаних з доступністю послуг.

У публічному просторі використання соціальних медіа сьогодні стала однією з найпрогресивніших сфер, до діяльності якої включають консультантів, експертів, дослідників. Крім того, соціальні мережі змінили спосіб обміну інформацією з користувачами інтернету — від персональної генерації контенту до генерації групового контенту. У цьому випадку до загальних характеристик соціальних медіа додатково можна віднести: залученість, співпрацю, розширення можливостей та час присутності. Люди приймають участь і діляться інформацією між собою, співпрацюють, створюючи власну спільноту задля досягнення певної мети, цим самим даючи можливість соціальній платформі сприяти демократизації.

Соціальні мережі в залежності від їх призначення та функцій включають в себе багато типів: каталоги, канали зв'язку, спільноти та рейтингові сайти, а також архіви та сайти обміну. Для прикладу, LinkedIn — каталог, його функція полягає у наявності великого переліку резюме та рейтингу колег, клієнтів, партнерів. Twitter і блоги — це комунікаційні канали, які використовуються для публікації інформації в режимі реального часу. YouTube, як «архівна» платформа, існує для збереження та обміну відео. Соціальна мережа Facebook, на якій зосереджено увагу у цій статті, неформальна спільнота, що дозволяє користувачам взаємодіяти з іншими користувачами: змінювати їх статус, залишати повідомлення на сторінках інших користувачів, надсилати особисті повідомлення, створювати особисті групи, приєднуватися до груп інших, завантажувати свої фотографії та відео, а також займатися пошуком контактів та інформації.

Як одна з форм демократії соціальна мережа дає можливість громадянам висловлювати свої думки, а представникам влади отримувати зворотній зв'язок від своїх громадян. Використання каналу соціальних медіа між державними органами та зацікавленими сторонами відкриває діалог між владою та її громадянами. Це проявляється через розповсюдження інформації та можливість громадян у відповідь залишати особисті думки та відгуки.

Популярність соціальних мереж та їх особливості дозволяють користувачам або будь-яким зацікавленим сторонам бути більш поінформованими та обізнаними щодо діяльності органів влади. Якщо соціальні мережі активні — це впливає на ефективність аналізу позиції і настрою громадськості. Замість використання традиційних способів збирання відповідей від громадськості, представники влади можуть використовувати інформацію соціальних мереж і приймати відповідно до реальної ситуації релевантні й економічно вигідні рішення. Адже аналіз аудиторії у соціальних медіа включає звіти — певний набір показників для вивчення думки та поведінки громадян. В свою чергу, використання соціальних мереж органами влади дозволить громадянам отримати доступ до необхідної інформації, зменшуючи зусилля для її пошуку. Основні переваги використання соціальних медіа органами влади можна узагальнити трьома значеннями, які економлять час, витрати та зусилля:

1) Прозорість — суттєво пов'язана з розвитком електронного уряду, коли надання інформації зацікавленим сторонам завжди можна перевірити.
2) Залученість — підтримка громадян у взаємодії з представниками органів влади, що дозволяє громадянам висловлювати свої думки та використовувати власний досвід. В цьому випадку громадяни можуть оперативно приймати участь в опитуваннях, аби представники влади вчасно (до прийняття будь-якого рішення) отримали зворотній зв'язок та передали отриману інформацію різним урядовим установам для коригування запланованих дій.
3) Співпраця — це взаємодія між урядом та громадянами задля ефективної реалізації конкретної місії, що розширює можливості взаємодії і є прикладом найвищого рівня електронної демократії.

Також соціальні мережі можна розглядати як інноваційну технологію для органів влади. Адже соціальні медіа повинні підтримувати відносини між громадянами та їхнім урядом, а це потребує самодисципліни для ефективного та свідомого використання вільним і відкритим способом засобів масової комунікації [5]. У цьому випадку, важливо сформувати спілкування таким чином, щоб визначити мету співпраці та гарантувати належне використання соціальних мереж для різних політичних дій. У США соціальні мережі були прийняті федеральним урядом відповідно до вказівок Барака Обами, щоб знайти способи зробити інформацію відкритою та загальнодоступною. Така ініціатива включала вказівки щодо підвищення прозорості, залученості та співпраця. Уряд поширює інформацію через соціальні мережі і інформація стає доступною для всіх. Це дає змогу громадянам брати участь та співпрацювати між собою [6].

Використання соціальних медіа посилює традиційний спосіб спілкування між органами влади та громадянами. В Україні існує обмежена свобода у питанні вираження незадоволення і еволюція соціальних мереж залишається перспективним способом спілкування з владою, адже вони відкривають нову комунікаційну арену для публічних дебатів та взаємодії. Крім того, соціальні мережі є каталізатором, який трансформує громадян, публічний сектор та дані. Залучення громадян в соціальних мережах фокусується на соціальних мережах як інструменті та дозволяє користувачам висловлювати свої думки, емоції, проявляти особливості поведінки та взаємодіяти. Публічний сектор може використовувати такі засоби масової інформації для залучення громадян до участі в управлінні. Обмін зосереджується на даних, отриманих громадянином за допомогою соціальних мереж, коли він/вона приймали участь у певній ініціативі. Дані мають бути зрозумілими громадянам та органами влади. До того ж, їх потрібно обробляти, аби вони були придатним для використання під час прийняття рішень. Таке спільне управління на базі соціальних мереж починає покращувати комунікацію між представниками органів влади та громадянами майже в режимі реального часу.

Якщо розглядати соціальні мережі через призму залученості громадян у державну взаємодію, то цей процес можна розділити на п'ять етапів:

1) Початковий — орієнтація на представників органів влади, які інформують громадськість через офіційні урядові вебсайти, які рідко використовують соціальні або інтерактивні платформи.
2) Прозорий — фактично перший крок відкритого уряду, коли відповідні органи намагаються виконати два завдання: перше, публікація цінних даних та даних про діяльність, друге, публікація даних, які є точними, послідовними та вчасно відповідають запитам.
3) Відкритий — зосереджений на забезпеченні участі громадян в урядових процесах за рахунок відгуків, обговорення, голосування.
4) Розвинений — відкрита співпраця, коли уряд просить громадянина грати роль співтворця, займатися спільним проектуванням для досягнення конкретного результату.
5) Розширений — повсюдне залучення, для якого потрібно отримати серед громадян статус прихильників. На цьому рівні сам процес залучення стає простішим, адже громадяни використовують усі можливі технології та інструменти для самостійного прояву ініціативи.

Проте прийняття соціальних мереж керівниками органів влади поки залишається інноваційним неформальным способом спілкування з громадськістю, який наразі не замінить традиційні канали зв'язку, а посилить їх. В свою чергу, лімітованість бюджетування органів влади змушує шукати інно-

ваційні шляхи надання послуг громадянам. Поява соціальних мереж та поширення різних способів для зв'язку з різними групами населення продукує процес не лише пошуку конкретних каналів для поширення інформації, а також форми залучення громадян до участі у політичному дискурсі.

Що стосується рішення прийняти соціальні мережі представниками влади, то варто виокремити три фактори впливу:

– громадяни використовують соціальні медіа для отримання інформації та новин, пов'язаних з політичним життям, замість того, щоб використовувати офіційний вебсайт органів влади;
– намір інтегрувати соціальні мережі в публічне управління супроводжується страхом невизначеності, проте бажання визначити найбільш адаптовану платформу для спілкування змушує представників органів влади користуватися послугами державних та приватних агентств, які використовують пасивне соціальне спілкуванні, замість безпосередньо спілкування з громадянами напряму;
– взаємодія з іншими державними установами може мати неформальну форму.

Для дослідження ефективності використання соціальних мереж в публічному управлінні на прикладі платформи Facebook розглянемо складові результативного спілкування між представниками органів влади та іншими зацікавленими сторонами, що використовують дану платформу. Структура заснована на сукупності факторів, що є гарантом двостороннього спілкування: прозорість, залучення, співпраця, комфорт, зміст. Основним внеском цього дослідження є підсумок факторів та надання вимірів показників:

1) Чим вище індекс прозорості, тим вище успіх спілкування. Показник прозорості складається з кількості опублікованих записів, кількості анонсованих заходів, кількості постів, що включають мультимедіа (фото, відео, аудіо).
2) Чим вище індекс залученості, тим вище успіх спілкування. Показник залученості складається з кількості публікацій, які включають інструмент опитування, та кількості залишених дописів користувачами на офіційній сторінці.
3) Чим вище індекс співпраці, тим вище успіх спілкування. Показник співпраці складається з кількості постів, які вимагають від громадян участі та кількість постів, що вимагають від зацікавлених сторін спільного створення.
4) Чим вищий рівень індексу комфорту, тим вище успіх спілкування. Показник комфорту складається з наявності посилання на офіційний вебсайт представництва, кількості повідомлень, що містять посилання на вебсайт представництва, кількості публікацій, які мають посилання на зовнішні вебсайти, кількості публікацій, що включають додатки, запущені у Facebook та мають переадресацію на вебсайт представництва, кількості розпочатих та завершених заявок на сторінці Facebook.
5) Показник успішного спілкування додатково вимірюється кількістю вподобань, коментарів, дублювань (репостів) та відповідей у відношенні до кількості підписників та (чи) друзів.

Варто зазначати, що загальна формула успіху комунікації, незважаючи на наявність показників, залишається невизначеним універсальним поняттям, оскільки результат залежить, в першу чергу, від мети спілкування через соціальні мережі.

Висновки. Соціальні мережі є новим форматом спілкування представників органів влади внаслідок комунікаційного бар'єру між різними аудиторіями. У сучасних умовах соціальні медіа є невід'ємною частиною взаємодії з громадянами. Такий спосіб комунікаційного процесу має включати конкретизовані тактики взаємодії. Такий тип онлайн інтеграції має кількісні показники і впливає на цілісне вимірювання загальних результатів кампанії представників органів влади, а також корелює з процесом створення позитивного чи негативного іміджу як конкретного представника так і групи осіб у соціальному просторі. Крім того, присутність у онлайн просторі збільшує масштаб впливу на цільову чи суміжну аудиторії. Можливість чіткого вимірювання результатів взаємодії на онлайн платформах формує новий запит щодо розблокування бюджетів та проведення якісних кампаній органами влади. Адже такі показники як охоплення та взаємодія у онлайн просторі слугують фактором змін під час планування та реалізації заходів реального впливу на громадян. Основний внесок викладеного матеріалу базується на заохочені керівників органів влади до впровадження соціальних мереж у роботу з громадянами. Для цього було запропоновано систему визначення ефективної комунікації, яка на прикладі соціальної мережі Facebook включала індикатори успіху: прозорість, залученість, співпраця, комфорт. Ці показники у майбутньому можуть бути використані для аналізу публічних сторінок державних представництв у Facebook. Крім того, запропонована структура може бути використана для проведення емпіричних досліджень, що порівнює ефективність урядових сторінок в мережі інтернет та впливає на вдосконалення самого комунікаційного процесу.

Література

1. Далворт М.Р. Ефект підключення: створення сильних особистих, професійних та віртуальних мереж / перек. Н. Холмогорова // The Connect Effect: Building Strong Personal, Professional, and Virtual Networks the Connect Effect. М.: Добра книга, 2010. 248 с. ISBN 978-5-98124-407-0.

2. Каплан А.М. Користувачі світу, об'єднуйтесь! Виклики та можливості соціальних медіа / A.M. Kaplan // Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. From Business horizons. 2010. P. 59–68. ISSN: 0007-6813.

3. Пікацо-Вела С., Гутьеррес-Мартінес І., Луна-Рейес, Л. Розуміння ризиків, переваг та стратегічних альтернатив програм соціальних мереж у державному секторі / S. Picazo-Vela, I. Gutiйrrez-Martнnez, L. Luna-Reyes // Understanding risks, benefits, and strategic alternatives of social media applications in the public sector. From Government Information Quarterly; ed. by Marijn Janssen, Tomasz Janowski (Co-Editors-in-Chief). United Kingdom: 2012. P. 504–511. ISSN: 0740-624X.

4. Семенов М.О. Все про соціальні мережі. Вплив на людину. URL: https://seclgroup.ru/article-vse-o-socialnyh-setjah-vlijanije-na-cheloveka.html (дата звернення: 26.05.2020).

5. Клішевський Р.С. Коли віртуальна реальність зустрічається з реальною політикою: соціальні медіа формують відносини держав та громадян / R.S. Klischewski // When virtual reality meets realpolitik: Social media shaping the government–citizen relationship. From Government Information Quarterly; ed. by Marijn Janssen, Tomasz Janowski (Co-Editors-in-Chief). United Kingdom: 2014. P. 358–364. ISSN: 0740-624X.

6. Моссбергер К.В. Зв'язок громадян та органів місцевого самоврядування: соціальні мережі та інтерактивність у великих містах США / K.W. Mossberger // Connecting citizens and local governments? Social media and interactivity in major US cities. From Government Information Quarterly; ed. by Marijn Janssen, Tomasz Janowski (Co-Editors-in-Chief). United Kingdom: 2013. P. 351–358. ISSN: 0740-624X.

7. Аверін А.Н. Соціальна комунікація: навч. посібник / О.М. Аверін. М.: Проспект, 2016. 127 с. ISBN 978-5-392-20839-5.

8. Гнатюк О.Л. Основи теорії комунікації: навчальний посібник / О.Л. Гнатюк. 2-е вид., Стер. Москва: КНОРУС, 2017. 256 с. ISBN 978-5-406-05847-3.

9. Мірошникова О.Х. Професійно-мовна компетентність: технологія формування: монографія / А.Г. Бермус. Гамбург: Lambert Academic Publishing, 2011. 195 с. SBN 978-3-8433-2434-2.

10. Стоун М.К. Від традиційних до онлайн-медіа: передова практика і перспективи / Відень: Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ, 2013142 с. ISBN: 978-92-9234-690-4.

11. Strother B. Judith. Спілкування в бізнесі та технологіях / Judith B. Strother // Від психолінгвістичної теорії до міжнародної практики. From psycholinguistic theory to international practice; ed. by Peter Lang (Editor-in-Chief). Frankfurt am Main: 1995. P. 382. ISBN: 3-631-43289-5.

12. Почепцов Г.Г. Іміджелогія / Г.Г Почепцов. Київ, Ваклер, 2014. 574 с. ISBN 966-543-061-0.

References

1. Dalvort M.R. Efekt pidkliuchennia: stvorennia sylnykh osobystykh, profesiinykh ta virtualnykh merezh / perek. N. Kholmohorova // The Connect Effect: Building Strong Personal, Professional, and Virtual Networks the Connect Effect. M.: Dobra knyha, 2010. 248 s. ISBN 978-5-98124-407-0.

2. Kaplan A.M. Korystuvachi svitu, obiednuites! Vyklyky ta mozhlyvosti sotsialnykh media / A.M. Kaplan // Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. From Business horizons. 2010. P. 59–68. ISSN: 0007-6813.

3. Pikatso-Vela S., Huterres-Martines I., Luna-Reies, L. Rozuminnia ryzykiv, perevah ta stratehichnykh alternatyv prohram sotsialnykh merezh u derzhavnomu sektori / S. Picazo-Vela, I. Gutiйrrez-Martнnez, L. Luna-Reyes // Understanding risks, benefits, and strategic alternatives of social media applications in the public sector. From Government Information Quarterly; ed. by Marijn Janssen, Tomasz Janowski (Co-Editors-in-Chief). United Kingdom: 2012. P. 504–511. ISSN: 0740-624X.

4. Semenov M.O. Vse pro sotsialni merezhi. Vplyv na liudynu. URL: https://seclgroup.ru/article-vse-o-socialnyh-setjah-vlijanije-na-cheloveka.html (data zvernennia: 26.05.2020).

5. Klishevskyi R.S. Koly virtualna realnist zustrichaietsia z realnoiu politykoiu: sotsialni media formuiut vidnosyny derzhav ta hromadian / R.S. Klischewski // When virtual reality meets realpolitik: Social media shaping the government–citizen relationship. From Government Information Quarterly; ed. by Marijn Janssen, Tomasz Janowski (Co-Editors-in-Chief). United Kingdom: 2014. P. 358–364. ISSN: 0740-624X.

6. Mossberher K.V. Zviazok hromadian ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia: sotsialni merezhi ta interaktyvnist u velykykh mistakh SShA / K.W. Mossberger // Connecting citizens and local governments? Social media and interactivity in major US cities. From Government Information Quarterly; ed. by Marijn Janssen, Tomasz Janowski (Co-Editors-in-Chief). United Kingdom: 2013. P. 351–358. ISSN: 0740-624X.

7. Averin A.N. Sotsialna komunikatsiia: navch. posibnyk / O.M. Averin. M.: Prospekt, 2016. 127 s. ISBN 978-5-392-20839-5.

8. Hnatiuk O.L. Osnovy teorii komunikatsii: navchalnyi posibnyk / O.L. Hnatiuk. 2-e vyd., Ster. Moskva: KNORUS, 2017. 256 s. ISBN 978-5-406-05847-3.

9. Miroshnykova O. Kh. Profesiino-movna kompetentnist: tekhnolohiia formuvannia: monohrafiia / A.H. Bermus. Hamburh: Lambert Academic Publishing, 2011. 195 s. SBN 978-3-8433-2434-2.

10. Stoun M.K. Vid tradytsiinykh do onlain-media: peredova praktyka i perspektyvy / Viden: Predstavnyk OBSIe z pytan svobody ZMI, 2013142 s. ISBN: 978-92-9234-690-4.

11. Strother B. Judith. Spilkuvannia v biznesi ta tekhnolohiiakh / Judith B. Strother // Vid psykholinhvistychnoi teorii do mizhnarodnoi praktyky. From psycholinguistic theory to international practice; ed. by Peter Lang (Editor-in-Chief). Frankfurt am Main: 1995. P. 382. ISBN: 3-631-43289-5.

12. Pocheptsov H.H. Imidzhelohiia / H.H. Pocheptsov. Kyiv, Vakler, 2014. 574 s. ISBN 966-543-061-0.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2021

УДК 351:354

Бурик Зоряна Михайлівна
доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри публічного управління та бізнес-адміністрування
Інститут післядипломної освіти та довузівської підготовки
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Бурик Зоряна Михайловна
доктор наук по государственному управлению, доцент,
профессор кафедры публичного управления и бизнес-администрирования
Институт последипломного образования и довузовской подготовки
Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника
Buryk Zoryana
Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Professor of Public Administration and Business Administration
Institute of Postgraduate Education and Pre-University Training of
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
ORCID: 0000-0002-4394-6766

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7551

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

РЕФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЕ В УКРАИНЕ

REFORMING THE PUBLIC GOVERNANCE SYSTEM IN UKRAINE

Анотація. *В статті розглянуто теоретико-методологічні основи реформування системи публічного управління в Україні. Дане питання не втрачає своєї актуальності, оскільки, піддаючись постійному впливу різних чинників (економічних, політичних, соціальних) ця сфера перманентно знаходиться в динамічному стані, змінюючись та модернізуючись. Визначено, що під публічним управлінням варто розуміти вид діяльності щодо управління справами держави. З'ясовано, що публічне управління включає в себе механізми управління людськими, фінансовими, матеріальними ресурсами, комунікаційними й інформаційними системами, а також управління, пов'язане з наданням публічних державних послуг. Зазначено, що важливим є постійна модернізація механізмів державного управління з метою побудови найбільш ефективної взаємодії держави та суспільства й досягнення балансу інтересів. Розглянуто основні принципи, на яких ґрунтується реформування системи публічного управління та які виступають векторами розвитку державного управління в сучасних умовах. Доведено, що основною метою реформування публічного управління є посилення управлінської та адміністративної спроможності державного апарату, що сприятиме стійкому розвитку України. З метою досягнення даної мети обґрунтовано низку ключових напрямів реформування системи публічного управління, зокрема, вдосконалення функцій держави, державної служби, нормативно-правового забезпечення, фінансового забезпечення та процесів публічного управління. Визначено, що реалізація заходів реформування публічного управління повинна істотним чином підвищити якість розробки заходів політики та її інструментів, посилити ефективність реалізації, а також забезпечити відповідний моніторинг та оцінку процесу досягнення поставлених цілей політики та очікуваних результатів.*

Ключові слова: *публічне управління, реформування, нормативно-правове забезпечення, державна служба.*

Аннотация. *В статье рассмотрены теоретико-методологические основы реформирования системы публичного управления в Украине. Данный вопрос не теряет своей актуальности, поскольку, подвергаясь постоянному воздействию различных факторов (экономических, политических, социальных) эта сфера перманентно находится в динамическом*

состоянии, изменяясь и модернизируясь. Определено, что под публичным управлением следует понимать вид деятельности по управлению делами государства. Выяснено, что публичное управления включает в себя механизмы управления человеческими, финансовыми, материальными ресурсами, коммуникационными и информационными системами, а также управление, связанное с предоставлением публичных государственных услуг. Отмечено, что важно постоянная модернизация механизмов государственного управления в целях построения наиболее эффективного взаимодействия государства и общества и достижения баланса интересов. Рассмотрены основные принципы, на которых основывается реформирование системы публичного управления и выступающих векторов развития государственного управления в современных условиях. Доказано, что основной целью реформирования публичного управления является усиление управленческой и административной способностью государственного аппарата, что будет способствовать устойчивому развитию Украины. Для достижения данной цели обоснованно ряд ключевых направлений реформирования системы публичного управления, в частности, совершенствование функций государства, государственной службы, нормативно-правового обеспечения, финансового обеспечения и процессов публичного управления. Определено, что реализация мероприятий реформирования публичного управления должна существенным образом повысить качество разработки мероприятий политики и ее инструментов, усилить эффективность реализации, а также обеспечить соответствующий мониторинг и оценку процесса достижения поставленных целей политики и ожидаемых результатов.

Ключевые слова: *публичное управление, реформирование, нормативно-правовое обеспечение, государственная служба.*

Summary. *The article considers the theoretical and methodological foundations of reforming the public administration system in Ukraine. This issue does not lose its relevance, because, under the constant influence of various factors (economic, political, social), this area is constantly in a dynamic state, changing and modernizing. It is determined that public administration should be understood as a type of activity related to the management of state affairs. It was found that public administration includes mechanisms for managing human, financial, material resources, communication and information systems, as well as management related to the provision of public services. It is noted that it is important to constantly modernize the mechanisms of public administration in order to build the most effective interaction between the state and society and achieve a balance of interests. The basic principles on which the reform of the public administration system is based and which are the vectors of public administration development in modern conditions are considered. It is proved that the main purpose of public administration reform is to strengthen the managerial and administrative capacity of the state apparatus, which will contribute to the sustainable development of Ukraine. In order to achieve this goal, a number of key areas of reforming the public administration system are substantiated, in particular, improving the functions of the state, civil service, regulatory support, financial support and public administration processes. It is determined that the implementation of public administration reform measures should significantly improve the quality of policy development and its tools, increase the effectiveness of implementation, as well as ensure appropriate monitoring and evaluation of the process of achieving policy goals and expected results.*

Key words: *public administration, reforming, normative-legal provision, civil service.*

Постановка проблеми. В сучасній науці про управління, зокрема в теорії та методології державного та регіонального управління є низка певних невирішених проблем. Варто відзначити, що, з одного боку, існує певна нестача досліджень фундаментальних проблем держаного управління у взаємозв'язку та взаємообумовленості цілей, завдань та напрямів публічного управління, з другого боку, неактивне дослідження службової професійної діяльності державних службовців. Питання щодо публічного управління традиційно є дуже актуальними для суспільства та держави, оскільки саме публічне управління опосередковує весь спектр прийомів та засобів впливу публічно-правових перетворень на суспільство та відносини, що реалізуються в ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань стосовно проблематики розвитку теорії та практики публічного управління зробили такі науковців як В. Алексєєва, О. Андрійко, В. Бакуменко, О. Босак, М. Браун, О. Базарна, І. Грицяк, Н. Нижник, Л. Приходченко та інші

Однак, враховуючи думки зазначених вище науковців, доводиться констатувати, що на даний час існують проблемні питання щодо формування та виявлення можливостей оновлення системи публічного управління.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета цього дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних основ реформування системи публічного управління в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здатність країни формувати та впроваджувати ефективну державну політику в сфері життєдіяльності суспільства, адміністративних послуг, конкурентоспроможності держави, економічного зростання передбачає публічне управління. Його якість відіграє ключову роль в процесах євроінтеграції, виступаючи драйвером реформ. В даний час, незважаючи на численні спроби реформування системи публічного управління, ґрунтується публічне управління на підвищеній централізації функцій та повноважень. Таким чином, нереформована система публічного управління є причиною низької

конкурентоспроможності України та джерелом корупції.

Публічне управління — це не тільки адміністративний, але й політичний процес, оскільки його системне розуміння включає дії формальних та неформальних суб'єктів, які задіяні в процес прийняття та виконання рішень, й формальних та неформальних структур, створених для сприйняття та виконання цих рішень [10, с. 35]

Публічне управління — це вид державної діяльності щодо управління справами держави, в рамках якого практично реалізується виконавча влада, влада органів державного управління та посадових осіб. Сучасні виклики та реалії політичного життя держави обумовлюють необхідність обґрунтування, як пріоритетів розвитку, так і визначення їх принципів, спрямованих на розвиток публічного управління. Предметом державно-адміністративного управління виступають державний сектор економіки, інфраструктура та вся сфера соціальних послуг. Тому, найбільш гостро стоїть питання регламентації соціальних процесів та визначення їх ефективності, що напряму обумовлено моделлю державного управління та її позитивним соціальним ефектом [2, с. 59].

В загальному значенні публічне управління відображає інтегральний системний механізм, підсистемами та елементами якого виступають політичні програмні орієнтири та пріоритети, нормативне регулювання, процедури, які фінансуються державою або місцевим самоврядуванням, та децентралізовані організаційно-управлінські структури та їх персонал, що відповідає за адміністрування діяльності у певній сфері суспільних відносин на національному та місцевому рівнях. Публічне управління включає в себе механізм вдосконалення внутрішньої координації, управління людськими, фінансовими та матеріальними ресурсами, комунікаційними й інформаційними системами, а також управління, пов'язане з наданням публічних державних послуг [5, с. 32].

Будь-яка діяльність повинна проводитися на основі певних принципів. В процесі реформування публічного управління існують основоположні принципи, що слугують векторами розвитку державного управління в сучасних умовах (рис. 1). Дані принципи є актуальними для більшості держав. Однак, неможливо не відзначити, що кожна держава володіє своєю специфікою, активністю користування того чи іншого принципу, особливостями правозастосовної практики в сфері публічного управління.

Аналізуючи сукупність основних принципів реформування публічного управління в зарубіжних країнах, можна зробити висновок, що основною метою є підвищення якості та ефективності функцій, що реалізуються державою, а також формування своєчасності їх реалізації.

Наявність ефективної системи публічного управління є необхідною умовою створення та розвитку демократичного суспільства та забезпечення конкурентоспроможності держави в світі. Ключовим завданням теперішнього часу є зосередження зусиль на розпочатих системних перетвореннях на побудові такої системи публічного управління, яка на всіх рівнях якісним чином могла б динамічно вдосконалюватися в рамках співробітництва з усіма ланками суспільства на принципах партнерства та участі [7, с. 12]. В рамках вдосконалення системи публічного управління потрібні налагоджені та послідовні дії всіх залучених сторін: влади, органів місцевого самоврядування, суспільства, приватного сектору. На принципах ефективності та конструктивного співробітництва повинна використовуватися допомога донорських та міжнародних організацій. Консенсус та партнерство будуть ключовими чинниками успіху реформування публічного управління.

Дослідження реалізації багатьох програм, проектів та заходів, що реалізуються в Україні, довело, що дотепер немає комплексного, єдиного, чіткого та глибокого розуміння сутності необхідних реформ в системі публічного управління. У зв'язку з цим необхідно зосередитись на вирішенні наявних проблем [1, с. 48]. Головними з них є:

- відсутність узгодженого підходу до реформування системи публічного управління, що відображає основні принципи стратегічних програм (у зв'язку з цим в низці випадків інституційні перетворення не повною мірою відповідають довгостроковим та середньостроковим стратегіям розвитку та визначеним в них пріоритетам);
- не координованість в реформуванні нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність структур, та, як наслідок, все ще зберігаються функціональні протиріччя та дублювання роботи в різних міністерствах та відомствах;
- зміна структури державних інститутів відбувається без вдосконалення ділових процесів їх роботи (слабо використовуються сучасні методи та підходи в організації професійного менеджменту в системі та не створюються відповідні підрозділи в органах державного управління);
- відсутність при реформуванні системного механізму взаємодії та співробітництва між органами державного управління на робочому рівні (в даний час існує велика кількість робочих груп, діяльність яких чітко не впорядкована та належним чином не координується) [4, с. 87].

Реформування державного (публічного) управління було запроваджено в Стратегії реформування державного управління України, яка була ухвалена Урядом України [9]. Дана Стратегія, враховуючи принципи державного управління, передбачає наступні ключові напрями (рис. 2).

Посилення управлінської та адміністративної спроможності державного апарату є метою реформування публічного управління, що сприятиме стійкому розвитку України.

Для досягнення даної мети потрібно вирішити низку завдань щодо: 1) забезпечення консенсусу щодо політики реформування державної системи управління між органами державного управління, суспільством у співробітництві з міжнародними організаціями; 2) більш повної відповідності процесу реформування системи державного управління стратегіям розвитку; 3) адекватності ресурсам та пріоритетності дій; 4) комплексності та єдності підходів; 5) координованості та передбачуваності дій; 6) спрямованості всіх заходів на досягнення поставленої мети.

На рис. 3 зображено ключові напрями реформування системи публічного управління. В результаті реалізації даного комплексу запланованих заходів підвищиться потенціал державних інститутів та посилиться якість адміністративного управління.

Ключові напрями реформування системи публічного управління в Україні (рис. 3) передбачають виконання наступних заходів.

1. Функції держави: 1) провести комплексну інвентаризацію функцій кожного органу державного управління; 2) оптимізувати процес розподілу функцій між державними інститутами шляхом розробки чітких єдиних критеріїв та процедур; 3) розробити чіткі єдині механізми: децентралізації функцій та їх передачі на інший рівень державного управління; 4) ліквідувати дублювання функцій та консоліду-

Рис. 1. Принципи реформування системи публічного управління
Джерело: [11, с. 132]

вати однакові; 5) встановити жорсткий регламент дотримання нормативно-правових положень в діяльності органів державного управління [8, с.68].

2. Процеси публічного управління: 1) розробити єдиний формат та ввести регулярний процес стратегічного планування в державних органах; 2) впорядкувати процедури прийняття рішень, а також повноважень, обов'язків та відповідальності шляхом розробки «Системи контролю управління», що є важливим механізмом забезпечення

Рис. 2. Основні напрями реформування системи публічного управління в Україні
Джерело: [9]

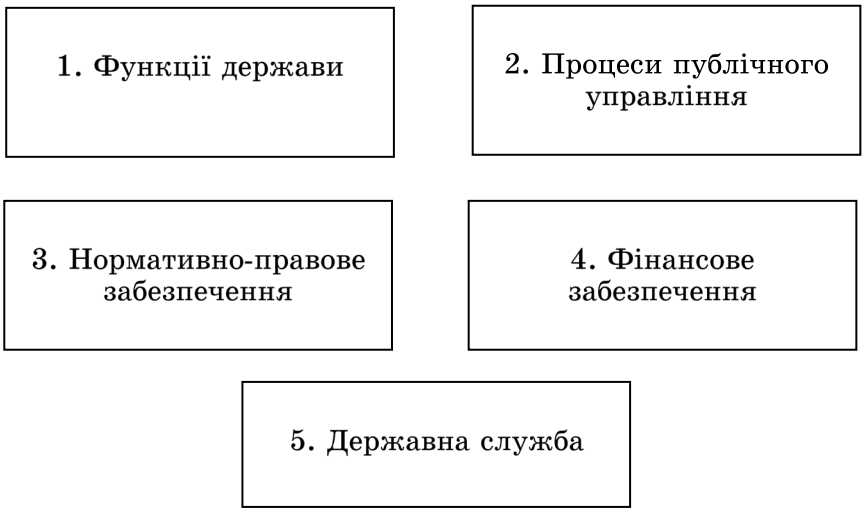

Рис. 3. Ключові напрями реформування системи публічного управління в Україні
Джерело: [3, с. 12; 4, с. 65]

ефективності, прозорості, підзвітності та доступності; 3) посилити координацію галузевих заходів політики та співробітництва між центром та регіонами; 4) розвивати сучасні допоміжні системи управління: фінансовий менеджмент, управління людськими ресурсами, внутрішній аудит, інформаційні системи управління тощо; 5) впровадити в усіх органах державної влади сучасні механізми взаємодії з громадськістю на етапах розробки, реалізації та змін в політиці [6, с. 40].

3. Нормативно-правова база: 1) розробити та затвердити єдині формати та стандарти якості та супроводу законопроектної діяльності; 2) розробити механізми координації законопроектних робіт як в кожного суб'єкту законодавчої ініціативи, так і в цілому всіх її суб'єктів; 3) вдосконалити регламент розгляду та прийняття нормативно-правових актів [6, с.41].

4. Фінансове забезпечення: 1) вдосконалити методи середньострокового макроекономічного та фінансового прогнозування; 2) розробити та впровадити чіткі механізми пріоритетності цілей та завдань державних і регіональних програм та державних витрат на їх реалізацію.

5. Державна служба: 1) реалізувати комплекс заходів щодо боротьби з корупцією в системі публічного управління; 2) забезпечити достатню кількість державних службовців відповідно до функцій, що виконуються державними органами; 3) впровадити реальні інструменти забезпечення конкуренції в кадровій політиці; 4) розробити пакет заходів щодо посилення матеріальної та нематеріальної мотивації державних службовців; 5) проаналізувати якість існуючої системи навчання та підвищення кваліфікації кадрів системи публічного управління; 6) посилити механізми реалізації гендерної політики в системі публічного управління [4, с. 187].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Реалізація заходів реформування публічного управління повинна істотним чином підвищити якість розробки заходів політики та її інструментів, посилити ефективність реалізації, а також забезпечити відповідний моніторинг та оцінку процесу досягнення поставлених цілей політики та очікуваних результатів. Побудова системи державних інституцій, заснованих на демократичних принципах, посилить в цілому потенціал держави та можливості її партнерів — суспільства та приватного сектора. В цьому й буде полягати потужність всієї країни та одне з важливих її конкурентних переваг.

Література

1. Алексєєв В.М. Публічна адміністрація в Україні: становлення та розвиток. Д.: Монолит, 2010. 400 с.

2. Базарна О.В. Поняття, суть, природа публічного управління та державного управління. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2012. № 1 (2). С. 5964.

3. Босак О.З. Становлення та розвиток системи публічного управління в Україні: монографія. К.: К.І.С., 2009. 240 с.

4. Грицяк І.А. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє: монографія. К.: К.І.С., 2009. 240 с.

5. Єльчанінов Д.Б. Системологічні засади нового публічного менеджменту та належного врядування. Теорія та практика державного управління. 2010. Вип. 4. С. 3238.

6. Приходченко Л.Л. Забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади. Одеса: Оптимум, 2009. 299 с.

7. Руденко О.М. Теоретико-методологічні засади дослідження суспільної стабільності в науці державного управління: автореф. дис. ... д. держ. у.: 25.00.01. Київ, 2011. 36 с.

8. Серьогін С., Письменний І., Хожило І. Синергетичні засади державного управління в умовах реформ: монографія. Д.: ДРІДУ НАДУ, 2007. 195 с.

9. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 р. № 474. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-%D1%80#n9 (дата звертання 21.08.2021).

10. Kettl D. The Global Public Management Revolution (2nd edn.). Washington DC: The Brookings Institution, 2005. 427 p.

11. Pollitt C., Bouckaert G. Public Management Reform: a comparative analysis — New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State (3rd edn). United States: Oxford University Press Inc., New York. 2011. 367 p.

References

1. Aleksieiev V.M. Publichna administratsiia v Ukraini: stanovlennia ta rozvytok. D.: Monolyt, 2010. 400 s.

2. Bazarna O.V. Poniattia, sut, pryroda publichnoho upravlinnia ta derzhavnoho upravlinnia. Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia. 2012. № 1 (2). S. 59 64.

3. Bosak O. Z. Stanovlennia ta rozvytok systemy publichnoho upravlinnia v Ukraini: monohrafiia. K.: K.I.S., 2009. 240 s.

4. Hrytsiak I. A. Reforma publichnoho upravlinnia v Ukraini: vyklyky, stratehii, maibutnie: monohrafiia. K.: K.I.S., 2009. 240 s.

5. Ielchaninov D. B. Systemolohichni zasady novoho publichnoho menedzhmentu ta nalezhnoho vriaduvannia. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia. 2010. Vyp. 4. S. 32 38.

6. Prykhodchenko L. L. Zabezpechennia efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia: teoretyko-metodolohichni zasady. Odesa: Optymum, 2009. 299 s.

7. Rudenko O. M. Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia suspilnoi stabilnosti v nautsi derzhavnoho upravlinnia: avtoref. dys. ... d. derzh. u.: 25.00.01. Kyiv, 2011. 36 s.

8. Serohin S., Pysmennyi I., Khozhylo I. Synerhetychni zasady derzhavnoho upravlinnia v umovakh reform: monohrafiia. D.: DRIDU NADU, 2007. 195 s.

9. Stratehiia reformuvannia derzhavnoho upravlinnia Ukrainy na period do 2021 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.06.2016 r. № 474. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-%D1%80#n9 (data zvertannia 21.08.2021).

10. Kettl D. The Global Public Management Revolution (2nd edn.). Washington DC: The Brookings Institution, 2005. 427 r.

11. Pollitt C., Bouckaert G. Public Management Reform: a comparative analysis — New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State (3rd edn). United States: Oxford University Press Inc., New York. 2011. 367 p.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2021

УДК 342.922:347.964

Гудима Віталій Валерійович
викладач
Львівський університет бізнесу та права
Гудыма Виталий Валерьевич
преподаватель
Львовский университет бизнеса и права
Hudyma Vitaliy
Lecturer
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0001-6708-3910

Ковалів Мирослав Володимирович
кандидат юридичних наук, професор
Львівський державний університет внутрішніх справ
Ковалив Мирослав Владимирович
кандидат юридических наук, профессор
Львовский государственный университет внутренних дел
Kovaliv Myroslav
PhD in Law, Professor
Lviv State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-9730-8401

Приведа Андрій Володимирович
начальник відділу
Львівська обласна прокуратура
Приведа Андрей Владимирович
начальник отдела
Львовская областная прокуратура
Pryveda Andriy
Head of the Department
Lviv Region Prosecutor's Office
ORCID: 0000-0002-5397-5827

Кайдрович Христина Іванівна
кандидат економічних наук, доцент
Львівський університет бізнесу та права
Кайдрович Христина Ивановна
кандидат экономических наук, доцент
Львовский университет бизнеса и права
Kaydrovych Khrystyna
PhD in Economics, Associate Professor
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0002-0362-7779

Хмиз Мар'яна Василівна
доктор філософії, викладач
Львівський національний університет імені Івана Франка
Хмыз Марьяна Васильевна
доктор философии, преподаватель
Львовский национальный университет имени Ивана Франко
Khmyz Mariana
PhD, Lecturer
Ivan Franko National University of Lviv
ORCID: 0000-0003-3553-8022

Єсімов Сергій Сергійович
кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ
Есимов Сергей Сергеевич
кандидат юридических наук, доцент
Львовский государственный университет внутренних дел
Yesimov Serhii
PhD in Law, Associate Professor
Lviv State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-9327-0071

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7385

ГАРАНТІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДДІ

ГАРАНТИИ КАК ЭЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСА СУДЬИ

GUARANTEES AS AN ELEMENT OF THE LEGAL STATUS OF A JUDGE

***Анотація**. Стаття присвячена дослідженню гарантій як елементу правового статусу судді. Розглядається ефективність здійснення правосуддя судовою владою як самостійною гілкою державної влади, на яку покладено функцію захисту прав і законних інтересів осіб у державі. Стверджується, що право на судовий захист належним чином можна реалізувати тільки за наявності ефективного механізму судового захисту, який стає реальним за умови існування гарантій діяльності судді. Незалежність і самостійність судової влади зумовлена конституційним принципом поділу влади, проголошеним Конституцією України. Однак саме у демократичних державах цей принцип набуває особливого значення, адже йдеться про законодавчо закріплені гарантії та ефективні механізми «стримувань та противаг» в організації та діяльності різних гілок демократичної влади. Кожна з гілок влади – законодавча, виконавча та судова, самостійно виконує лише їй притаманні функції, не підпорядковуючись одна одній. Рішення, що виносять органи судової влади завдяки їхній незалежності, не потребують додаткового затвердження органами інших гілок державної влади. Важливою передумовою цього є захист судової влади від незаконного впливу чи втручання зі сторони інших суб'єктів. Тільки самостійна судова влада може стати гарантом верховенства права, здійснення ефективного та доступного правосуддя і справедливого судового вирішення справ у державі. Гарантії діяльності судді щодо здійснення правосуддя поділяються на три групи: гарантії процесуальної діяльності судді як носія судової влади, суб'єкта судового процесу; організаційно-правові гарантії діяльності судді як особи, що заміщує державну посаду і є членом суддівського співтовариства; соціально-правові гарантії судді як громадянина з особливим правовим статусом, обмеженого у цивільних правах законодавством про статус суддів, який займає відокремлене положення у суспільстві.*

***Ключові слова:** суддя, судова влада, статус судді, незалежність, недоторканність, самостійність судової влади.*

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию гарантий как элемента правового статуса судьи. Рассматривается эффективность правосудия судебной властью как самостоятельной ветвью государственной власти, на которую возложена функция защиты прав и законных интересов лиц в государстве. Утверждается, что право на судебную защиту должным образом можно реализовать только при наличии эффективного механизма судебной защиты, который становится реальным при условии существования гарантий деятельности судьи. Независимость и самостоятельность судебной власти обусловлена конституционным принципом разделения властей, провозглашенным в Конституции Украины. Однако, именно в демократических государствах этот принцип приобретает особое значение, ведь речь идет о законодательно закреплённых гарантиях и эффективном механизмы «сдерживания и противовесов» в организации и деятельности различных ветвей государственной власти. Каждая из ветвей власти – законодательная, исполнительная и судебная, самостоятельно выполняет только ей присущие функции, не подчиняясь друг другу. Решения выносят органы судебной власти благодаря их независимости, потому что не требуется дополнительного утверждения органами других ветвей государственной власти. Важнейшей предпосылкой этого является защита судебной власти от незаконного влияния или вмешательства со стороны других субъектов. Только самостоятельная судебная власть может стать гарантом верховенства права, осуществления эффективного и доступного правосудия и справедливого судебного решения дел в государстве. Гарантии деятельности судьи по осуществлению правосудия делятся на три группы: гарантии процессуальной деятельности*

судьи как носителя судебной власти, субъекта процесса; организационно-правовые гарантии деятельности судьи как лица, замещающего государственную должность и является членом судейского сообщества; социально-правовые гарантии судьи как гражданина с особым правовым статусом, ограниченного в гражданских правах законодательством о статусе судей и занимающего обособленное положение в обществе.

Ключевые слова: *судья, судебная власть, статус судьи, независимость, неприкосновенность, самостоятельность судебной власти.*

Summary. *The article is devoted to the study of guarantees as an element of the legal status of a judge. The article considers the effectiveness of justice by the judiciary as an independent branch of state power, which is entrusted with the function of protecting the rights and legitimate interests of persons in the state. It is argued that the right to judicial protection can be properly realized only if there is an effective mechanism of judicial protection, which becomes real if there are guarantees for the activity of a judge. The independence and independence of the judiciary is due to the constitutional principle of separation of powers, proclaimed in the Constitution of Ukraine. However, it is in democracies that this principle acquires special significance, because we are talking about legally enshrined guarantees and effective mechanisms of «containment and balances» in the organization and activities of various branches of government. Each of the branches of government – legislative, executive and judicial, independently performs only its inherent functions, not obeying each other. Decisions are made by the judiciary due to their independence, because no additional approval by the bodies of other branches of government is required. The most important prerequisite for this is the protection of the judiciary from unlawful influence or interference from other actors. Only an independent judiciary can become the guarantor of the rule of law, the implementation of effective and accessible justice and a fair judicial decision of cases in the state. The guarantees of the judge's activity in the administration of justice are divided into three groups: guarantees of the procedural activity of the judge as the bearer of judicial power, the subject of the process; organizational and legal guarantees for the activity of a judge as a person holding a public office and is a member of the judicial community; social and legal guarantees of a judge as a citizen with a special legal status, limited in civil rights by legislation on the status of judges and occupying a separate position in society.*

Key words: *judge, judicial power, status of a judge, independence, inviolability, independence of the judiciary.*

Постановка проблеми. Проблеми правових гарантій діяльності суддів активно досліджуються у науці на загальнотеоретичному та галузевому рівнях. Традиційно саме питання про гарантії пов'язується з необхідністю захисту прав і свобод людини та громадянина в суспільстві, з формуванням механізму такого захисту, із забезпеченням законності у діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування тощо. У науковій літературі зазначається, що юридичні гарантії — це одна з умов забезпечення реальності прав людини, а не фіктивності функціонування принципів правової держави. Звідси очевидно, що дослідження гарантій, як елементу статусу судді, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню юридичних гарантій діяльності судової влади присвячували увагу у наукових працях такі вчені і практики: Р.М. Аюпова, М.А. Бояринцева, А.М. Колодій, О.В. Константий, М.В. Косюта, В.В. Кривенко, Р.О. Куйбіда, І.Й. Магновський, І.Є. Марочкін, Б.Д. Мартиненко, О.Є. Міщенко, О.А. Михайлюк, А.О. Неугодніков, А.Ю. Осадчий, Ю.С. Педько, В.В. Рунова, Р.М. Скриньковський, М.І. Шатерніков, І.І. Яцкевич та ін. Удосконалення судової системи, підвищення ефективності здійснення правосуддя передбачає не лише подальший розвиток системи гарантій діяльності суддів, а й відповідно доцільність проведення теоретико-прикладних досліджень у цьому напрямі.

Мета статті. Метою статті є дослідження гарантій як елементу правового статусу судді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснення правосуддя, як жодна інша державна діяльність, пов'язана з особистістю носія судової влади. Традиційно основи статусу суддів в юридичній літературі зводять до сукупності положень Конституції України стосовно їх незалежності, незмінності та недоторканності.

Статус судді визначається Конституцією України для того, щоб гарантувати здійснення правосуддя незалежним і безстороннім судом [1]. Суспільство та держава, пред'являючи до судді і його професійної діяльності високі вимоги, мають право та зобов'язані забезпечити додаткові гарантії належного здійснення діяльності з відправлення правосуддя, що дозволяє зберігати довіру до незалежності та неупередженості. Зокрема, основні принципи і методи утвердження незалежності суддів зазначені в Рекомендації № (94) 12 державам-членам щодо незалежності, дієвості та ролі суддів [2, с. 177].

На конституційно-правовому рівні встановлені вимоги до кандидатів у судді, що визначають значимі для суспільства та держави якості особистості судді, заходи захисту від різного роду посягань і гарантій, спрямовані на забезпечення незалежності судді та на забезпечення заходів виключення впливу на органи судової влади з боку органів інших гілок державної влади. Конституція визначає зміст законодавства, що розвиває ці конституційні положення.

Статус судді є не особистим привілеєм, а засобом, покликаним забезпечувати кожному захист

прав і свобод правосуддям. Статус судді є гарантією загального конституційного статусу особи та підлягає конституційно-правовому захисту, рівень якого не може знижуватися відносно досягнутого.

Дана вимога прямо закріплена в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», згідно якого в Україні не можуть видаватися закони та інші нормативно-правові акти, що скасовують або применшують самостійність судів, незалежність суддів, у тому числі гарантії матеріального та соціально-побутового забезпечення [3]. Однією з основних причин проведення двох останніх судових реформ в Україні (2015 і 2019 рр.) була необхідність забезпечення самостійності судової влади, що видається неможливим без незалежних судів і неупереджених суддів [4, с. 140].

Щомісячна грошова винагорода і щоквартальне грошове заохочення суддям не можуть бути зменшені протягом усього часу перебування на посаді. З цього виходить і законодавець в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», положення якого, засновані на Конституції України, є базовими, який виключає у ході конкретизації та розвитку обмеження або зниження рівня встановлених гарантій. Не вимагає також пояснень необхідність всебічного забезпечення виконання суддею покладених на нього державних обов'язків.

Але одночасно статус судді визначає особливе становище у суспільстві як громадянина. Саме це особливе становище, по суті, є гарантією забезпечення тих його прав і обов'язків, які суддя реалізує, безпосередньо здійснюючи правосуддя, здійснюючи владні правомочності [5]. З цієї точки зору, статус судді — це такий стан, стан громадянина, наділеного суддівськими повноваженнями, при якому ніщо не може перешкодити йому вершити правосуддя, керуватися лише Конституцією та законом. Це також передбачає необхідність особливої поведінки судді не тільки у суддівській мантії, а й протягом всього життя. Навіть, виступаючи в особистій якості як громадянин, суддя не має права представляти державні чи громадські органи, політичні партії та рухи, підприємства, установи та організації, посадових осіб, державні та територіальні утворення, соціальні групи.

У юридичній літературі зазначається, що вимагають більш чітких законодавчих гарантій принципи незмінності та недоторканності судді. Необхідно конституційно закріпити норму про те, що суддя не може бути притягнутий до відповідальності за висловлену думку при розгляді конкретної справи, а також встановити випадки та процедури позбавлення недоторканності судді. У багатьох демократичних державах, де судова гілка влади має свої давні традиції, панує загальне розуміння того, що тлумачення та застосування закону суддею не підлягає дисциплінарній перевірці, оскільки це прерогатива процесуального контролю, здійснюваного в межах апеляційного, касаційного чи іншого процесуального перегляду судового рішення [6, с. 64].

Видається логічним конституційно закріпити принцип самоврядування суддівського співтовариства зі встановленням видів і повноважень органів, утворених судовою владою у цих цілях, оскільки це важливий елемент в організації діяльності, у встановленні та припиненні повноважень носія судової влади. Без цього конституційно закріпленого «стану» суддя не може чинити правосуддя.

Суддя покликаний здійснювати повноваження незалежно від будь-яких сторонніх впливів. Водночас слід зазначити, що головним елементом особливого правового статусу судді, основною умовою життєдіяльності самостійної і авторитетної судової влади, що неупереджено здійснює правосуддя та надійно захищає права та законні інтереси особи, є незалежність судді. Без незалежного суду не може бути справедливої судової влади, а також належного забезпечення прав людини.

Однак конституційна категорія «незалежність судді» так само, як і категорія «самостійність» органів судової влади, не розкривається у Конституції України і у Законі України «Про судоустрій і статус суддів». У ст. 126 Конституції України декларується, що судді незалежні та підкоряються тільки Конституції України та закону.

При винесенні судового рішення суддя зобов'язаний щодо принципу незалежності діяти в умовах, що виключають сторонній вплив на свободу волевиявлення, не має права запитувати або отримувати вказівки з питань, прийнятих до попереднього вивчення, чи тих, що розглядаються судом.

Принцип незалежності суддів і підпорядкування тільки закону тісно пов'язаний з принципом рівності всіх перед законом і судом. Тільки незалежний суд здатний забезпечити справжню рівність всіх перед законом і судом. Правові аспекти забезпечення незалежності суддів закріплені на рівні конституційних норм та принципів і в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Зовнішніми заходами впливу можна лише зламати або підтримати цю властивість особи — але не можна змусити здобути незалежність при її відсутності. У цьому полягає складність відбору кадрів у суддівське співтовариство.

Ми можемо тільки говорити та міркувати про наявність даної якості у суддів як носіїв державної влади, спираючись на емпіричні показники. З іншого боку, організаційно-правовими заходами можна підтримати та розвинути у конкретного судді почуття незалежності. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» декларує такі положення.

На думку В.М. Кравчука, з врахуванням специфіки конституційно-правового регулювання, конституційно-правовий статус суддів розглядається як система суспільних відносин, що виникають

у зв'язку з організацією та здійсненням судової влади суддями, яку можна визначити, як особливий предмет конституційно-правового регулювання у сфері правосуддя; як інститут конституційного права, що об'єднує як матеріальні, так і процесуальні норми, пов'язані з реалізацією суддями їхніх прав та обов'язків; як врегульована нормами конституційного права та втілена у певні форми діяльність суддів щодо реалізації ними судової влади [7, с. 13].

Обсяг конституційно-правового регулювання статусу суддів значно перевищує обсяг конституційно-правового статусу Президента України, депутата Верховної Ради України, що принципово відрізняє правовий статус суддів від статусу названих осіб, які, згідно з Конституцією, так само володіють недоторканністю.

Законодавство не встановлює жодних обмежень на зайняття посади Президента України, депутата Верховної Ради України при наявності родинних зв'язків кандидата з особами, які перебувають на підлеглих (або навпаки на вищих) посадах; не встановлює ніяких обмежень громадянських прав громадянина при виході з зазначених посад у відставку.

Конституція України встановивши, що судді незалежні і підкоряються тільки Конституції і закону, визначила категорію «незалежність» як властивість, що відноситься до носія судової влади — громадянина, наділеного суддівськими повноваженнями. Зміст принципу незалежності судді законодавець визначив у Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Незалежність судді забезпечується: передбаченими законом процедурами здійснення правосуддя; забороною, під загрозою відповідальності, втручанням у діяльність зі здійснення правосуддя; встановленим порядком зупинення та припинення повноважень судді; правом судді на відставку; недоторканністю судді; системою органів суддівського співтовариства; наданням судді за рахунок держави матеріального та соціального забезпечення, відповідного статусу; тим, що суддя не зобов'язаний давати пояснення по суті розглянутих справ або справ, що перебувають у провадженні, представляти їх для ознайомлення інакше, ніж у випадках та порядку, передбачених процесуальним законом.

До цього необхідно додати, що незалежність судді забезпечується ще встановленим порядком відбору претендентів на посаду судді та призначення на цю посаду, порядком просування по службовій кар'єрі. У цьому полягає глибокий зміст, бо незалежність судді це якість особистості, а не професії, посади. Суддя як особистість не може бути незалежний, якщо в чомусь, навіть за межами професійної діяльності, він залежний. Одночасно законодавець встановив підзвітність суддів діяльності зі здійснення правосуддя.

У Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки зазначено, що незалежне та неупереджене правосуддя є запорукою сталого розвитку суспільства і держави, гарантією додержання прав і свобод людини та громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави, зростання добробуту та якості життя, створення привабливого інвестиційного клімату, своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права [8].

При визначенні правового статусу судді необхідно вирішити, що первинним у забезпеченні незалежності громадянина, який наділяється суддівськими повноваженнями, є особисті якості або правове становище посади. Особистість, наділена суддівськими повноваженнями, — унікальне явище. Щодо особливого становища у суспільстві, то це громадянин з особливим обмеженим цивільно-правовим статусом, з іншого — у системі державної служби особа, наділена владними повноваженнями по відношенню до суспільства та до державної влади. Суддя знаходиться одночасно у системі державної влади та суспільстві і над державною владою та суспільством.

Незалежність судді як статусна характеристика це здатність особи, наділеної суддівськими повноваженнями, додержуватися присяги судді, здійснювати неупереджено та професійно правосуддя незалежно від спроб впливу учасників судового процесу, представників інших гілок державної влади, політичних, економічних, кримінальних кіл, підкоряючись тільки Конституції України та закону.

Незалежність судді визначається рівнем самосвідомості суб'єкта, проявляється як внутрішня властивість, яка виховує в процесі формування людини особистість. Це головний елемент особливого правового статусу судді, основна умова діяльності самостійної і авторитетної судової влади щодо захисту прав і законних інтересів особи.

Ні державно-правовими способами, ні громадськими заходами не можна забезпечити незалежність, якщо людина внутрішньо не готова до свободи та незалежності. Аналіз законодавства показує, що законодавець, визначаючи систему принципів діяльності судової влади, не надав однозначно певного місця принципу незалежності суддів.

На думку О. В. Горецького, питання забезпечення та дотримання гарантій незалежності суддів в Україні є достатньо проблемним, адже, з одного боку, збільшується кількість випадків втручання в діяльність суддів, впливу та тиску, про що свідчить статистика з повідомлень суддів про таке втручання, а з іншого боку, зростає кількість кримінальних справ, порушених проти суддів за фактом прийняття завідомо незаконного рішення та хабарництва [9].

У законодавстві про судову владу правові аспекти забезпечення конституційних гарантій діяльності суддів по здійсненню правосуддя закріплені на рівні конституційних норм-принципів.

Аналіз чинного законодавства показує, що держава встановлює сукупність гарантій діяльності судді щодо здійснення правосуддя та законодавчо закріплює заходи забезпечення прав і обов'язків зі здійснення правосуддя, які можна розділити на три групи:

– гарантії процесуальної діяльності судді — носія судової влади, суб'єкта судового процесу. Це професійна компонента статусу судді, що забезпечується процесуальними гарантіями;
– організаційно-правові гарантії діяльності судді як особи, яка заміщує державну посаду України і є членом суддівського співтовариства. Це службова компонента статусу судді, що забезпечується організаційно-правовими гарантіями заміщення державної посади, важливе значення в якій має суддівська службова кар'єра;
– соціально-правові гарантії судді як громадянина з особливим правовим статусом, обмеженого у цивільних правах законодавством про статус суддів і займає відокремлене положення у суспільстві. Це соціально-правова компонента статусу судді, що забезпечується соціально-правовими гарантіями незалежності чинного судді та судді у відставці.

Гарантії процесуальної діяльності судді — це встановлена законом процедура здійснення правосуддя, що передбачає повну свободу та незалежність судді як носія судової влади у межах судового процесу; заборона під загрозою відповідальності втручання у діяльність зі здійснення правосуддя. Процесуальні гарантії судді вивчаються та визначаються у процесуальних галузях права та щодо єдності статусу суб'єкта судового процесу в одноосібній або колективній формі, який не залежать від того, яку конкретну суддівську посаду займає суддя у суддівському корпусі даного суду.

Організаційно-правові гарантії діяльності судді як особи, що заміщує державну посаду державної служби — це встановлений законом порядок відбору кандидатів на державну посаду державної служби — посаду судді, порядок проходження суддею державної служби — службова суддівська кар'єра, порядок та підстави притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності, застосування оперативно-розшукових заходів, обмеження громадянських прав і свобод.

Соціально-правові гарантії діяльності судді — це встановлений законом особливий порядок забезпечення життєдіяльності громадянина, наділеного суддівськими повноваженнями, і членів його сім'ї у період здійснення ним суддівських повноважень та при відході у відставку: недоторканність судді; законодавче регулювання державного страхування життя та здоров'я суддів і членів їх сімей; надання судді за рахунок держави матеріального та соціального забезпечення, відповідного високому статусу; право судді на відставку та відповідне матеріальне та соціальне забезпечення в цей період.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» встановлено, що гарантії незалежності судді, включаючи заходи правового захисту, матеріального та соціального забезпечення, поширюються на всіх суддів в Україні і не можуть бути скасовані та знижені іншими нормативно-правовими актами.

Будь-яке втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя переслідується законом.

Висновки і пропозиції. Правові гарантії — це правові засоби, виражені в нормативно-правових приписах, реалізація яких може забезпечити або забезпечує можливість реалізації інших нормативно-правових приписів. Правові гарантії виконують регулятивну, охоронну і забезпечувальну функції в системі правового регулювання. Підставою класифікації правових гарантій повинен бути тип їх зовнішнього вираження, тобто тип нормативно-правового припису. Можна виділяти гарантії, закріплені в нормативно-правових приписах, що виражають норми права, та гарантії, закріплені в нормативно-правових приписах, які не виражають норми права.

Законодавець суттєво розширив гарантії незалежності судді, винісши її за рамки здійснення правосуддя, поширивши на всю життєдіяльність особи, наділеної суддівськими повноваженнями. Для забезпечення реальної незалежності судді-громадянина у суспільстві та структурах державної влади необхідно, щоб гарантії незалежності поширювалися на всі сфери життєдіяльності, важливу роль у цьому відіграють соціально-правові гарантії судді-громадянина.

Незалежність судді як статусна характеристика — це здатність особи, наділеної суддівськими повноваженнями, дотримуватися клятви судді, чесно та сумлінно виконувати обов'язки, здійснювати правосуддя, підкоряючись тільки закону, бути об'єктивним і справедливим. Для цього держава гарантує громадянину забезпечення належних умов життя, роботи та відпочинку, що відповідають рівню судді в ієрархії державних посад, ступеню відповідальності за рішення, що приймаються іменем України, забезпечує захист особи від політичного, економічного, адміністративного та кримінального впливу.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (із змінами і доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звертання: 20.03.2021 р.).

2. Скрипченко В.О. Незалежність суддів як гарантія законності в адміністративному судочинстві // Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 176–178. doi: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/42

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами і доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звертання: 20.03.2021 р.).

4. Чорна С.З. Принцип самостійності як важливий конституційний принцип організації та діяльності судової влади в Україні // Право і суспільство. 2020. № 2. С. 135–140. doi: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.22

5. Правовий статус судді // Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. URL: https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyy-status-suddi (дата звертання: 20.03.2021 р.).

6. Антонюк Н., Верба-Сидор О., Пашук Т., Рабінович С. Незалежність і дисциплінарна відповідальність суддів: міжнародні стандарти й національна практика: монографія. Львів: Видавництво БФ «Медицина і право», 2020. 249 с.

7. Кравчук В.М. Теоретичні основи конституційно-правового статусу суддів в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.02. Ужгород, 2020. 35 с. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/30793 (дата звертання: 20.03.2021 р.).

8. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/2312021-39137?sv (дата звертання: 20.03.2021 р.).

9. Горецький О. Незалежність суддів vs безкарність суддів: як знайти баланс // Юридична Газета online, 03 грудня 2019 року. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/nezalezhnist-suddiv-vs-bezkarnist-suddiv-yak-znayti-balans.html (дата звертання: 20.03.2021 р.).

References

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254к/96-BP (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (data zvertannia: 20.03.2021 r.).

2. Skrypchenko V.O. Nezalezhnist suddiv yak harantiia zakonnosti v administratyvnomu sudochynstvi // Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2020. № 1. S. 176–178. doi: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/42

3. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. № 1402-VIII (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (data zvertannia: 20.03.2021 r.).

4. Chorna S.Z. Pryntsyp samostiinosti yak vazhlyvyi konstytutsiinyi pryntsyp orhanizatsii ta diialnosti sudovoi vlady v Ukraini // Pravo i suspilstvo. 2020. № 2. S. 135–140. doi: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.22

5. Pravovyi status suddi // Ofitsiinyi veb-sait Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. URL: https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/552-pravovyy-status-suddi (data zvertannia: 20.03.2021 r.).

6. Antoniuk N., Verba-Sydor O., Pashuk T., Rabinovych S. Nezalezhnist i dystsyplinarna vidpovidalnist suddiv: mizhnarodni standarty y natsionalna praktyka: monohrafiia. Lviv: Vydavnytstvo BF «Medytsyna i pravo», 2020. 249 s.

7. Kravchuk V.M. Teoretychni osnovy konstytutsiino-pravovoho statusu suddiv v Ukraini: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: spets.: 12.00.02. Uzhhorod, 2020. 35 s. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/30793 (data zvertannia: 20.03.2021 r.).

8. Pro Stratehiiu rozvytku systemy pravosuddia ta konstytutsiinoho sudochynstva na 2021–2023 roky: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.06.2021 r. № 231/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/2312021–39137?sv (data zvertannia: 20.03.2021 r.).

9. Horetskyi O. Nezalezhnist suddiv vs bezkarnist suddiv: yak znaity balans // Yurydychna Hazeta online, 03 hrudnia 2019 roku. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/nezalezhnist-suddiv-vs-bezkarnist-suddiv-yak-znayti-balans.html (data zvertannia: 20.03.2021 r.).

Стаття надійшла до редакції 28.06.2021

УДК 351:342.9

Луговенко Наталія Вікторівна
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та фінансів
Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Луговенко Наталья Викторовна
кандидат наук по государственному управлению, доцент,
доцент кафедры экономической теории и финансов
Учебно-научный институт «Институт государственного управления»
Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина
Luhovenko Nataliia
PhD in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of Economic Theory and Finance Department
School of Public Administration of
V.N. Karazin Kharkiv National University

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7471

НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ І ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ФУНКЦІЯ» В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

НАУЧНОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ ПОНЯТИЯ «ФУНКЦИЯ» В ПУБЛИЧНОМ УПРАВЛЕНИИ

SCIENTIFIC JUDGMENT AND PRACTICAL APPLICATION OF THE CONCEPT «FUNCTION» OF PUBLIC ADMINISTRATION

***Анотація**. Актуальність питання перерозподілу обов'язків щодо виконання державою багатьох соціально-економічних питань призводить як до перегляду її функцій, так і делегування деяких із них публічному сектору. Сучасні тенденції розвитку суспільства ведуть до зміни поглядів на таку класичну категорію як «функція».*

У статті досліджено наукові підходи до визначення поняття «функції» як категорії управління як сучасними науковцями так і засновниками управлінської науки, які вивчали теорію і історію управління в різні періоди. Автором детально проаналізовано сутність і характеристику терміну «функція» і «функціонал» в контексті державного та галузевого управління, також зроблено акцент на різних формах їх трактувань.

На підставі аналізу великої кількості визначень і формулювань даної категорії, сформульовано власне визначення функцій публічного адміністрування в соціально-економічній сфері України. Уточнено перелік головних функцій держави, виконання яких впливають на формування і розвиток сучасного українського суспільства. Відокремлено і уточнено поділ на загальні та допоміжні функції публічного адміністрування, проаналізовано їхній зміст. В процесі дослідження сформульовано і розкрито власне розуміння поняття «функція» в різних сферах управління.

В статті припущено, що функція спостереження краще за державу несе суспільство у своєму бажанні до прагнення справедливості. Запропоновано уточнення функції спостереження, як такої що витікає із контролю та аналізу. Відмічено, якщо управління має на меті кадрове наповнення і ресурсне забезпечення, то функції чітко орієнтуються з цих вимог. Аналізуючи питання функцій саме публічного адміністрування, автором зазначено, що розгляд проблем соціально-економічної сфери потребує спеціального функціоналу, який має бути осучасненим згідно ринкових вимог і зрілості суспільства.

***Ключові слова:** функції, публічне адміністрування, публічне управління, контроль.*

Аннотация. *Актуальность вопроса о перераспределении обязанностей государства по выполнению социально-экономических задач приводит как к пересмотру его функций, так и к делегированию некоторых из них публичному сектору. Современные тенденции развития общества ведут к изменению взглядов на такую классическую категорию как «функция».*

В статье исследованы научные подходы к определению понятия «функции» как категории управления современными учеными и основателями управленческой науки, которые изучали теорию и историю управления в разные периоды.

Автором детально проанализированы сущность и характеристика термина «функция» и «функционал» в контексте государственного и отраслевого управления, а также сделан акцент на различных формах их трактовок.

На основании анализа большого количества определений и формулировок данной категории, сформулировано собственное определение функций публичного администрирования в социально-экономической сфере Украины. Уточнен перечень основных функций государства, выполнение которых влияют на формирование и развитие современного украинского общества. Обособленно и уточнено разделение на общие и вспомогательные функции публичного администрирования, проанализировано их содержание. В процессе исследования сформулированы и раскрыты собственное понимание понятия «функция» в различных сферах управления.

В статье предположено, что функцию наблюдения лучше чем государство осуществляет именно общество в своем желании к стремлению справедливости. Также предложено уточнение функции наблюдения, как таковой вытекающей с контроля и анализа. Отмечено, если управление имеет такую цель как кадровое наполнение и ресурсное обеспечение, то функции должны четко ориентироваться из этих требований. Анализируя вопрос функций публичного администрирования, автором отмечено, что рассмотрение проблем социально-экономической сферы требует специального функционала, который в свою очередь должен быть осовремененным согласно рыночным требованиям и зрелости общества.

Ключевые слова: *функции, публичное администрирование, публичное управление, контроль.*

Summary. *The relevance of a question of redistribution of obligations of the state on accomplishment of social and economic tasks leads both to revision of its functions, and to delegation of some of them to the public sector. Current trends of development of society lead to change of views of such classical category as «function».*

In article scientific approaches to determination of the concept «functions» as categories of management of modern scientists and founders of managerial science who studied the theory and the history of management during the different periods are investigated. The author in details analysed essence and characteristic of the term «function» and «functionality» in the context of the public and branch management and also the emphasis on various forms of their treatments is placed.

On the basis of the analysis of a large number of determinations and formulations of this category, own determination of functions of public administration in the social and economic sphere of Ukraine is formulated. The list of the main functions of the state which accomplishment influence forming and development of modern Ukrainian society is specified. Separately also separation into the general and support functions of public administration is specified, their contents is analysed. In the course of the research are formulated and opened own understanding of the concept «function» of various spheres of management.

In article it is assumed that function of observation it is better than the state performs society in the desire to aspiration of justice. Refining of function of observation, as such following from control and the analysis is also offered. It is noted if management has such purpose as personnel filling and resource providing, then functions have to be guided accurately from these requirements. Analyzing a question of functions of public administration, the author noted that consideration of problems of the social and economic sphere demands special functionality which in turn has to be modernized according to market requirements and a maturity of society.

Key words: *functions, public administration, public management, control.*

Постановка проблеми. В останні роки в багатьох державах світу деякі функції держави переглядаються з погляду їх ефективності і прагматичності. Яскраві і вдалі соціально-економічні реформи є прикладом для розуміння суспільством своєї ролі, обов'язків і функцій, які можуть бути корисними у вирішенні питань часто затратних для місцевих бюджетів. Сьогодні відбувається стрімкий розвиток суспільних відносин, переглядається та переосмислюється як участь держави так і обов'язки суспільства у вирішення економічних і соціальним питань. Не існує більш або менш «зобов'язаних» у ставленні системи до індивідуума, або навпаки індивідуума до державної системи.

Відтак, методи і способи потребують подекуди скорочення, а коли й осучаснення. Класифікація і види функцій держави, або представників держави завжди було предметом вивчення і аналізу науковців. Особливо, коли проблеми менеджменту переходять в коло державно-приватного партнерства. можна розвивати у тих напрямках, які є пріоритетними для держави і суспільства. Обрані підходи до вивчення функціоналу керівника або управлінця завжди несуть суб'єктивний характер. Тому стаття присвячена саме вивченню різних поглядів на поняття «функція» і визначенню спільних рис або протиріч. Публічне управління і адміністрування в соціально-економічній сфері є

індикатором сталого розвитку суспільства і держави, тому питання про функції публічного управління є надзвичайно важливими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням змісту функцій управління присвячені праці багатьох дослідників в юриспруденції, зокрема праці Ю. П. Битяка [6], Є. І. Білокура [8], А. Л. Гапоненка [12], Ю. Д. Кунєва [6]; аналогічні питання щодо органів Національної поліції України та органів внутрішніх справ розглядалися В. М. Плішкіним [13], Ю. Н. Стариловим [15]. О.Ю Амосов і Н. Л Гавкалова [16], Лозинська Т. М., [1] висвітлювали ці теми в своїх роботах по державному і публічному управлінню. Крім того, не можна обійти В. Б. Авер'янова [7], Д. М. Бахраха [9], І. Л. Бородіна [11] — праці яких стали базою для аналізу теорії та методології управління.

Постановка завдання. Тематика даної публікації пов'язана із пошуком сучасних і актуальних дефініцій, та визначень, які змінюються під впливом часу і реформувань. Треба розуміти, що і етимологія поняття і історичні віхи мають певний вплив на формування поглядів науковців і дослідників в різні періоди. Для досягнення розуміння нам потрібно зробити певний екскурс в історію і прослідкувати розвиток так званих «функціонерів», починаючи з XVII сторіччя. Наступне завдання, це вивчення принципів управління, які покладені в створення системи функціональних обов'язків А. Файоля. Для створення уявлення про зміст управлінської діяльності потрібно дослідити думки вітчизняних і зарубіжних вчених, які доклали зусиль до створення методології публічного управління і визначили підходи до аналізу властивостей і понять «функція» чи «функції». Важливо також виявити типові ознаки функції як таких, і дослідити визначення і пояснення функцій у різних наукових працях. В результаті необхідно сформулювати сучасне бачення функції держави, як держави що служить інтересам народу, а звідси вийти на поняття «державний сервіс» і «адміністративна послуга».

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне управління стало об'єктом наукового інтересу у 17 сторіччі. Риторика питання щодо первинності формування ідей управління суспільством і формування певної системи державне управління є актуальним і сьогодні. Ці питання викликали розуміння взаємодії суспільної та приватної сфери, які тільки починали з'являтися, а теоретичні обґрунтування цих процесів зумовили появу визначень, термінології і форм.

Функції як категорії управління поставили питання природи їх виникнення і сфер застосування. Зрозуміло, що ідеальним, як його можна було б назвати у всі часи був би стереотип вищого керівника, у вигляді монарха. Монарх, як представник найвищої сили на землі, має владу, силу і обов'язки перед своїм народом. Ці незаперечливі ресурси давали монарху право на здійснення дій, які за його розумінням він може застосовувати у різних ситуаціях.

У середині XVII сторіччя фон Зекендорф (Німеччина) у своїх працях здійснив першу спробу докладно розглянути сутність і зміст різних видів адміністративної роботи. Як викладено в роботі групи українських науковців практика спеціального призначення службовців привела до появи нової науки — камералістики, а тому майбутні так звані функціонери отримували фахову освіту до того як почнуть працювати на благо держави. Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, А. Фергюсон, А. Сміт та багато інших мислителів висвітлювали в своїх роботах важливі питання теорії державного управління. Розуміючи тенденції того часу, вже тоді було визнано силу верховенства суспільства над державою, і що означало початок періоду від невтручання до скорочення повноважень держави у сфері управління справами і розвитком суспільства [1, с. 36].

Велика заслуга в розробці цієї проблематики належить класичній (адміністративній) школі, відомими представниками якої були А. Файоль, Л. Урвік, Л. Уайт. А. Файоль виділив шість основних груп функцій управління: технічні, комерційні, фінансові, страхові, облікові й адміністративні. Причому серед них адміністративним функціям він надавав визначальне значення, вважаючи, що саме вони виконують завдання розробки загальної програми діяльності організації, підбору кадрів, координації зусиль різних підрозділів. Наведені нижче функції стали віддзеркаленням принципів управління, які А. Файоль вкладав в свою *теорію адміністрації,* будучи переконаним у тому, що запропоновані основоположення універсальні для всіх сфер економіки [2, с. 51].

- Розпорядчо-регламентаційна функція — спрямована на встановлення порядку діяльності органів влади, місцевого самоврядування, громадських організацій окремих громадян. Це організаційна функція.
- надання публічних послуг або надання їх через відповідні інституції — забезпечення населення послугами неринкового характеру за бюджетні кошти; ця функція, до речі, є аналогом адміністративної послуги;
- господарчо-регулятивна функція — спрямована на регулювання господарської діяльності з допомогою дозволів, ліцензій тощо, а також участі держави в економічному житті; є також аналогом адміністративної послуги;
- організаційна функція — дозволяє координувати і узгоджувати діяльність влади і суспільства у всіх сферах публічного життя за виконавцями, термінами і ресурсами;
- управління публічним майном — здійснюється з метою найефективнішого його використання, тобто максимально прагматично;

- експертна функція — полягає у проведенні експертизи проектів щодо їх безпечності, екологічності тощо. Сьогодні науковці називають її обліковою;
- контрольна функція — здійснюється з метою нагляду за процесом діяльності [3, с. 526].

Ми вважаємо, основний функціонал закладений саме в цих основних функціях.

Під час дослідження наукових праць, які останнім часом все більше повторюють один одного було помічено, що функціонал Файоля є основним для багатьох сфер економіки і суспільного життя. Дослідження у галузі загальної теорії управління, менеджменту, державного управління, соціології, публічного адміністрування, адміністративного права говорить, що, класифікуючи функції державного і публічного управління вчені дотримуються наступних точок зору.

Енциклопедичний словник з державного управління надає наступне визначення функції: «...функція це сукупність однорідних спеціалізованих робіт (дій, операцій), здатність реалізації яких підтримується в організації, обов'язок, або здатність оператора (технічного об'єкта або людини) виконувати яку-небудь операцію...» [4, с. 745].

Велика кількість наукових праць, де досліджено поняття функції в контексті процесів державного та галузевого управління, в основному в юриспруденції. У Бугайчука К. Л можна знайти наступне визначення: «... узагальненому вигляді під функцією управління розуміється спеціалізована частина управлінських дій, які можна охарактеризувати як типові, регулярні та стабільні види діяльності суб'єкта управління, що відрізняються однорідністю цілей або дій...» [5, с. 113]. Юристи в своїх дослідженнях стверджують, що функції державного управління — це об'єктивно зумовлені необхідністю видів владних, організаційних та регулювальних засобів впливу держави на більшість неринкових об'єктів. Вони є основою змісту управлінської діяльності, які несуть об'єктивний, універсальний характер, притаманних для всіх управлінських зв'язків, зумовлені певними конкретними цілями управління, є відносно самостійними та однорідними, здійснюються від імені держави відповідними органами (посадовими особами), мають державно-владний, організуючий характер, реалізуються в процесі управлінської діяльності і спрямовані на розвиток та забезпечення життєво необхідних потреб об'єкта управління [6, с. 129–130].

На думку відомого вченого В. Б. Авер'янова: «... функції слід розуміти як складники змісту управлінської діяльності, що відображають окремі напрями (види) цієї діяльності, включаючи відносно самостійні групи якісно однорідних дій керуючого суб'єкта...» [7, с. 17].

Є. І. Білокур надає нам таке визначення: «..відносно самостійні та однорідні складові змісту державно-управлінської діяльності, які відображають окремі напрями цієї діяльності, здійснюються уповноваженими органами (посадовими особами) державного управління і спрямовані на забезпечення виконання цілей і завдань державного управління» [8, с. 166].

Тож, ми можемо привести до загального угрупування наступні типові ознаки функцій як таких:
– напрями керуючого та організуючого впливу;
– об'єктивнсть і універсальність характеру;
– державно-владні риси характеру;
– відносна самостійність та однорідність;
– здійснюються від імені держави;
– спрямовані на досягнення цілей максимально прагматично і ефективно.

Д. М. Бахрах зазначає, функція розуміється у наступних двох тезах:

1. Функція пов'язується з об'єктом адміністративного впливу (предметний підхід). Відповідно, розрізняють такі функції державної адміністрації: забезпечення безпеки особистості, суспільства, держави, забезпечення розвитку економіки, здійснення адміністративно-господарської діяльності, забезпечення реалізації соціальної політики держави;

2. Функція це один із загальних способів організації і адміністративного впливу влади на керовані об'єкти (т.з інструментальний підхід). У літературі їх часто називають загальними функціями [9, с. 166].

Ці підходи звичайно є актуальними для відношень вертикальної системи управління і довгий час відповідала характеру тої політики, що здійснювалась державою через державне управління. Зараз, коли важливим елементом будь-яких відносин є паритетність держави, ринку і суспільства, публічність і передачу багатьох повноважень ринковим суб'єктам, інструментальний і предметний підходи можна доповнити інституційним підходом.

В наших попередніх дослідженнях, ми зупинялись на трьох підходах, які використовуються під час дослідження основ і принципів публічного управління. Так, ми дійшли висновку, що під час вивчення поведінки індивіда, ринково-ліберальній підхід найбільш інформативний. В сучасних моделях менеджменту саме індивід є головним споживачем послуги (або клієнтом).

Ліберально-комунітаріаністський підхід широко застосовується в концепції «політичних мереж» і має вплив на розвиток двосторонніх відносин між політичними інститутами держави і суспільством.

Ці підходи конкурують на практиці чи в середині окремої сфері або цілої країні. Тож, теоретичні засади публічного адміністрування сьогодні, це аналіз, переосмислення і уточнення головних функцій держави як головного учасника організації будь-якої системи, і стабільності суспільства в цілому [10, с. 14].

Дослідження численних наукових праць розкривають широту і всебічне використання визначень

і пояснень функцій в різних сферах управління, це дозволяє вченим, які дотримуються різних точок зору і знаходити крім того і багато спільного.

Так у І.Л. Бородіна, функції публічного управління загальні, а саме: «...властиві всьому управлінському процесу для всіх рівнів управлінських структур...вони відображають найбільш об'ємні завдання процесу публічного управління. До них належать: прогнозування, планування, регулювання, координація, облік та контроль... [11, с. 27]. Хотілося б уточнити, що «спостереження» є частиною попереднього аналізу, і від нього залежить об'єктивність аналізу, це так звані тенденції, які можна спрогнозувати з аналізу спостережень (за конфліктами, окремими подіями, тощо). *Функцію спостереження краще за державу несе суспільство у своєму бажанні до прагнення справедливості.*

Ю.П. Битяк також відмічає, що: «...загальними функціями державного управління є прогнозування, планування, організація, регулювання, координація, облік та контроль...» [6, с. 131–132]. І.Є. Білокур виводить поняття внутрішньо орієнтованих функцій: організація, керування (управління), розпорядження, планування, координація, контроль та кадровий менеджмент [8, с. 146–147]. А.Л. Гапоненко вважав, що крім вище зазначених можна додати комунікацію і прийняття рішень [12, с. 22]. Ю.Д. Кунєв відзначає, що під визначення управлінських функцій підпадають тільки загальні функції управління: аналіз, прогнозування, планування, організація, регулювання, контроль. Крім названих, слід виділити: облік, мотивацію, роботу з кадрами, координацію, аналіз проблем, прийняття рішень тощо, але ці функції не відповідають визначенню загальних функцій або вже є складниками перелічених. Так у В.М. Плішкіна виникає ідея упорядкувати функції управління призначені для управлінської діяльності аналіз, прогнозування, планування, організацію, регулювання, контроль [13, с. 88–89].

В роботі В.Д. Чернадчук зустрічається поділ на вже відомі групи, загальні, спеціальні та допоміжні. З його точки зору на першому місці має стояти інформаційна функція і це важливо, а вже потім — прогнозування, планування, організаційна, регулювання, координаційна, обліку та контролю [14, с. 202].

Ми окреслили для себе такі три основні групи функцій, які, до речі, мають на меті кадрове наповнення і ресурсне забезпечення. Тож, перша група — функції орієнтування системи (прогнозування, планування, нормативне регулювання, методичне керівництво); друга — функції забезпечення системи (кадрова, матеріально-технічного забезпечення, фінансування, організаційно-структурного забезпечення, інформаційного забезпечення); і третя — функції оперативного управління системою (безпосереднє регулювання діяльності, обліку, контролю, оцінки (всієї роботи, окремих працівників, виконання конкретних завдань) [15, с. 174].

Підходячи до питання щодо функції публічного адміністрування, ми маємо певний погляд на сфери проблем, інструментом вирішення яких і є загальний, спеціальній і інституційний функціонал саме публічного адміністрування, а саме:

- визначення, формулювання та ранжування суспільних проблем є прерогативою держави і суспільства, тож функції будуть різними по формі, і однорідними за метою;
- визначення підходів до вирішення проблем, що виникають у «трикутнику» «влада — бізнес — громадяни»;
- формування адміністративних структур, що характерні до адаптивного типу щодо вирішення проблем;
- розробка нормативних документів та плану дій щодо вирішення суспільно значущих проблем;
- організація функціонування механізмів публічного адміністрування;
- реалізація публічного контролю;
- оцінка ефективності та результативності публічного адміністрування [15, с. 9].

Зважаючи на мету визначається і формальна систематизація функцій публічного управління. Науковці вважають доречною таку систематизацію: в залежності від об'єкту управління, і від кінцевого результату. Далі, їх можна логічно розділити на внутрішні функції (управління всередині системи) і зовнішні функції (вплив на об'єкти управління). А також по характеру — економічні, соціальні, соціально-виховні і т.п. В літературі ж традиційним і класичним залишається їх поділ на загальні, спеціальні і допоміжні.

Спеціальні функції публічного управління визначають обставини та умови публічного управління. Для них є характерним специфічна дія того чи іншого суб'єкта або об'єкта публічного управління. Допоміжні функції забезпечують реалізацію основних і загальних функцій, їх ефективність залежить від ефективності управлінської діяльності взагалі. Так, діловодство, кадри, матеріально-технічна діяльність, фінансова діяльність є допоміжними функціями публічного управління. Від їх грамотної і своєчасної реалізації залежить ефективність управлінської діяльності в цілому. Всі функції публічного управління, на практиці, взаємодіють між собою та разом створюють єдину систему впливу суб'єкта на об'єкт публічного управління.

Висновки. В останні роки активно розвиваються нові форми співвідносин, кооперацій, корпорацій між державой і бізнесом, бізнесом і суспільством. Розвиток суспільства веде до перерозподілу обов'язків щодо багатьох соціальних та економічних питань. Нові форми відносин, новий рівень діалогу в тріаді держава-ринок-суспільство створює

умови для перегляду методів, функцій і способів реалізації публічного управління сьогодні. Так, методи і способи потребують уточнення і осучаснення з погляду на стрімкий розвиток суспільства. Ми розуміємо, що перелік функцій можна розвивати у тих напрямках, які є пріоритетними для держави і суспільства, однак багато функцій не відповідають стану і швидкості з якою розвиваються публічні процеси в Україні.

В результаті аналізу встановлено, що класифікація функцій може бути як широкою так і вузькою, все залежить від того, яка стоїть мета. Більш поширений і природний поділ функцій, обумовлений особливостями дії всіх суб'єктів управління, відбувається усередині цих сфер управління завдяки допоміжним функціям. Важливим призначенням функцій є забезпечення ієрархії обслуговування загальних і спеціальних функцій, саме за їх допомогою створюють необхідні умови для ефективної діяльності управлінських структур. Далі, функція спостереження є важливою при складанні аналізу і прогнозування тенденцій. Функцію спостереження ефективніше за державу реалізує суспільство через участь у прийнятті рішень, у своєму природньому бажанні до прагнення справедливості.

Визначено, що наведений поділ функцій державного управління має умовний характер, тому що на практиці вони часто перетинаються або виходять одна з іншої. Крім того, функції управління взаємодіють між собою, інколи не непомітно переходячи із однієї форми впливу в іншу, і тим самим створюють весь процес управління.

Виходячи з того, що публічне управління як процес здійснюється державними і недержавними суб'єктами. Їх діяльність заповнена змістом, який відповідає головній меті, і чітко розмежованому функціоналу. Тож, мета будь-якої діяльності це — це отримання результатів в процесі публічного управління. За своїм змістом результати носять об'єктивний характер та обумовлені матеріальними і організаційно–правовими умовами управлінських процесів. Функції, як будь-який інструментарій, відповідають поставленим завданням. Тобто, зміст кожної функції наповнений тими характерними діями, які націлені на досягнення результату.

Характерною рисою багатьох наукових розробок є висновок, що функції носять самостійний, об'єктивний та універсальний характер і використовуються в різних сферах, і в тому числі у публічному управлінні. Вони є взаємопов'язаними і часто взаємозалежними.

Встановлено, що функції публічного управління здійснюються через форми і методи публічного управління, при чому форми публічного управління — це зовнішнє вираження практичного функціонування органів публічного управління. Кожна функція, її зміст визначається метою, яка стоїть перед кожним органом публічного управління та державою в цілому.

Удосконалено підходи до визначення функцій Д.М. Бахраха, де додано власне бачення третього, інституційного підходу до розробки функціоналу публічного управління.

Залишилось недостатньо вивченим питання, чи є адміністративна послуга дійсно однією з функцій публічного управління, як це визначалось в деяких роботах науковців, і чи є адміністративна послуга окремою функцією, а не однорідним функціоналом спеціальних функцій, але це буде об'єктом наших подальших наукових розробок в даній сфері.

Література

1. Кальниш Ю.Г., Лозинська Т.М., Тимцуник В.І. Публічне управління та адміністрування: навчальний посібник. Полтава: Полтав. держ. аграр. акад., 2015. С. 36.

2. Баєва О.В., Лазоренко Л.В., Новальська Н.І. Менеджмент і адміністрування: в 2 ч. Ч. 1. Історія менеджменту. Теорія організацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Баєвої О.В., Новальської Н.І. Київ, 2017. 336 с.

3. Философский словарь / под. ред. И.Т. Фролова. 5-е изд. М.: Политиздат, 1986. 590 с.

4. Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.

5. Бугайчук К. Функції публічного адміністрування в органах Національної поліції України: поняття та класифікація. Підприємництво господарство і право. 2018. № 5. С. 112–117.

6. Адміністративне право: підручник / за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Х.: Право, 2010. 624 с.

7. Аверьянов В.Б. Функции и организационная структура органа государственного управления. К.: Наук. думка, 1989. 150 с.

8. Білокур Є.І. Функції державного управління: поняття, особливості, правове регулювання: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 Одеса, 2015. 194 с.

9. Бахрах Д.Н. Административное право России: учебник / Д.Н. Бахрах, С.Д. Хазанов, А.В. Демин. Москва, 2002. 623 с.

10. Луговенко Н.В., Коваленко Н.В. Публічне управління як форма сучасної комунікації держави, суспільства і бізнесу. Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека». 2021. № 3. URL: https://doi.org/10.25313/2617-572X-2021-3-7367 (дата звернення 5.08.2021)

11. Бородін І.Л. Функції публічного управління. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2014. № 3. С. 24–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_3_7

12. Гапоненко А.Л. Теория управления: учебник и практикум для академического бакалаврата. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 2015. 336 с. URL: http://urss.ru/PDF/add_ru/196213–1.pdf (дата звернення 5.08.2021)

13. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: підручник / за ред. Ю.Ф. Кравченка. Київ, 1999. 702 с.

14. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Чернадчук Т.О. Основи інвестиційного права Укра їни: навчальний посібник / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос, Т.О. Чернадчук. 2-ге вид., перероб. і доп. Суми, 2005. 384 с. URL: https://buklib.net/books/37105/ (дата звернення 5.08.2021)

15. Амосов О. Гавкалова Н. Публічне адміністрування в Україні: зв'язок з архетипами та пріоритети розвитку. Публічне управління: шляхи розвитку: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 листоп. 2014 р.). Київ, 2014. Т. 1. 150 с.

References

1. Kalnysh Yu.G., Lozynska T.M., and Timtsunyk, V.I. (2015) Publichne upravlinnia ta administruvannia [Public Administration and Administration]. Poltava state agrar Acad., Poltava.

2. Baieva O.V., Lazorenko L.V., Novalska N.I. (2017) Menedzhment i administruvannia [Management and administration: in 2 Parts — Part 1. — History of management. Theory of the organizations]. Kyiv.

3. Frolova Y.T. (1986) Fylosofskyi slovar [Philosophical dictionary]. Moscow: Politizdat

4. Kovbasiuk Yu. V., Troshchynskyi V.P., Surmin Yu. P. (2010) Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic dictionary of public administration]. Kyiv: NADU.

5. Buhaichuk K. (2018) Funktsii publichnoho administruvannia v orhanakh Natsionalnoi politsii Ukrainy: poniattia ta klasyfikatsiia [Functions of public administration in bodies of National police of Ukraine: concept and classification]. Entrepreneurship economy and right, Vol. 5, pp. 112–117.

6. Bytiak Yu. P., Harashchuk V.M., Zui V.V. (2010) Administratyvne pravo [Administrative law]. Kharkiv: Pravo.

7. Averianov V.B. (1989) Funktsyy y orhanyzatsyonnaia struktura orhana hosudarstvennoho upravlenyia [Functions and organizational structure of state body]. Kyiv: Nauk. Dumka.

8. Bilokur Ye. I. (2015) Funktsii derzhavnoho upravlinnia: poniattia, osoblyvosti, pravove rehuliuvannia [Functions of public administration: concept, features, legal regulation] (PhD Thesis), Odesa.

9. Bakhrakh D.N. (2002) Admynystratyvnoe pravo Rossyy [Administrative law of Russia]. Moskva.

10. Luhovenko N.V., Kovalenko N.V. (2014) Publichne upravlinnia yak forma suchasnoi komunikatsii derzhavy, suspilstva i biznesu [Public management as form of modern communication of the state, society and business]. Publichne administruvannia ta natsionalna bezpeka [Public administration and national security] (electronic journal), Vol. 3. Available at: https://doi.org/10.25313/2617-572X-2021-3-7367 (accessed 5 August 2021)

11. Borodin I.L. (2014) Funktsii publichnoho upravlinnia [Functions of public management]. Legal messenger. Air and space law, Vol.3, pp. 24–29. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_3_7 (accessed 5 August 2021).

12. Haponenko A.L. (2015) Teoryia upravlenyia: uchebnyk y praktykum dlia akademycheskoho bakalavrata [Management theory: the textbook and a practical work for the academic bakalavrat]. Moskva.

13. Plishkin V.M. (1999) Teoriia upravlinnia orhanamy vnutrishnikh sprav [Theory of management by Internal Affairs]. Kyiv.

14. Chernadchuk V.D., Sukhonos V.V., Chernadchuk T.O. (2005) Osnovy investytsiinoho prava Ukrayiny [Bases of the investment right of Ukraine]. Sumi.

15. Amosov O. Iu., Havkalova N.L. (2014) Publichne administruvannia v Ukraini: zviazok z arkhetypamy ta priorytety rozvytku [Public administration in Ukraine: communication with archetypes and development priorities]. Proceeding of the Publichne upravlinnia: shliakhy rozvytku (Ukraine, Kyiv, November 29, 2014), Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2021

УДК 351

Прав Роман Юрійович
кандидат наук з державного управління, військовослужбовець
Прав Роман Юрьевич
кандидат наук по государственному управлению, военнослужащий
Prav Roman
PhD of Science in Public Administration, Serviceman

DOI: 10.25313/2617-572X-2021-4-7440

ВПЛИВ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЄКТАХ

ВЛИЯНИЕ И ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ В СТРОИТЕЛЬНЫХ ПРОЕКТАХ

INFLUENCE AND FACTORS OF FORMATION OF PUBLIC RISK MANAGEMENT MECHANISMS IN CONSTRUCTION PROJECTS

Анотація. *Питання розвитку економіки в умовах підвищених ризиків набуває високої актуальності. Сучасні тенденції розвитку галузі будівництва, як мультиплікатора економічного розвитку держави, формують нову систему вимог до управління операційними процесами та стратегічними векторами будівельної галузі як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремих регіональних систем та окремих підприємств. Тенденції розвитку суспільства та їх вплив на формування трендів будівельної галузі були проаналізовані у статті, зважаючи на їх суттєвий вплив на формування механізмів державного управління ризиками будівельних проєктів. Серед основних тенденцій розвитку економіки було визначено процеси технологізації, що здійснюють безпосередній вплив не лише на операційні роботи по виконанню будівельного проєкту, але і впливають на формування потреб у кадрах відповідної кваліфікації, зниження потреби у робочій силі та зростання потреби у висококваліфікованих фахівцях із навиками роботи у системі інформаційних технологій та автоматизованих систем управління будівництвом. Детально розглядається технологія введення в експлуатацію модульного житла, її переваги та недоліки. Окремим трендом виділено розвиток зеленого будівництва, що є важливим фактором стало розвитку та забезпечення конкурентоздатності будівельних підприємств. Визначено новий тренд розвитку регіональних будівельних систем, а саме вихід на традиційно сегментовані регіональні ринки іноземних інвестиційних будівельних компаній, які створюють додаткові конкурентні фактори для вітчизняних підприємств. Відповідно за визначеними трендами було сформульовано систему ризиків, які є відносно новими для будівельного ринку, відповідно аналіз механізмів їх мінімізації та уникнення не був пропрацьований. У статті проводиться аналіз ризиків будівельного сектору відповідно до проведеного аналізу трендів та тенденцій розвитку будівельної галузі. За кожним блоком елементів ризиків визначено можливі форми реагування на них та попередження. Відповідно надано рекомендації щодо управління ризиками будівельних підприємств на основі попередньо проведеного аналізу. Проаналізовані ризики розглянуті з точки зору формування механізмів державної регуляторної політики з метою формування ефективної системи будівництва на державному та регіональному рівнях.*

Ключові слова: *державне управління, будівельна галузь, управління ризиками в будівництві.*

Аннотация. *Вопросы развития экономики в условиях повышенных рисков приобретают высокую актуальность. Современные тенденции развития отрасли строительства, как мультипликатора экономического развития государства, формируют новую систему требований к управлению операционными процессами и стратегическими векторами строительной отрасли, как на макроэкономическом уровне, так и на уровне отдельных региональных систем и отдельных предприятий. Тенденция развития общества и их влияние на формирование трендов строительной отрасли были*

проанализированы в статье, учитывая их существенное влияние на формирование механизмов управления рисками строительных проектов. Среди основных тенденций развития экономики были определены процессы технологизации. Они осуществляют непосредственное влияние не только на операционные работы по выполнению строительного проекта, но и формируют потребности в кадрах соответствующей квалификации, снижение потребности в рабочей силе и рост потребности в высококвалифицированных специалистах с навыками работы в системе информационных технологий и автоматизированных систем управления строительством. Подробно рассматривается технология ввода в эксплуатацию модульного жилья, ее преимущества и недостатки. Отдельным трендом выделено развитие зеленого строительства, что является важным фактором устойчивого развития и обеспечения конкурентоспособности строительных предприятий. Определен новый тренд развития региональных строительных систем, а именно выход на традиционно сегментированные региональные рынки иностранных инвестиционных строительных компаний, которые создают дополнительные конкурентные факторы для отечественных предприятий. Соответственно по определенным трендам были сформулированы системы рисков, которые являются относительно новыми для строительного рынка, соответственно был проработан анализ механизмов их минимизации и избежания. В статье проводится анализ рисков строительного сектора в соответствии с проведенным анализом трендов и тенденций развития строительной отрасли. По каждому блоку элементов рисков определены возможные формы реагирования на них и предупреждения. Согласно анализу даны рекомендации по управлению рисками строительных предприятий. Проанализированные риски рассмотрены с точки зрения формирования механизмов государственной регуляторной политики в целях формирования эффективной системы строительства на государственном и региональном уровнях.

Ключевые слова: *государственное управление, строительная отрасль, риски в строительстве.*

Summary. *The issues of economic development in conditions of high risks are becoming highly relevant. Modern trends in the development of the construction industry, as a multiplier of the economic development of the state, form a new system of requirements for the management of operational processes and strategic vectors of the construction industry, both at the macroeconomic level and at the level of individual regional systems and individual enterprises. The trend in the development of society and their influence on the formation of trends in the construction industry were analyzed in the article, taking into account their significant impact on the formation of risk management mechanisms for construction projects. Technologization processes were identified among the main trends in the development of the economy. They directly affect not only the operational work on the implementation of the construction project, but also form the need for personnel of appropriate qualifications, a decrease in the need for labor and an increase in the need for highly qualified specialists with the skills of working in the information technology system and automated construction management systems. The technology of commissioning modular housing, its advantages and disadvantages is considered in detail. The development of green construction is highlighted as a separate trend, which is an important factor in sustainable development and ensuring the competitiveness of construction enterprises. A new trend in the development of regional construction systems has been identified, namely, entry into the traditionally segmented regional markets of foreign investment construction companies, which create additional competitive factors for domestic enterprises. Accordingly, according to certain trends, risk systems were formulated, which are relatively new for the construction market, respectively, an analysis of the mechanisms for their minimization and avoidance was developed. The article analyzes the risks of the construction sector in accordance with the analysis of trends and tendencies in the development of the construction industry. For each block of risk elements, possible forms of response and warning have been identified. According to the analysis, recommendations are given for managing the risks of construction companies. The analyzed risks are considered from the point of view of the formation of mechanisms of state regulatory policy in order to form an effective construction system at the state and regional levels.*

Key words: *public administration, construction industry, construction risks.*

Постановка проблеми. Розвиток економіки на сучасному етапі суспільного розвитку відбувається в умовах високої нестабільності. Пандемія коронавірусу призвела до значного скорочення обсягів виробництва, зниження підприємницької активності, спадання обсягів інвестицій у різні галузі економіки. Вплив факторів глобальної світової фінансово-економічної кризи став відчутним і на будівельному ринку. За даними статистики падіння рівня ВВП у світі у пандемічний період становило від 0,5 до 2,5% у залежності від ступеня реагування країн на загрози пандемії, дії органів влади, ступінь розповсюдження хвороби та вимоги локдаунів та локаутів, що вводилися по країнах нерівномірно [1]. Кількість виробленої продукції у світі знизилася на понад 6% [2]. Відповідно скоротився попит на об'єкти нерухомості різного призначення, знизився рівень інвестицій, спостерігається зростання рівня безробіття, що викликало додаткові перепони для розвитку будівельної галузі. Як відомо, будівельна галузь є галуззю мультиплікатором, розвиток якої дозволяє активізувати економічні процеси в країні, адже будівництво залучає до операційних процесів інші галузці виробництва та створює інфраструктуру для розвитку певних галузей економіки. Отже, високу актуальність мають питання визначення механізмів управління ризиками у системі будівництва з урахуванням можливостей регуляторних впливів органів державної влади з метою забезпечення

ефективного функціонування національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність теми дослідження визначає високу увагу авторів до розробки даної проблематики. Отже, питанню управління ризиками у системі будівництва присвячено багато наукових робіт, зокрема О.В. Якименком було проаналізовано вплив інноваційних технологій на конкурентоздатність будівельних підприємств шляхом визначення критеріїв інноваційного потенціалу будівництва [3]. У роботі У.Я. Андрусів визначено вплив технологій на забезпечення розвитку регіону, в тому числі регіональних систем будівництва [4]. О.Ф. Овсянюк-Бердадіна досліджувала інноваційний розвиток будівельних підприємств шляхом аналізу потенціалу до впровадження інноваційних технологій [5]. Методи оцінки інноваційного потенціалу будівельних підприємств представлені у роботах К. Мамонова та О. Угоднікової [6]. Окремі аспекти трендів інтеграції будівельної галузі проаналізовані у дослідженнях Теплюк М.А., Шапран О.А. [7]. Окремо доцільно визначити роботи авторів, присвячені управлінню ризиками будівельних підприємств, зокрема, Денисюк О.Г., Дерев'янко О.Ю., Ємельянов О., Симак А., Петрушка Т., Лесяк Р., Лесяк Р. та інші [8; 9].

Окремо доцільно визначити роль наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості професора О.М. Непмнящего. Зокрема, у роботах О.А. Дєгтяра та О.М. Непмнящего розглядалися питання управління соціальними ризиками при реалізації будівельних проєктів [10]. Механізми державного регулювання ризиків у системі реалізації будівельних проєктів були розглянуті у дослідженні О.М. Непомнящего та О.В. Медведчук, в результаті якого запропоновано методологію управління ризиками будівельних проєктів на рівні системи державного управління [11]. Технічні та технологічні ризики шляхом аналізу державних будівельних норм та стандартів будівництва були виділені у роботі О.М. Непомнящего «Основні вимоги до споруд як основа ідентифікації ризиків під час експлуатації об'єктів нерухомості» [12].

Проте, незважаючи на велику увагу авторів до даної проблематики, розвиток тенденцій будівельної галузі вимагає пошуку новітніх механізмів управління ризиками будівництва при підвищеній нестабільності економічних систем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). В умовах економічної нестабільності все більшої актуальності набувають питання управління ризиками. Отже, метою статті є пошук ефективних механізмів управління ризиками будівельної галузі, що можуть бути застосовані шляхом регуляторних впливів та спільної співпраці між приватним та публічним секторами.

Поставлена мета визначає наступні завдання дослідження:
- описати загальні тренди та тенденції розвитку будівельної галузі;
- визначити вплив окремих факторів на розвиток будівництва, проаналізувати дані фактори,
- визначити фактори формування ризиків у будівельній галузі,
- розробити механізми ефективного державного управління ризиками в.

Виклад основного матеріалу. Розвиток техніки та технологій збільшує вимоги до операційних процесів та стратегічних рішень в управлінні будівельною галуззю. Нові тенденції соціально-економічного розвиту впливають на тренди та тенденції розвитку будівництва. В першу чергу, тенденції розвитку економіки залежать від технологій, які активно розвиваються та переходять до інформаційних систем. На сьогодні процеси інформатизації та діджиталізації неухильно входять до усіх елементів операційних процесів будівництва. Процеси проєктування та розробки технічної документації, що вже давно проводилися в режимі інформаційної підтримки, дали поштовх до нової автоматичної інформаційної системи, що здатна здійснювати моніторинг як елементів проєктування та календарного планування, так і безпосередньо організації будівельного виробництва. Серед таких інформаційних технологій доцільно виділити BIM-технології, що здатні автоматизовано проводити моніторинг результатів проєктування шляхом аналізу вхідної інформації про початок будівельного процесу, та оцінки проєктованих результатів та параметрів кінцевої будівельної продукції [3].

У результаті розвитку технологій розвиваються тренди будівництва модульних об'єктів. Переваги такого будівництва очевидні — це економія на матеріалах та роботі, швидкість монтування та, відповідно, зниження ризиків і недоліків довгих термінів проведення будівельних робіт, можливість використання мінімальної кількості техніки. Проте, поряд із перевагами у модульного будівництва є і певні недоліки, що стосуються надійності, якості та довговічності готової будівельної продукції [4].

Технологізація процесів будівельного виробництва впливає на потребу у кількості робочої сили. Крім того, відбувається переформатування даної потреби. Трансформаційні процеси у запитах на робочу силу для будівельного ринку полягають у зниженні кількості робочих професій, та зростанні потреби у фахівцях із знаннями спеціалізованого програмного забезпечення та інформаційних технологій. Впровадження інформаційних технологій сприяє не лише підвищенню рівня ефективності будівництва та якісних показників готової будівельної продукції, але і зниженню кількості процесів, у яких задіяні працівники із низькою кваліфікацією. Таким чином, інформатизація

та діджиталізація операційних процесів у будівельній галузі призводить до автоматизації виробничих процесів, що впливає на формування потреб на робочу силу, фахівців із певними кваліфікаціями, та скорочення кількості робітників, що мають бути задіяні у робочий процес [5].

В умовах активного розвитку екологічних проблем, які вийшли на глобальний рівень, високу актуальність набувають механізми забезпечення екологічності будівельних проєктів. Одним із основних трендів світового будівельного ринку є зелене будівництво — низка механізмів забезпечення екологічності будівельного проєкту від стадії розробки проєктної документації до введення в експлуатацію готової будівельної продукції та її безпосередньої експлуатації. Отже, нові вимоги до екологічності пред'являються не лише до операційних процесів будівництва, але і до якісних експлуатаційних показників з урахуванням вимог зеленої економіки та сталого розвитку у співіснуванні із оточуючим навколишнім середовищем [6; 7].

Незважаючи на пандемію коронавірусу та призупинку активних міжнародних контактів, будівельна галузь продовжує розвивати міжнародну співпрацю. Розвиток техніки та технологій, а також пошуку інвесторів для реалізації будівельних проєктів передбачає ведення активної міжнародної діяльності. Важливим є і реалізація міждержавних проєктів будівельного сектору, які, як правило, мають найбільші потужності. В Україні новою тенденцією будівельного ринку став вихід на регіональні ринки іноземних кампаній. Ринок будівництва в Україні здебільшого представлений регіональним поділом між крупними будівельними кампаніями. Останні трансформації ринку показують, що іноземні будівельні та інвестиційні кампанії готові виходи на національний ринок, відповідно створюючи високу конкуренцію національним будівельним підприємствам, які мають розподіл вітчизняного будівельного ринку за регіонами, що не сприяло розвитку та підвищенню якості будівельних процесів [8; 9].

Особливе місце у системі будівельного виробництва займає безпека будівельних процесів. Високі ризики у будівництві спостерігаються, в першу чергу, через травмонебезпечність багатьох операційних процесів. Автоматизація процесів виробництва, знижує ризики отримання травм на виробництві. Важливим аспектом розвитку будівельної галузі також є забезпечення безпеки експлуатації нерухомості. Важливо зазначити, що в умовах національного ринку через нестачу фахівців, спроможних працювати із інноваційними технологіями, спробами знизити собівартість готової будівельної продукції, питання якості та безпеки готової будівельної продукції мають високу актуальність [8].

Зважаючи на глобальні тенденції розвитку суспільства, будівельна галузь не може не враховувати основні цілі сталого розвитку, які включають елементи економічного, соціального та екологічного блоків. По суті, саме ці блоки формують запити до будівельного виробництва, отже забезпечують конкурентоспроможність будівельних підприємств [10].

Акумулюючи результати аналізу тенденцій розвитку будівельної галузі можна представити їх у вигляді наступної схеми — рис. 1.

Тенденції розвитку суспільства викликають нові ризики для будівництва, що пов'язані із новими запитами та потребами споживачів, стейкхолдерів, тенденцій розвитку навколишнього середовища та економічних процесів.

Відповідно до аналізу тенденцій розвитку будівельної галузі було складено перелік можливих ризиків, представлений у табл. 1.

Отже, у результаті проведеного аналізу інноваційних ризиків, що формуються при реалізації будівельного проєкту, та пов'язані із сучасними тенденціями розвитку будівництва визначено наступне. Будівельний ринок активно розвивається за рахунок впровадження нових технологій, технологічна відсталість національних будівельних компаній може призвести до втрати ними конкурентоспроможності на регіональних ринках, які

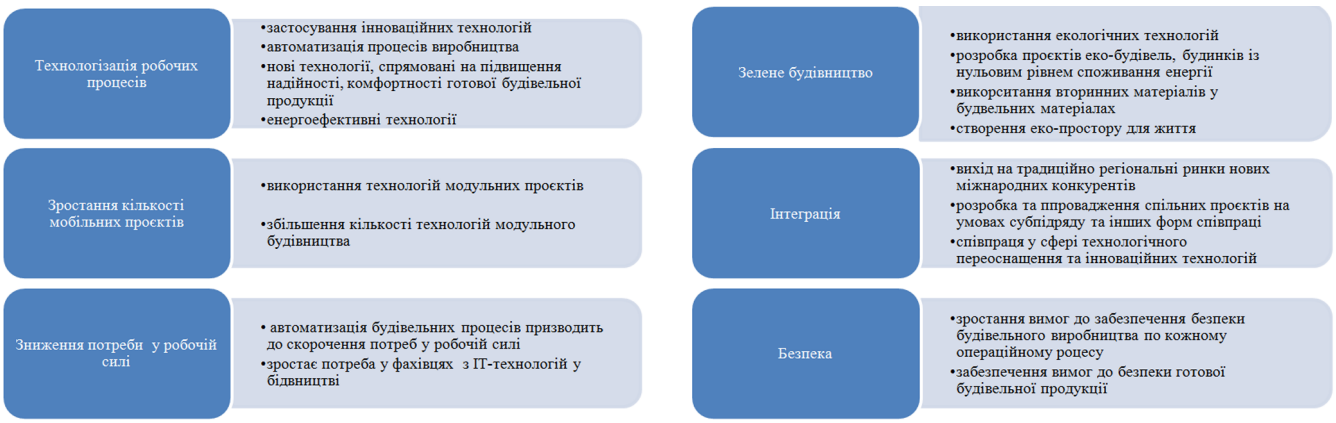

Рис. 1. Тенденції розвитку будівельної галузі

Джерело: розроблено автором

Таблиця 1

Аналіз ризиків будівельної галузі відповідно до сучасних тенденцій розвитку [11–12]

Нові ризики	Вплив на будівельну галузь	Супутні ризики	Шляхи подолання
технологічна відсталість будівельних підприємств	в умовах активного розвитку технологій даний фактор суттєво знижує конкурентоздатність підприємства	зниження якості будівельної продукції, операційних процесів, здорожчання будівництва	пошук ефективних механізмів інвестування у модернізацію потужностей будівництва: амортизаційні фонди та фонди розвитку, лізинг тощо, розробка державних програм підтримки модернізації будівельного сектору шляхом співпраці із ЄБРР
перехід на використання елементів модульного будівництва	необхідність переформатування операційних процесів, матеріально-технічного забезпечення до будівництва за новою технологією	перехід від традиційних способів будівництва на нові, зниження конкурентоздатності попиту на традиційні об'єкти нерухомості	запровадження як одного із елементів готової будівельної продукції пропозиції модульної нерухомості, сприяння розвитку систем впровадження модульної нерухомості на рівні держави шляхом зниження податків або гнучкої фіскальної політики для таких забудовників
кадрове забезпечення	перехід від пошуку фахівців робочих спеціальностей до пошуку фахівців у сфері високих технологій	кадровий «голод», викликаний міграційними потоками робочої сили, відсутність фахових спеціалістів з IT-технологій	розробка систем підготовки кадрів до нових вимог будівельного ринку на рівні механізмів державного управління
зелене будівництво	впровадження жорстких норм екологічної безпеки, екологічності процесів будівництва та експлуатації нерухомості	заборона введення в експлуатацію вже побудованої нерухомості, зниження конкурентоспроможності, неспроможність виходу на європейські ринки будівництва	розробка державної цільової програми розвитку зелених технологій у будівництві, введення коректив до ДБН у зв'язку із розвитком вимог щодо збереження екології
інтеграція будівельного співробітництва	втрата конкурентоспроможності вітчизняних будівельних підприємств у зв'язку із невідповідністю рівня процесів будівництва та якості готової продукції вимогам світових будівельних ринків	вихід на національний та регіональні будівельні ринки конкуруючих європейських забудовників, зниження долі ринку вітчизняних будівельних підприємств	внесення у міжурядові державні угоди програм спільного будівництва та можливостей інвестування вітчизняних будівельних підприємств у проєкти держав-партнерів України, що сприятиме як обміну досвідом, так і диверсифікації ризиків шляхом захоплення доля ринків інших держав

традиційно були сегментовані між вітчизняними забудовниками. Вихід на ринки міжнародних компаній додатково може вплинути на конкурентоздатність вітчизняних забудовників. Відповідно важливим є забезпечення механізмів державного управління процесами розвитку будівельної галузі через профільні програми підтримки будівництва.

У результаті проведеного дослідження пропонується впровадження у систему державного управління розробленого автором алгоритму управління ризиками на публічному рівні — рис. 2.

У дослідженні аналіз системи управління ризиками пропонується поділити на два блоки: планування та моніторингу (представлені на рис. 2). Загалом, система поділена на три віхи: узагальнена, оціночна та моніторингова. Система планування управління ризиковими подіями має включати етапи ідентифікації, оцінки та ранжування ризиків. На даних етапах роль органів державного управління зводиться, в першу чергу, до відбору та надання у відкритий доступ статистичної інформації відносно настання ризикових подій у будівельній галузі. Регуляторна функція органів державного управління проявляється через формування системи норм та вимог до будівельних процесів та готової будівельної продукції, яка створює технічну та технологічну базу ідентифікації ризиків подібного характеру. Також, при ранжуванні ризиків представники органів державної влади можуть виступати у якості експертів для оцінки ризиків, зокрема тих, що спрямовані на аналіз нормативно-правового забезпечення, норм та стандартів будівництва. У ході моніторингу настання ризикових подій роль держави зменшується, адже хід реалізації операційних процесів будівельного проєкту відноситься до компетенцій безпосередньо суб'єктів будівельного виробництва. Проте, ризики, що мають глобальний характер, мають моніторитися саме профільними представниками органів державної влади, адже макро-ризики

Рис. 2. Алгоритм системи управління ризиками будівельних проєктів

Джерело: розроблено автором

можуть вплинути не лише на діяльність окремих підприємств будівельного сектору, але і будівельної галузі та будівельного ринку в цілому. Отже, процеси моніторингу ризиків будівельних проєктів на макрорівні, що лежать у компетенції органів державної влади мають реалізовуватися шляхом виконання наступних функцій:

- співпраця із представниками будівельного бізнесу у напрямі аналізу ризиків та розробки пропозицій (в першу чергу, до нормативно-правової бази та стандартів) щодо мінімізації ризиків,
- співпраця з міжнародними спеціалізованими установами з метою визначення пріоритетів для будівельної галузі та впровадження адаптованого до українського будівельного ринку провідного досвіду розвинених країн світу щодо управління ризиками при реалізації будівельних проєктів,
- розробка механізмів регуляторної політики у галузі будівництва, яка б спиралася на аналіз інноваційних підходів до організації будівельних робіт, нових технологій, що сприятиме модернізації управлінських та операційних процесів на рівні окремих суб'єктів господарської діяльності, відповідно мінімізації ризиків.

Отже, система управління ризиками у галузі будівництва є скиданим багатофакторним процесом, що ставить певні умови забезпечення ефективності як перед суб'єктами господарювання, так і перед органами державної влади. Проблеми застарілих підходів у системі управління ризиками та регуляторної політики держави часто не дозволяють забезпечити побудову ефективної системи управління ризиками як на рівні окремих підприємств, що діють відповідно до норм чинного законодавства, будівельних стандартів та правил, так і на рівні держави, що визначає державну політику регулювання ринку будівництва. При цьому, держава має забезпечувати можливості для представників будівельного ринку здійснювати свою діяльність відповідно до нових вимог та трендів будівництва, в першу чергу у системі техніко-технологічного, організаційного та матеріально-технічного процесів.

Висновки та пропозиції. Аналіз розвитку будівельної галузі дозволив виділити ряд тенденцій, які безпосередньо впливають на формування нових ризиків для будівельного сектору. Основними факторами ризику для національних будівельних підприємств було визначено фактор технологізації, що впливає на формування ризиків забезпечення кадрової політики, конкурентоздатності підприємств у зв'язку із переходом на нові більш економічно вигідні технології із кращими експлуатаційними характеристиками, необхідність застосування екологічних технологій та формування комфортного еко-середовища вже готової будівельної продукції. Ці тенденції дозволили проаналізувати інноваційні ризики будівельної галузі, що представлено у статті, та запропонувати шляхи державної підтримки та створення умов на державному рівні для будівельних підприємств з метою мінімізації та уникнення ризиків у стратегічній перспективі.

Література

1. Офіційний сайт будівельного порталу України. URL: http://budport.com.ua/news/15423-obsyagi-budivnictva-ta-virobnictva-budivelnih-materialiv-v-ukrajni-realna-situaciya

2. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій. Розвиток будівельної галузі та детінізація ринку праці у будівництві. URL: https://www.minregion.gov.ua/press/news/rozvitok-budivelnoyi-galuzi-ta-detinizatsiya-rinku-pratsi-u-budivnitstvi/

3. Якименко О.В. Вплив інноваційного потенціалу на розвиток будівельних підприємств // Збірник наукових праць ВНАУ. 2013. № 4(81). С. 316–325.

4. Андрусів У.Я. Інноваційний розвиток як чинник забезпечення технологічного розвитку регіонів // Сталий розвиток економіки. 2013. № 3(20). С. 184–189.

5. Овсянюк-Бердадіна О.Ф. Інноваційний розвиток вітчизняних підприємств: реалії та інструменти забезпечення // Економічний аналіз. 2015. Т. 19, № 2. С. 117–121.

6. Планування потенціалу розвитку будівельного підприємства / К. Мамонов, О. Угоднікова // Економічний аналіз. 2013. С. 311–316.

7. Теплюк М.А., Шапран О.А. Оцінювання рівня інноваційного розвитку підприємства в контексті інтеграції науки та бізнесу // Стратегія економічного розвитку України. 2020. Вип. 46. С. 100–115.

8. Денисюк О.Г., Дерев'янко О.Ю. Сутність, класифікація та причини виникнення криз у діяльності підприємств // Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2015. № 1. С. 80–87.

9. Yemelyanov O., Symak A., Petrushka T., Lesyk R., Lesyk L. Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine // Sustainability. 2018. Vol. 10 (4). P. 1186.

10. Дєгтяр О.А. Напрями удосконалення засобів управління соціальним ризиком / О.А. Дєгтяр, О.М. Непомнящий // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2017. Вип. 1. С. 1–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_1_3

11. Методологія дослідження державного регулювання в контексті управління ризиками у будівництві / О.М. Непомнящий, О.В. Медведчук. 2018. Вип. 1 (78). С. 15–19.

12. Непомнящий О.М. Основні вимоги до споруд як основа ідентифікації ризиків під час експлуатації об'єктів нерухомості // Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2020. Випуск 2. Том 1. С. 134–138.

References

1. Oficijnyj sajt budiveljnogho portalu Ukrajiny. URL: http://budport.com.ua/news/15423-obsyagi-budivnictva-ta-virobnictva-budivelnih-materialiv-v-ukrajni-realna-situaciya

2. Oficijnyj sajt Ministerstva rozvytku ghromad ta terytorij. Rozvytok budiveljnoji ghaluzi ta detinizacija rynku praci u budivnyctvi. URL: https://www.minregion.gov.ua/press/news/rozvitok-budivelnoyi-galuzi-ta-detinizatsiya-rinku-pratsi-u-budivnitstvi/

3. Jakymenko O.V. Vplyv innovacijnogho potencialu na rozvytok budiveljnykh pidpryjemstv // Zbirnyk naukovykh pracj VNAU. 2013. # 4(81). S. 316–325.

4. Andrusiv U. Ja. Innovacijnyj rozvytok jak chynnyk zabezpechennja tekhnologhichnogho rozvytku reghioniv // Stalyj rozvytok ekonomiky. 2013. # 3(20). S. 184–189.

5. Ovsjanjuk-Berdadina O.F. Innovacijnyj rozvytok vitchyznjanykh pidpryjemstv: realiji ta instrumenty zabezpechennja // Ekonomichnyj analiz. 2015. T. 19, # 2. S. 117–121.

6. Planuvannja potencialu rozvytku budiveljnogho pidpryjemstva / K. Mamonov, O. Ughodnikova // Ekonomichnyj analiz. 2013. S. 311–316.

7. Tepljuk M.A., Shapran O.A. Ocinjuvannja rivnja innovacijnogho rozvytku pidpryjemstva v konteksti integhraciji nauky ta biznesu // Strateghija ekonomichnogho rozvytku Ukrajiny. 2020. Vyp. 46. S. 100–115.

8. Denysjuk O. Gh., Derev'janko O. Ju. Sutnistj, klasyfikacija ta prychyny vynyknennja kryz u dijaljnosti pidpryjemstv // Visnyk Zhytomyrsjkogho derzhavnogho tekhnologhichnogho universytetu. 2015. # 1. S. 80–87.

9. Yemelyanov O., Symak A., Petrushka T., Lesyk R., Lesyk L. Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine // Sustainability. 2018. Vol. 10 (4). P. 1186.

10. Djeghtjar O.A. Naprjamy udoskonalennja zasobiv upravlinnja socialjnym ryzykom / O.A. Djeghtjar, O.M. Nepomnjashhyj // Visnyk Nacionaljnogho universytetu cyviljnogho zakhystu Ukrajiny. Serija: Derzhavne upravlinnja. 2017. Vyp. 1. S. 1–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_1_3

11. Metodologhija doslidzhennja derzhavnogho reghuljuvannja v konteksti upravlinnja ryzykamy u budivnyctvi / O.M. Nepomnjashhyj, O.V. Medvedchuk. 2018. Vyp 1 (78). S. 15–19.

12. Nepomnjashhyj O.M. Osnovni vymoghy do sporud jak osnova identyfikaciji ryzykiv pid chas ekspluataciji ob'jektiv nerukhomosti // Vcheni zapysky TNU im. V.I. Vernadsjkogho. Serija: Derzhavne upravlinnja. 2020. Vypusk 2. Tom 1. S. 134–138.

Стаття надійшла до редакції 24.07.2021

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Електронне наукове видання

«ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА»

Электронное научное издание

«ПУБЛИЧНОЕ АДМИНИСТРИРОВАНИЕ И НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ»

Electronic scientific publication

«PUBLIC ADMINISTRATION AND NATIONAL SECURITY»

№ 4 (20)

Головний редактор — *Романенко Є.О.*

Київ 2021

Видано у авторській редакції

Підписано до публікації 31.08.2021

Адреса редакції:
04070, м. Київ, Андріївський узвіз, буд. 11, оф. 68
Контактний телефон: +38(044) 222 58 89
Контактний телефон: +38(067) 401 84 35
E-mail: editor@inter-nauka.com